

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA**

AUŠRINĖ BERKMONAITĖ
IKITEISMINIO PROCESO

**NETEISĖTAS INFORMACIJOS APIE PRIVATŲ ASMENS GYVENIMĄ
RINKIMAS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS**
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: Dr. A. Žemeckė-Milašauskė

(parašas)

Darbo autorius: A. Berkmonaitė

(parašas)

Kaunas, 2023

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO IR NETEISĖTOS INFORMACIJOS RINKIMO SAMPRATOS BEI ĮTVIRTINIMAS TEISĖS AKTUOSE.....	8
1.1 Asmens privataus gyvenimo samprata ir reglamentavimas	8
1.2 Neteisėto informacijos rinkimo samprata, reglamentavimas ir atsakomybė.....	18
2. SANTUOKOS INSTITUTAS IR SUTUOKTINIO PRIVATAUS GYVENIMO RIBOS	24
2.1 Santuokos instituto teoriniai aspektai ir privataus gyvenimo ribos.....	24
2.2 Veiksmai, (ne)pažeidžiantys sutuoktinio teisės į privatumą.....	27
3. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLAIS PERDUODAMOS INFORMACIJOS KONTROLĖS, JOS FIKSAVIMO IR KAUPIMO SAMPRATA, REGLAMENTAVIMAS BEI PROBLEMATIKA RYŠYJE SU TEISE Į PRIVATŲ ASMENS GYVENIMĄ	37
3.1. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo samprata bei reglamentavimas.....	38
3.2 Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės pagrindai ir sąlygos	42
3.3. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo ryšys su privataus gyvenimo neliečiamumo teise	49
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	73
SUMMARY.....	74
PRIEDAI	75
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	78

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Lietuvos jurisprudencijoje teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą įtvirtinta sąlyginai ne taip ir seniai – pastaraisiais dešimtmečiais. Jeigu anksčiau Lietuvos žmonės neskyrė didelio dėmesio šiai asmens konstitucinei teisei, tai pastaruoju metu Lietuvos žmonės vis aktyviau identifikuoja jų privatumo pažeidimus ir vis dažniau siekia šią savo teisę ginti teisinėmis priemonėmis. O tai parodo augantį teisinį demokratinės visuomenės sąmoningumą. Būtent dėl tos priežasties privataus gyvenimo samprata keičiasi, kartu stiprėja ir poreikis ginti žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Teisės pažeidimai identifikuojami vis naujose asmens privataus gyvenimo srityse, todėl labai svarbu tas sritis atpažinti ir iširti.

Už asmens teisės į privatumą pažeidimus, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pavojingumą ir valstybės teisinę sistemą, asmeniui gali kilti baudžiamoji, administracinė ar civilinė atsakomybė. Pabrėžtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „*baudžiamoji atsakomybė demokratinėje visuomenėje turi būti suvokiama kaip kraštutinė, paskutinė priemonė (ultima ratio), naudojama saugomų teisinių gėrių, vertybių apsaugai tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis jų pačių tikslų negalima pasiekti.*“¹

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (*toliau - BPK*)² 44 straipsnio 9 dalyje reikalaujama, kad būtų gerbiamas asmens ir jo šeimos privatus gyvenimas, taip pat teisė į būsto neliečiamybę, susirašinėjimo, telefoninių pokalbių ir kitokio susižinojimo slaptumas. Tačiau ne visais atvejais šis reikalavimas yra imperatyvus. Pabrėžiama, kad egzistuoja suvaržymų galimybė, kai tai yra reglamentuojama įstatyme, proceso veiksmai atliekami tiksliai laikantis normos bei tuos veiksmus atlieka teisėsaugos pareigūnai, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad kiekviena intervencija į asmens privatumą turi ir apsaugos priemones.

Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos mechanizmas įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (*toliau – BK*)³ XXIV skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“. BK 167 straipsnyje kriminalizuota nusikalstama veika „neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas.“⁴ Iš šio straipsnio dispozicijos suprantama, kad informacijos apie privatų asmens gyvenimo rinkimas yra tyčinis neteisėtas veiksmas, kuriuo siekiama sužinoti viešai nepaskelbtus gyvenimo faktus, tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad dispozicijoje informacijos rinkimo būdai nedetalizuoti. Teisinėje jurisprudencijoje nurodoma, jog tai visi įmanomi, aktyvūs veikimo metodai. Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė netaikoma, kai informacija apie

¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466-489/2016“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 4 d., <https://eteismai.lt/byla/24475027922967/2K-466-489/2016>.

² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnis“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>.

³ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>.

⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 167 straipsnis“, *supra note*, 3.

privatų žmogaus gyvenimą yra renkama teisėtai, remiantis nacionalinėje valstybėje priimtais įstatymais arba motyvuotu kompetentingos institucijos nutarimu.

Kadangi baudžiamoji atsakomybė kyla už sunkiausių žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus, todėl šiame darbe pasirinktos nagrinėti baudžiamosios atsakomybės teorinės ir praktinės problemos, susijusios su neteisėtu informacijos rinkimu apie privatų asmens gyvenimą, plačiau analizuojant dvi aktualesnes sritis, kuriose gali būti pažeistas asmens privatumas, t.y., sutuoktinių privataus gyvenimo ribas ir procesinės prievartos priemonės - elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo santykį su privačiu asmens gyvenimu.

Darbe siekiama atskleisti praktines problemas sprendžiant, kada informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą yra teisėtas ir galimas, o kada ne. Atlikus respondentų tyrimą (apklausą) atskleistas visuomenės požiūris į asmens gyvenimo privatumą ir jo pažeidimus, apie visuomenės pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis, taikančiomis procesines prievartos priemones ir su tuo susijusi problematika. Darbe pateikiamos tokio visuomenės požiūrio priežastys, pasiūlymai iškilusioms problemoms spręsti, kurie gali suteikti metodines rekomendacijas praktikams, atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus.

Autoriai vadovėliuose, teisinėje literatūroje ir moksliniuose straipsniuose analizuoja asmens privatų gyvenimą, neteisėtą informacijos rinkimą, procesinių prievartos priemonių taikymą suvaržant asmens privatų gyvenimą, siekiant išsiaiškinti nusikalstamą veiką. Teisę į asmens privatų gyvenimą ir jo apsaugą yra nagrinėję V. Mikelėnas⁵, E. Žiobienė⁶, L. Meškauskaitė⁷. K. Jovaiša⁸ nagrinėjo informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijus, o L. Meškauskaitė ir M. Lankauskas⁹ analizavo baudžiamosios atsakomybės už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos žmogaus teisių teismo bei Lietuvos teismų praktikos kontekste. Teisė į asmens privatų gyvenimą ir atsakomybė už neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą yra nagrinėta ne vieno autoriaus, tačiau sutuoktinių privataus gyvenimo ribos plačiau neanalizuotos, nenagrinėta sutuoktinio teisė turėti nepriklausomą gyvenimą nuo kito sutuoktinio, kuris būtų saugomas įstatymo normomis.

⁵ Valentinus Mikelėnas, „Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas“, cituota iš Danutė Petrauskienė, *Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas* (Vilnius: Justitia, 2001), 52.

⁶ Edita Žiobienė, „Aktualios Konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos“, *Jurisprudencija* 64, 54 (2005): 129.

⁷ Liudvika Meškauskaitė, *Teisė į privatų gyvenimą* (Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, 2015), 242.

⁸ Karolis Jovaiša, „Informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai“, *Teisės problemos* 2, 44 (2004): 52.

⁹ Liudvika Meškauskaitė ir Mindaugas Lankauskas, „Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos žmogaus teisių teismo bei Lietuvos teismų praktikos kontekste“, *Teisės problemos* 1, 91 (2016): 69.

Procesinių prievartos priemonių ir žmogaus privataus gyvenimo santykį vienu ar kitu aspektu yra nagrinėję A. Gutauskas¹⁰, A. Panomariovas¹¹, R. Ramanauskas¹², G. Bučiūnas¹³, R. Ažubalytė ir E. Losis¹⁴, L. Meškauskaitė¹⁵, R. Jurka¹⁶, G. Goda¹⁷. Nepaisant to, kad procesinės prievartos priemonės - elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo santykis su privačiu asmens gyvenimu yra analizuotas ir nagrinėtas, tačiau šių priemonių taikymo ir žmogaus teisių apsaugos pusiausvyros problema vis dar aktuali. Šiame darbe daugiausiai dėmesio bus skiriama žmogaus privataus gyvenimo ir skverbimosi į jį riboms nustatyti, taip pat asmens galimybei gintis nuo valstybės neteisėtų veiksmų.

Tyrimo problema. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (*toliau – Konstitucija*)¹⁸ 22 straipsnyje yra įtvirtintas asmens privataus gyvenimo gerbimo principas, kuris suponuoja pozityvią valstybės pareigą imtis atitinkamų priemonių, siekiant užtikrinti asmens teisę į jo asmeninio ir šeimos gyvenimo, taip pat jo garbės ir orumo apsaugą slapta renkant informaciją apie asmenį baudžiamosios justicijos ar kitais teisėtais tikslais, taip pat panaudojant minėtą informaciją įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka. Taip pat suprantama, kad pagal Konstituciją asmens teisė į privatumą nėra absoliuti ir gali būti ribojama laikantis konstitucinio proporcingumo principo. Taip pat, tiriant nusikalstamas veikas gali būti naudojamos procesinės prievartos priemonės, kurios intensyviai varžo asmens privatų gyvenimą. Tirdami nusikalstamas veikas, susijusias su neteisėtu informacijos rinkimu apie privatų asmens gyvenimą, ikiteisminio tyrimo pareigūnai privalo atlikti daugelį ikiteisminio tyrimo veiksmų, kurių rezultatai patvirtina ar paneigia nusikalstamos veikos aplinkybes. Pažymėtina, kad, dėl nepakankamų teisinių žinių ir praktinių gebėjimų privataus asmens gyvenimo kontekste, ikiteisminio tyrimo pareigūnai gali netinkamai atlikti arba visai neatlikti tam tikrų veiksmų, dėl kurių vėliau būtų priimtas sprendimas, netenkinantis asmens, kurio privatumas buvo pažeistas. Šio baigiamojo darbo metu siekiama išsiaiškinti, ar sutuoktinis, norėdamas įrodyti kito sutuoktinio neištikimybę, gali pažeisti jo privatumą. Taip pat, siekiama išsiaiškinti, ar įstatymas tinkamai nustato pareigūnų teises taikyti procesinę prievartos priemonę – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, fiksavimą ir kaupimą, ar numato garantijas, kad taikant šią procesinę prievartos priemonę

¹⁰ Aurelijus Gutauskas, „Kriminalinė žvalgyba ir privatus žmogaus gyvenimas“, *Teisė* 113 (2019): 15.

¹¹ Artūras Panomariovas, „Asmens privataus gyvenimo paslaptis ir su ja susijusios problemos baudžiamajame procese“, *Jurisprudencija*, 23, 15 (2001): 99.

¹² Artūras Panomariovas ir Ramūnas Ramanauskas, „Slaptumas – tiesos baudžiamajame procese nustatymo priemonė“, *Jurisprudencija*, 75, 67 (2005): 52.

¹³ Gediminas Bučiūnas, „Slapto pobūdžio procesinės prievartos priemonės (ikiteisminio tyrimo veiksmo) samprata“, *Mokslinių straipsnių rinkinys Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 4 (2010): 17.

¹⁴ Rima Ažubalytė ir Egidijus Losis, „Už procesinį pažeidimą taikytinos prievartos priemonės“, *Socialinių mokslų studijos* 2, 2 (2009): 210.

¹⁵ Meškauskaitė, *supra note*, 9: 59-60.

¹⁶ Raimundas Jurka, „Slaptieji tyrimo veiksmai: ribos ir jų vertinimas pagal EŽTT jurisprudenciją“, 143, cituota iš Gabrielė Juodkaitė – Granskienė ir kt., *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* (Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014), 139-151.

¹⁷ Gintaras Goda, „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“, *Teisė*, 35 (2000): 24.

¹⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 4 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.

nebus pažeistos žmogaus teisės ir laisvės, ar procesinės prievartos priemonės taikymas, skverbiantis į žmogaus privatų gyvenimą, pateisinamas nusikalstamų veikų tyrime.

Tyrimo objektas - asmens privataus gyvenimo neliečiamumas ir neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą ribos.

Baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą teisinį reglamentavimą bei praktinius aspektus, pateikti galimus problemų sprendimo būdus.

Tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. atskleisti asmens privataus gyvenimo ir neteisėtos informacijos rinkimo sampratą bei reglamentavimą;
2. išanalizuoti santuokos instituto teorinius aspektus, sutuoktinio privatumo ribas, atskleisti veiksmus (ne)pažeidžiančius sutuoktinių teisę į privatumą;
3. išanalizuoti procesinės prievartos priemonės – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo sampratą, reglamentavimą, pagrindus, atskleisti ryšį su privataus gyvenimo neliečiamumo teise.

Ginamieji teiginiai:

1. Sutuoktinis, norėdamas įrodyti kito sutuoktinio neištikimybę, gali rinkti apie jį privačią informaciją, kadangi tokiu atveju netaikoma privatumo apsauga dėl sudarytų specifinių tarpusavio santykių.
2. Procesinės prievartos priemonės – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo reglamentavimas nepakankamai užtikrina asmens teisę į privatų gyvenimą.

Tyrimo metodai. Baigiamajame darbe, nagrinėjant pasirinktą temą, naudojamas *sisteminės analizės metodas*, kuriuo analizuojami norminiai šaltiniai (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Generalinio prokuroro rekomendacijos bei kiti teisės šaltiniai) ir buvo nustatinėjami loginiai ryšiai tarp teisės aktų, sąveika tarp tų pačių ir kitų teisės aktų normų; taip pat tirta mokslinė literatūra, straipsniai ir internetiniai šaltiniai privataus asmens gyvenimo, neteisėto informacijos rinkimo, santuokos instituto, procesinės prievartos priemonės – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo tema. *Apibendrinimo metodas* naudojamas analizės metu surinktos informacijos įprasminimui, pateikiant tam tikras išvalgas, apibendrinimus ir darant išvadas, susijusias su neteisėtos informacijos rinkimu apie privatų asmens gyvenimą teisiniu reguliavimu.

Rašant darbą buvo taikomi ir empiriniai metodai. *Dokumentų analizės metodas* taikytas, siekiant nustatyti teismų praktikos tendencijas, vertinant neteisėtos informacijos apie privatų asmens gyvenimą vertinimo problemas; daugiausia buvo tirtos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys

(išanalizuota 19 nutarčių). Darbo rašymo metu buvo naudojamas *anketavimo metodas*. Anketinė apklausa atlikta su atsitiktiniais asmenimis. Vykdamas apklausą buvo siekiama išsiaiškinti visuomenės požiūrį į neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą, ieškoti pateiktų atsakymų priežasčių ir problemų, kurios trukdo asmenims pasitikėti teisėsaugos institucijomis, kurios atlieka tyrimus dėl neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą bei vykdo procesines prievartos priemones, pažeidžiančias asmenų privatumą.

Darbo struktūra. Baigiamojo darbo įvade iškeliamas problema, nurodomas temos aktualumas, darbo tikslas ir uždaviniai. Baigiamąjį darbą sudaro trys skyriai. Pirmame skyriuje atskleidžiama asmens privataus gyvenimo ir neteisėto informacijos rinkimo samprata ir reglamentavimas. Antrame skyriuje analizuojamas santuokos institutas ir sutuoktinio privataus gyvenimo ribos. Trečiajame skyriuje yra išanalizuota elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo samprata, reglamentavimas bei problematika ryšyje su teise į privatų asmens gyvenimą. Baigiamojo darbo dėstomojoje dalyje atskleistos neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą taikymo praktinės problemos, pristatomi kiekybinio tyrimo rezultatai. Taip pat pateikiamos baigiamojo darbo išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas bei santrauka.

1. ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO IR NETEISĖTOS INFORMACIJOS RINKIMO SAMPRATOS BEI ĮTVIRTINIMAS TEISĖS AKTUOSE

1.1 Asmens privataus gyvenimo samprata ir reglamentavimas

Teisė į asmens privatą gyvenimą yra žinoma gana seniai, šios teisės apraiškas galime aptikti Biblijoje, ankstyvojoje žydų kultūroje, klasikinio laikotarpio Graikijoje bei senovės Kinijoje,¹⁹ tačiau reiktų pabrėžti, kad privatumo prasmė šiandien yra kitokia. Stebint istoriškai pastebima, kad įvairios valstybės suformavo skirtingas asmens privatumo apsaugos priemones, kaip pavyzdžiui, 1776 m. Švedijos Parlamentas priėmė aktą „Dėl Priėjimo prie Viešųjų registru“, kuris reikalavo, kad visa valstybinių institucijų turima informacija būtų naudojama išskirtinai teisiniams tikslams. 1772 m. Žmogaus ir piliečių teisių deklaracijoje jau numatyta, kad privati nuosavybė yra neliečiama ir saugoma. Prancūzija uždraudė privačių/asmeninių faktų viešą publikavimą ir 1858 m. už šių draudimų pažeidimą nustatė griežtas baudas.²⁰ Ir nors šio toks privatumo apsaugos mechanizmas buvo įtvirtintas gana anksti, tačiau to negalime pavadinti savarankiška teisine doktrina. Šiandieninėje visuomenėje, dažniausiai, privataus gyvenimo apsauga yra suprantama ir vertinama kaip konstitucinės teisės principas. Šis principas šiuolaikinėje teisėje atsirado XIX a. antroje pusėje, kuomet mėginta šį principą apibrėžti moksliniuose straipsniuose. 1890 m. Jungtinių Amerikos Valstijų teisininkai D. Warrenas ir L. D. Brandeisas paskelbė straipsnį „Teisė į privatumą“ (*The Right to Privacy*), kuriame apibrėžė šią teisę, kaip teisę būti paliktam vienam (*right to be alone*).²¹ Straipsnio autoriai asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą gynė nuo nepageidautino privataus gyvenimo viešinimo, jeigu tam nėra teisėto visuomenės intereso.²² Šio straipsnio įtaka JAV teisės doktrinai buvo labai didelė, teismai pradėjo priimti nagrinėti ieškinius dėl nepagrįsto kišimosi į asmeninį gyvenimą (*intrusion*), viešo privačių faktų atskleidimo (*public disclosure of private facts*) klaidinamų faktų pateikimo (*false light*) ir pasisavinimo (*appropriation*).²³

Asmens privataus gyvenimo apsaugą reglamentuoja tiek tarptautiniai, tiek nacionaliniai teisės aktai, o tai rodo didelę šios apsaugos svarbą. Privataus gyvenimo sąvoka bus aptarta vėliau, aptarus asmens privataus gyvenimo apsaugą reglamentuojančius tiek tarptautinius, tiek nacionalinius teisės aktus.

¹⁹ „Privacy and Human Rights, An International Survey Of Privacy Laws and Practice“, Global Internet Liberty Campaign, žiūrėta 2023 m. kovo 4 d., <https://gilc.org/privacy/survey/intro.html>.

²⁰ Mindaugas Civilka, *Asmens duomenų apsauga Tarptautinėje ir EB teisėje* (Vilnius: Vilniaus universitetas teisės fakultetas, 2001), 7, <https://www.scribd.com/document/51215721/24045929-Mindaugas-Civilka-Asmens-duomen%C3%85-apsauga-tarptautinA-je-ir-EB-teisA-je-2001-LT-Baltracker-net>.

²¹ Warren and Brandeis, „*The Right to Privacy*“, Harvard Law Review, žiūrėta 2023 m. kovo 5 d., http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html

²² Mindaugas Lankauskas, „Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje“, *Teisės problemos* 2, 56 (2007): 106.

²³ *Ibid.*, 107.

Tarptautiniu mastu asmens teisė į privatumą įtvirtinta po Antrojo Pasaulinio karo, siekiant užtikrinti pagrindines žmogaus teises bei laisves.²⁴ Teisė į asmens privatumą, tarptautiniu mastu, gina:

✚ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (*toliau – Chartija*) 7 straipsnis, kuriame nustatyta, kad „kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas“.²⁵

✚ Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnis, kuriame skelbiama: „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo buto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, kėsینimosi į jo garbę ir orumą. Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsинimų“.²⁶

✚ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (*toliau – Konvencija*) 8 straipsnis, kuriame nustatyta, kad „kiekvienas turi teisę į tai, jog būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“²⁷. Taip pat minima, jog „valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti.“²⁸ Darbo autorius pritaria teisininkės Liudvikos Meškauskaitės nuomonei, kad „Konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje ginamos teisės yra labai tarpusavyje susijusios, o jas visas apima teisės į privatų gyvenimą sąvoka“²⁹, kitaip tariant, „vadovaujantis Konvencijos 8 straipsniu galime ginti labai plačius ir skirtingus privataus gyvenimo porūšius: fizinį ir moralinį integralumą, seksualinę orientaciją, susirašinėjimo ir kitokio komunikavimo slaptumą, asmens duomenų atskleidimą trečiajam asmeniui, asmens sveikatos duomenų atskleidimą, teisę į vardą, taip pat šeimos gyvenimo klausimus: nesantuokinių vaikų teises, prievartinį šeimos išsiskyrimą, įvaikinimą, kitas šeimos problemas susijusias su imigracija ir kt.“³⁰

Kaip ir minėta aukščiau, asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra įtvirtintas ne tik tarptautiniuose, bet ir nacionaliniuose teisės aktuose, o tai rodo šios teisės svarbą. Ne išimtis ir Lietuva. Lietuvoje asmens teisė į privatumą įtvirtinta konstituciniu lygmeniu. Konstitucijos 22 straipsnyje nustatyta, kad „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas; asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami; informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą; įstatymas

²⁴ Mikelėnas, *supra note*, 5: 52.

²⁵ „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (OL, C 326/391)“, Eur-lex, žiūrėta 2023 m. kovo 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>.

²⁶ „Visuotinės žmogaus teisių deklaracija“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.

²⁷ „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

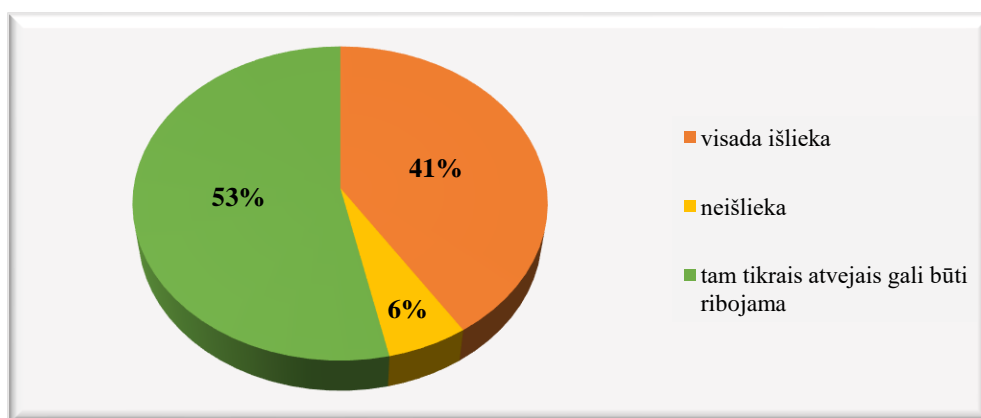
²⁸ *Ibid.*

²⁹ Liudvika Meškauskaitė, *Žiniasklaidos teisė* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 222.

³⁰ Edita Žiobienė, „Aktualios Konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos“, *Jurisprudencija* 64, 56 (2005): 129.

ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsিনimosi į jo garbę ir orumą“.³¹ Pabrėžtina, kad asmens privatų gyvenimą saugo ne viena teisės šaka,³² taip pat Lietuvoje yra gausu įstatymų, saugančių asmens privatų gyvenimą.³³ O tai rodo, kad asmens privataus gyvenimo aspektus valstybė bando reglamentuoti įvairiuose teisės aktuose, kad nekiltų interpretacijų ir galimybių pasinaudoti spragomis, kad asmuo kuo efektyviau būtų apsaugotas nuo bet kokio pobūdžio pažeidimų. Tai yra sveikintina, kadangi platus teisinės atsakomybės rūšių pasirinkimas leidžia asmeniui, padariusiam veiką, parinkti tinkamiausią poveikio priemonę.

Tačiau žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Jeigu asmuo daro nusikalstamas veikas, neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą asmenims, visuomenei ar valstybei, jis turi suprasti, kad tai gali sukelti atitinkamas valstybės institucijų reakcijas ir, kad gali būti taikomos valstybės prievartos priemonės, kuriomis bus daromas poveikis jo elgesiui. Nusikalstamą veiką padaręs asmuo neturi ir negali tikėtis, kad jo privatus gyvenimas bus saugomas lygiai taip pat, kaip ir asmenų, kurie nepažeidžia įstatymų.³⁴ Baigiamajame darbe atlikus respondentų anketavimą, buvo siekiama išsiaiškinti, ką mano anketavime dalyvaujantys asmenys apie teisę į privatų gyvenimą, kai asmuo pažeidžia kito asmens teisę arba padaro nusikalstamą veiką (*1 pav.*). Anketavimo metu 40,6 % visų apklaustųjų nurodė, kad nepaisant to, jog asmuo pažeidė kito asmens teisę ar padarė nusikalstamą veiką, visada išlieka tokia pati teisė į privatų gyvenimą. 5,7 % visų apklaustųjų nurodė, kad tokiems asmenims neišlieka teisė į privatų gyvenimą, o didžioji dauguma apklaustųjų (53,1%) nurodė, kad tokio asmens teisė į privatų gyvenimą tam tikrais atvejais gali būti ribojama.

1 pav. Apklaustų respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar Jums pažeidus kito asmens teisę ar padarius nusikalstamą veiką, vis tiek išlieka teisė į privatų gyvenimą?“, sudaryta darbo autoriaus.

Iš tiesų, daugelis respondentų pasirinko tinkamą atsakymą, nurodydami, jog asmenų, kurie padarė nusikalstamą veiką ar pažeidė kitų asmenų teisę, teisė į privatumą tam tikrais atvejais gali būti

³¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 18.

³² Baudžiamoji teisė, civilinė teisė, administracinė teisė.

³³ „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.280580>; „Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bc0837f27f9511e89188e16a6495e98c>.

³⁴ „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 str. 1 d. (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207416>.

ribojama. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (*toliau – Konstitucinis Teismas*) savo nutarime yra nurodęs, kad pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, taigi ir teisę į privatumą, galima, „jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.“³⁵ Kadangi baigiamojo darbo tema yra susijusi su neteisėtos informacijos rinkimu apie privatų asmens gyvenimą, o ne, apskritai, apie privatų asmens gyvenimą ir jo pažeidimus, todėl tema plačiau bus aptariama baudžiamosios teisės, o ne kitos teisės šakos, kontekste.

Baudžiamojo persekiojimo metu asmens teisės gali būti apribotos tik BPK³⁶ numatytais atvejais ir tvarka, taikant procesines prievartos priemonės. Šie atvejai BPK yra labai tiksliai ir išsamiai reglamentuoti. Tam tikri asmens privataus gyvenimo neliečiamumo ribojimai pastebimi ir Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme (*toliau – KŽĮ*),³⁷ kuriame nurodoma, jog kriminalinės žvalgybos veiksmai, ribojantys asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, turi būti griežtai reguliuojami, motyvuojami ir sankcionuojami tam tikrų valstybės subjektų.³⁸ Pripažįstama, kad asmens privataus gyvenimo neliečiamumo ribojimo atvejai yra išimtiniai ir griežtai sureguliuoti teisės aktais, kad nepasitaikytų piktnaudžiavimo ar įgaliojimų ribų peržengimo atvejų. Būtent BK³⁹ numato asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos mechanizmą, nes už asmens privatumo pažeidimus, numato baudžiamąją atsakomybę. Būtent baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą bus analizuojama šiame baigiamajame darbe, kadangi šia nusikalstama veika padaroma žymiai didesnė žala asmeniui ir pažeidėjo veiksmai nepatenka nei į civilinės, nei į administracinės teisės reguliuojamas sritis. Respondentų buvo klausiama, kaip jie vertina žmogaus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą apsaugą Lietuvoje. Didžioji dauguma atsakiusiųjų (54,9 %) nurodė, kad privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugą vertina vidutiniškai, t.y., nei gerai, nei blogai, tuo tarpu 33,1 % respondentų nurodė, kad, jų manymu, privataus gyvenimo neliečiamumo apsauga yra gera, o 7,4 % - bloga. Mažiausia dalis respondentų nurodė, kad privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugą vertina labai blogai (1,7 %) arba labai gerai (2,9 %). Taip pat respondentų buvo klausiama, ar BK efektyviai saugo asmens privatų gyvenimą. 40,6 % respondentų mano, kad asmens privatų gyvenimą BK saugo neefektyviai, o 57,1 %

³⁵ „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitiktis Lietuvos Respublikos konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta309/content>.

³⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 2.

³⁷ „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 01 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fe2799a0fc6411ecbfe9c72e552dd5bd>

³⁸ *Ibid*

³⁹ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 3.

atsakiusių – priešingai, nurodo, kad saugo efektyviai. Darbo autoriaus manymu, priežastis kodėl, gana didelė dalis respondentų, nurodžiusių, jog BK neefektyviai saugo asmens privatų gyvenimą, pasirinko šį atsakymą, galėtų būti tai, kad, arba šie respondentai asmeniškai yra susidūrę su privataus gyvenimo pažeidimais, arba patys netaiko išimtinių priemonių, kuriomis gali būti ribojamas asmens privatus gyvenimas ir ne visuomet supranta teisę ir šio ribojimo reglamentavimą. Tikėtina, kad, dažnais atvejais, asmenys remiasi aplinkinių/pažįstamų/draugų išgyvenimais, pasakojimais, kurie ne visuomet būna teigiami, o tai asmenims gali sukelti pernelyg didelę baimę, kad bet kas ir bet kada gali pažeisti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą.

Siekiant išsamiai išanalizuoti darbo temą, būtina išsiaiškinti privataus gyvenimo sąvoką, nes be jos, sunku būtų analizuoti privataus asmens gyvenimo neliečiamumo teorinius ir praktinius aspektus. Lietuvių kalbos žodyne „*privatus*“ reiškia „susijęs su atskiru asmeniu, asmeninis, neoficialus, netarnybinis.“⁴⁰ Nei teisinėje literatūroje, nei teismų praktikoje išsami ir viena privataus gyvenimo sąvoka nepateikta. „*Ivairiuose nacionaliniuose ir ypač tarptautiniuose teisės aktuose ši teisė apibrėžiama gan abstrakčiai ir lakoniškai, paliekant jos turinį išplėtoti teismų praktikai.*“⁴¹ Sistemiskai analizuojant teismų praktiką, pastebima, kad nei nacionalinių teismų, nei Europos žmogaus teisių teismo (*toliau – EŽTT*) jurisprudencijoje nerasime aiškaus privataus gyvenimo apibrėžimo. 1992 m. EŽTT byloje *Niemietz prieš Vokietiją* nurodyta, kad nebūtina pateikti išsamią (baigtinę) privataus gyvenimo sąvoką, nes tam nėra nei galimybės, nei būtinybės. Pažymima, kad sąvoka „artimiausia asmens aplinka“, kurioje kiekvienas asmuo gali gyventi savo gyvenimą taip, kaip nori, visiškai atsiribojant nuo išorinio pasaulio, būtų per daug siaura.⁴² Tą patį EŽTT konstatavo ir byloje *Peck prieš Jungtinę Karalystę*, nurodant, kad „privataus gyvenimo“ sąvoka yra plati ir sunkiai apibrėžiama.⁴³ Pagal EŽTT „*privataus gyvenimo sąvoka yra plati, ji apima asmens fizinį bei psichinį neliečiamumą, tad gali apimti daugelį asmens tapatybės aspektų, tokius kaip asmens pavardė (vardas), kitos asmens tapatybės ir sąsajos su šeima nustatymo priemonės, su asmens teise į atvaizdą susiję elementai, seksualinė tapatybė ir orientacija, seksualinis gyvenimas, asmeninė informacija, dėl kurios asmuo gali pagrįstai tikėtis, kad ji nebus paskelbta be jo sutikimo.*“⁴⁴ EŽTT atkreipdamas dėmesį į pastebimas tendencijas (privataus gyvenimo ribos plečiasi ir apima vis daugiau sričių), paliko privataus gyvenimo sąvoką atvirą. Teismai kiekvieną situaciją vertina individualiai, siekdami nustatyti kiekvieno asmens santykius ir ryšius, kurie patektų į privataus gyvenimo sąvoką Konvencijos 8 straipsnio kontekste.

⁴⁰ Lietuvių kalbos institutas, „Privatus“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2023 m. vasario 17 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=privatus&id=22275710000>.

⁴¹ Danutė Jočienė, ir Kęstutis Čilinskas, „Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje“ (Vilnius: UAB Petro O-fsetas, 2004), 57.

⁴² „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Niemietz prieš Vokietiją (Nr. 13710/88)“, Refworld, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://www.refworld.org/docid/3f32560b4.html>.

⁴³ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. sausio 28 d. sprendimas byloje Peck prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 44647/98)“, European court of human rights, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22003-687182-694690%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22003-687182-694690%22]}).

⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84-489/2018“, eiteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://eiteismai.lt/byla/96213715672186/2K-7-84-489/2018>.

Tuo tarpu Lietuvos teismų praktikoje bei teisės aktuose galima pastebėti apibrėžtą privataus gyvenimo sąvoka. Konstitucinis Teismas dėl privatumo (privataus gyvenimo), kaip vertybės, į kurią žmogus turi Konstitucijoje įtvirtintą teisę, sampratos ne viename nutarime yra pasisakęs, kad „privatus žmogaus gyvenimas – tai individo asmeninis gyvenimas: gyvenimo būdas, šeiminių padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais asmenimis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė bei psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt.; kad asmens teisė į privatumą apima asmeninį, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti konfidencialią informaciją ir kt. Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad privataus gyvenimo teisinė samprata siejama ir su asmens būseną, kai asmuo gali tikėtis privatumo, su jo teisėtai privataus gyvenimo lūkesčiais.“⁴⁵ Privataus gyvenimo samprata taip pat yra pateikiama Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme, kuriame nurodyta, jog „privatus gyvenimas – asmeninis žmogaus, jo šeimos gyvenimas, gyvenamoji aplinka, kurią sudaro asmens gyvenamoji patalpa, jai priklausanti privati teritorija ir kitos privačios patalpos, kurias asmuo naudoja savo ūkinei, komercinei ar profesinei veiklai, taip pat asmens psichinė ir fizinė neliečiamybė, garbė ir reputacija, slapti asmeniniai faktai, asmens fotonuotraukos ar kiti atvaizdai, asmens sveikatos informacija, privatus susirašinėjimas ar kitoks susižinojimas, asmens pažiūros, įsitikinimai, įpročiai ir kiti duomenys, kuriuos galima naudoti tik jam sutikus.“⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kaip ir EŽTT, yra nurodęs, kad sąvoka „privatus gyvenimas“ yra labai plati, todėl neturi būti griežtai klasifikuojama. Priešingai, turi būti vertinamojo pobūdžio.⁴⁷ Kiekvienu atveju turi būti vertinama, kokia informacija patenka į asmens privataus gyvenimo sferą, įvertinus byloje nustatytų aplinkybių ir faktų visumą.⁴⁸ Nepaisant to, kad tiek Konstitucinis Teismas, tiek Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas yra apibrėžęs ir šiek tiek susiaurinęs privataus gyvenimo sąvoką, tačiau privataus žmogaus gyvenimo samprata nėra galutinai suformuota, kadangi sąvokos apibrėžime naudojamas nebaigtinis sąrašas ryšių ir požymių, apibūdinančių privatų gyvenimą.⁴⁹

⁴⁵ „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta363/content>; „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content>; „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta309/content>.

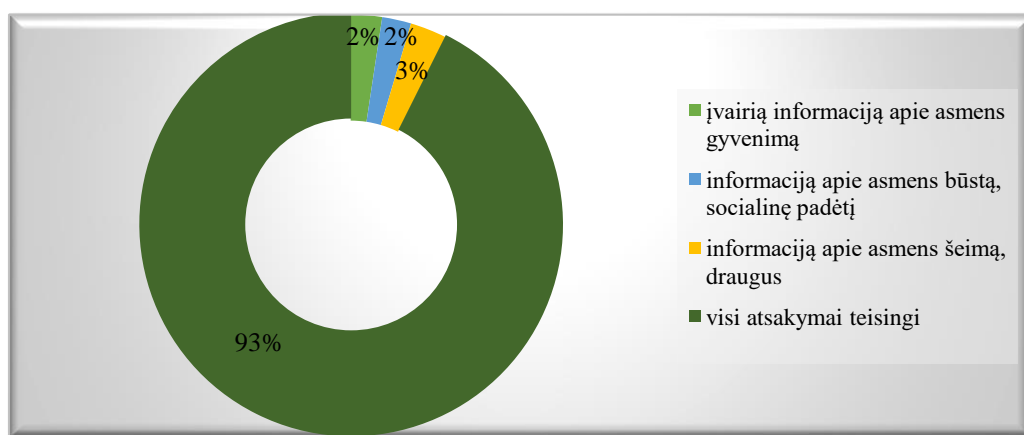
⁴⁶ „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“, *supra note*, 33.

⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio mėn. praktikos apžvalga“, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 6 d., https://www.lai.lt/data/public/uploads/2020/12/lai_aktuali_praktika_sausis_2020.pdf.

⁴⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213/2014“, *eteismai.lt*, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/15217733615449/2K-213/2014>.

⁴⁹ „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 45.

Baigiamajame darbe respondentų buvo klausama, kas, jų manymu, apima privataus gyvenimo sampratą (2 pav.).

2 pav. Apklaustų respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Privatus gyvenimas apima:“, sudaryta darbo autoriaus.

Tik 4 respondentai (2,2 %) privataus gyvenimo sampratą prilygino informacijai apie asmens būstą, socialinę padėtį. 5-ių apklaustų respondentų (2,7 %) nuomone, privataus gyvenimo samprata apima informaciją apie asmens draugus, šeimą. Kiek didesnė apklaustų respondentų dalis (4,9 %) nurodė, kad privačiam gyvenimui priskiriama įvairi informacija apie asmens gyvenimą. Sveikintina yra tai, jog didžiausia dalis respondentų, t.y., iš 175 apklaustųjų net 167 respondentai (90,3 %) pasirinko atsakymą, jog visi prieš tai esantys atsakymai yra teisingi. Ir iš tiesų, šis atsakymas yra teisingiausias, nes, kaip ir išanalizavome darbe anksčiau, konkretaus privataus gyvenimo sąvokos apibrėžimo nėra, nes ši sąvoka kintanti, vertinama kiekvienu atveju individualiai. Tačiau šiuo atveju paminėtina, jog teismams priimant sprendimus, gali kilti problemų dėl privataus gyvenimo, informacijos apie privatų asmens gyvenimą, neapibrėžtumo ir nedetalizavimo BK, kadangi skirtingi teisėjai, vertindami kiekvieną atvejį, gali skirtingai suvokti BK 167 straipsnio dalyką ir priimti skirtingus sprendimus, kadangi neteisėtas informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą patenka į vertinamojo pobūdžio kategoriją. Todėl vienoda teismų praktika nėra apsaugota nuo nevienareikšmių sprendimų.

Aptariant teisės į privatų gyvenimą sampratą, svarbu pažymėti, jog ne visiems asmenims ir jų teisei į privatų gyvenimą suteikiama vienoda apsauga. Plačiau asmens statuso įtakos privatumui neanalizuosime, nes tai nėra pagrindinis nagrinėjamos temos objektas, tai gali būti atskira baigiamojo darbo tema, tačiau trumpai bus aptartas asmens statusas visuomenėje ir jo reikšmė privataus gyvenimo ribojime. Darbo autoriaus manymu, nagrinėjant neteisėtos informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą, svarbu nustatyti, ar visų asmenų privatus gyvenimas saugomas vienodai.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pastebi, jog privačių ir viešų asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo sampratos skiriasi.⁵⁰ „Privatus žmogaus gyvenimas vyksta ne viešumoje, o

⁵⁰ Žiobienė, *supra note*, 30: 125.

tose srityse, kur asmuo turi teisę pasilikti vienas ar su laisvai pasirinktais žmonėmis ir kur, be to asmens sutikimo, kitiems negalima kištis: tai vidiniai asmens šeimos santykiai, jo lytinis, dvasinis, religinis gyvenimas, sveikatos būklė, privatus susirašinėjimas, privatūs pokalbiai, kilmė, privati kompiuteryje saugoma informacija ir t.t.“⁵¹ Savaiame suprantama, kad tiek viešieji, tiek privatūs asmenys turi teisę į privatų gyvenimą ir jo neliečiamumą, tačiau privatiems asmenims yra taikoma didesnė šios teisės apsauga, nei viešiesiems asmenims, todėl viešieji asmenys turėtų būti labiau pakantūs jų atžvilgiu išsakomai kritikai.⁵² Tiek Konvencijoje, tiek Konstitucijoje reglamentuojant asmenų teisę į privatų gyvenimą nėra daromos išlygos, jog tam tikriems asmenims teisė į privatų gyvenimą turėtų būti taikoma siauresne apimtimi, tačiau valstybėse yra sutariama, kad realiai negali būti taikoma vienoda teisės į privatų gyvenimą apsauga asmenims, kurie žinomi visuomenėje.⁵³

Profesorius Valentinas Mikelėnas, remdamasis teismų praktika pagal asmenų statusą, išskiria dvi viešųjų asmenų rūšis:⁵⁴

- 1) Viešieji asmenys *ex officio*, kurie laikomi viešais dėl savo einamų pareigų;
- 2) Trumpalaikiai viešieji asmenys *ad hoc*.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 75 dalyje⁵⁵ nurodoma, kad „*viešasis asmuo – valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas fizinis asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams.*“⁵⁶ Iš pateikto apibrėžimo darytina išvada, kad įstatymas konkrečiai neapibrėžia asmenų, priskirtinų viešųjų asmenų kategorijai. Remiantis šiuo apibrėžimu galimas gana platus viešųjų asmenų ratas, kuriam turėtų būti taikoma siauresnė privataus gyvenimo apsauga. Pažymėtina, kad viešaisiais asmenimis teismų praktikoje paprastai laikomi asmenys, dėl savo einamų pareigų, veiklos ar visuomeninės padėties nuolat sulaukiantys visuomenės dėmesio ir pagrįstai ją dominantys.⁵⁷ Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos Nr. 1165 (1998) dėl teisės į privatumą 7 punkte įtvirtinta, kad „*viešieji asmenys yra asmenys, užimantys pareigas valstybės tarnyboje ir (ar) naudojantys viešuosius išteklius, ir, apskritai, visi tie, kurie atlieka*

⁵¹ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-875-245/2015“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/113673355315714/1S-875-245/2015>.

⁵² „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.100588>.

⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2019“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/137568375203836/e3K-3-237-684/2019?word=ra%C5%A1ytiniai%20paai%C5%A1kinimai>.

⁵⁴ Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. II knyga. Asmenys* (Vilnius: Justitia, 2002), 56.

⁵⁵ „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“, *supra note*, 33.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7 str., 71 str. ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“, Teisės gidas, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=26783>

reikšmingą vaidmenį visuomeniniame gyvenime (politikos, ekonomikos, meno, socialinėje, sporto ar bet kurioje kitoje srityje).“⁵⁸

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs nuostatą, kad tuo atveju, kai asmuo nors ir užsiėmė visuomenine veikla anksčiau, yra laikytinas viešuoju asmeniu, tačiau jo atžvilgiu taikytinos ir leistinos kritikos ribos turėtų būti siauresnės dėl prieš kurį laiką įvykusio jo pasitraukimo iš aktyvaus politinio gyvenimo nei viešojo asmens, aktyviai vykdančio politinę veiklą.⁵⁹ Laikytina, kad tokia teismo išvada yra suprantama ir pagrįsta, nes asmeniui, nebevykdančiam viešo pobūdžio veiklos, yra suteikiamos didesnės privataus gyvenimo apsaugos ribos. Tačiau svarstyтина ar toks asmuo, jau ilgą laiką nebevykdantis visuomeninės veiklos ir toliau turėtų būti laikomas viešuoju asmeniu. Darbo autorius pritaria teismų formuojamai praktikai, jog asmenims, nebevykdantiems visuomeninės veiklos, privataus gyvenimo apsaugos ribos yra platesnės.

Baigiamajame darbe respondentų buvo klausiama, ar informacijos rinkimas apie viešą asmenį, pvz. prezidentą, yra asmens privataus gyvenimo pažeidimas. Didžiausia dalis respondentų, t.y., 128 respondentai (72,3 %) nurodė, kad tai priklauso nuo renkamos informacijos, 25 respondentai (14,1 %) nurodė, kad pažeidimo šiuo atveju nebus, kadangi visuomenė turi teisę žinoti apie tokį asmenį viską, o 24 respondentai (13,6 %) mano, kad tokios informacijos rinkimas bus pripažintas privataus gyvenimo pažeidimu. Šiuo atveju pabrėžtina, jog, iš tiesų, labai daug priklauso nuo to, kokia informacija renkama apie viešą asmenį. Kaip ir buvo nurodyta darbe anksčiau, viešas asmuo turi suvokti, kad jo privačiu gyvenimu visuomenė domėsis labiau, jis turi mažesnę privataus gyvenimo apsaugą, tačiau pabrėžtina, kad bet koks informacijos rinkimas, net ir apie viešą asmenį, turi turėti ribas, t. y., negali peržengti įstatymo normų. Kitaip tariant, siekiant išsiaiškinti, ką veikia, su kuo bendrauja, kur laiką leidžia viešas asmuo, negalima jo sekti, persekioti, naudoti techninių priemonių, kurios padėtų gauti norimą informaciją. Tokie veiksmai užtraukia baudžiamąją atsakomybę.

Trumpalaikiai viešieji asmenys teismų praktikoje vadinami *ad hoc* viešaisiais asmenimis. Tai asmenys, kurie nuolatos nėra dėmesio centre, jie nėra valstybės tarnautojai ir dėl savo darbo pobūdžio nėra žinomi visuomenėje, tačiau jie tampa svarbiais po tam tikro įvykio.⁶⁰ Kitaip sakant, tai asmenys, kurie tam tikru metu tampa svarbūs visuomenėje dėl tam tikrų savo poelgių. Vokietijoje trumpalaikiai viešieji asmenys dar yra vadinami „*pasižymėjusiais dienos naujienose*.“⁶¹ Užsienio literatūroje tokie asmenys vadinami „dienos naujienų įžymybėmis“, „blic“ viešaisiais arba „dienos naujienose pasižymėjusiais“. ⁶² Lietuvos teismų praktikoje galima rasti konkrečius atvejus, kada

⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2008“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/2953933198347/3K-3-390/2008>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260-695/2015“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/205707422938079/3K-3-260-695/2015> ir kt.

⁵⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260-695/2015“, *op.cit.*

⁶⁰ Mikelėnas, *supra note*, 54: 56.

⁶¹ Liudvika Meškauskaitė, „Žiniasklaidos pažeistų asmens konstitucinių teisių gynimo būdai“, *Jurisprudencija* 64, 56 (2006): 120.

⁶² Meškauskaitė, *supra note*, 7: 242

fizinis asmuo buvo pripažintas trumpalaikiu viešuoju asmeniu.⁶³ Pabrėžiama, kad visuomenės susidomėjimas trumpalaikiais viešaisiais asmenimis trunka neilgą laiką. Dėmesys tokiam asmeniui išblėsta, kadangi atsiranda kiti „dominantys asmenys“ ir naujos aktualijos. Būtent tai nulemia naujų trumpalaikių viešųjų asmenų atsiradimą. Visuomenei praradus susidomėjimą trumpalaikiu viešuoju asmeniu, jis privalo būti laikomas privačiu asmeniu, jo privačiam gyvenimui taikoma plačiausia privataus gyvenimo apsauga.

Taip pat, darbo autoriaus manymu, labai svarbu paminėti, jog kiekvienas asmuo turi turėti „teisę būti užmirštam“ ir tai yra neatsiejama teisės į privatų gyvenimą dalis. Būtent tokią poziciją yra pateikęs EŽTT byloje, kurioje pareiškėjas žiniasklaidoje buvo parodytas kaip potencialus dviejų mergaičių nužudymą ir išprievartavimą įvykdęs asmuo. Žiniasklaida sužinojo, kad pareiškėjas 1987 m. padarė nusikaltimą, o po bausmės atlikimo buvo perkeltas gyventi į tam tikrą teritoriją. 2000 m. toje teritorijoje buvo nužudytos dvi mergaitės ir žiniasklaida savo straipsniuose nurodė pareiškėją, kaip galimą įtariamąjį. Šiuo atveju EŽTT konstatavo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, taip priskirdamas „teisę būti užmirštam“ privataus gyvenimo sričiai.⁶⁴ Būtent šis ir kiti EŽTT priimti sprendimai/išaiškinimai patvirtina, kad Europos Sąjungoje „teisė būti užmirštam“ tiek pagal Konvencijos 8 straipsnį, tiek pagal EŽTT praktiką yra priskiriama teisei į privatų asmens gyvenimą. Būtent po šių EŽTT sprendimų Europos Sąjungoje 2016-04-27 įsigaliojo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (*toliau - Reglamentas*)⁶⁵, kurio 17 straipsnis tiesiogiai įtvirtinama „teisė būti užmirštam“. Neabejotina, kad pastaruoju metu asmens „teisė būti užmirštam“ visuomenėje įgyja svarbą, o asmenys šiuolaikinių technologijų laikais ima patys vis labiau vertinti savo privatų gyvenimą.

Išanalizavus asmens privataus gyvenimo sampratą ir reglamentavimą galima pasakyti, kad asmens privataus gyvenimo konkretus apibrėžimas nėra pateiktas nei nacionalinių teismų, nei EŽTT jurisprudencijoje. Privataus gyvenimo sąvoka palikta atvira, kadangi privataus gyvenimo ribos plečiasi ir apima vis daugiau sričių. Teismai kiekvieną situaciją vertina individualiai. Svarbu nustatyti asmens statusą visuomenėje, kadangi jis daro įtaką privataus gyvenimo apsaugai. Viešas asmuo turi

⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-988/2001“, teisesgidas.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=11997>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1373/2002“, teisesgidas.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=25682>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2006“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/51552430360436/3K-3-569/2006>.

⁶⁴ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. balandžio 9 d. sprendimas byloje A. v. Norvegija (Nr. 28070/06), cituota iš Kristina Romualda Tankevičiūtė – Dobrovolskienė, "Teisės į privatų asmens gyvenimą, pažeistos paskleidus informaciją per visuomenės informavimo priemones, gynimo ribos", (magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2015), 21., <https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAQQw7AJahcKEwY9PC87bX-AhUAAAAAHQAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fpublications.vu.lt%2Fobject%2Felaba%3A35437302%2F35437302.pdf&psig=AOvVaw1MumueyD2GGddOKPoGZLIK&ust=1681990619584967>

⁶⁵ „Dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB“, Europos Sąjungos oficialūs leidinys, žiūrėta 2023 m. sausio 24 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=ES>.

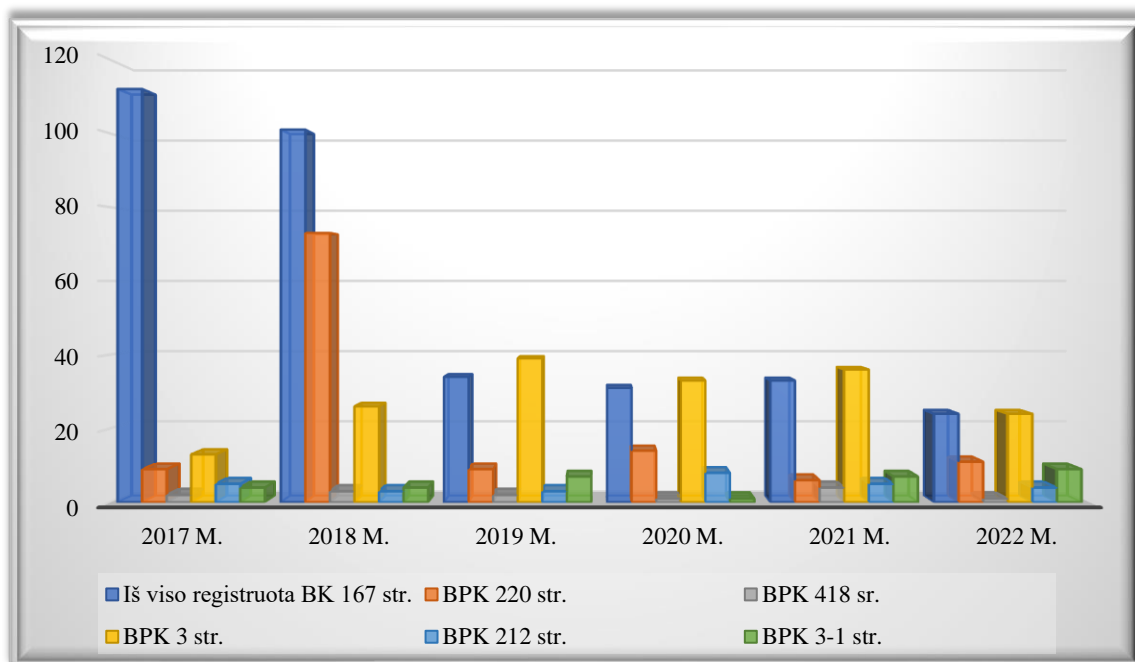
mažesnę privataus gyvenimo apsaugą, nei privatus asmuo. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra įtvirtintas ne tik tarptautiniuose, bet ir nacionaliniuose teisės aktuose, o tai rodo itin didelę šios teisės svarbą. Ne išimtis ir Lietuva. Lietuvoje asmens teisė į privatumą įtvirtinta konstituciniu lygmeniu, asmens privatų gyvenimą saugo ne viena teisės šaka, yra gausu įstatymų saugančių asmens privatų gyvenimą, o platus teisinės atsakomybės rūšių pasirinkimas leidžia asmeniui, padariusiam veiką, parinkti tinkamiausią poveikio priemonę. Tačiau žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Pagal Konstituciją riboti žmogaus teisę į privatumą, galima tik įstatymu ir, kai ribojimai, yra būtini demokratinėje visuomenėje. Tiek BK, tiek KŽĮ yra labai tiksliai reglamentuoti atvejai ir tvarka, kada galima riboti asmens privatų gyvenimą. Vis dėl to, pasitaikius pažeidimams – BK numato asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos mechanizmą taikant baudžiamąją atsakomybę.

1.2 Neteisėto informacijos rinkimo samprata, reglamentavimas ir atsakomybė

Praktikoje iškyla problema sprendžiant, kada informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą yra teisėtas ir galimas, o kada ne. Kadangi tai sritis, kuri jautriai paliečia žmogų, daro įtaką jo asmenybei bei gali padaryti neatitaisomos bereikalingos žalos, todėl šiame baigiamajame darbe bus daugiausiai koncentruojamasi į neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą, kuris reglamentuojamas BK 167 straipsnyje. Pažymėtina, kad baudžiamoji teisė yra *ultima ratio* priemonė, todėl tokia atsakomybė vertinant BK 167 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką turėtų būti taikoma už pačius sunkiausius asmens privataus gyvenimo pažeidimus. Šios rūšies atsakomybei esant ne vienintelei poveikio priemonei teisės pažeidėjui galimų pritaikyti teisinės atsakomybės formų sistemoje, svarbu nustatyti, ar konkreti kaltininko veika išties pasiekusi tokį pavojingumo laipsnį, kad, vertinant šią veiką pagal protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitų bendrųjų teisės principų nuostatas, būtų pagrįstas baudžiamosios teisės priemonių taikymas.⁶⁶

Atsižvelgus į paskutinių metų statistiką, matyti, kad nusikalstamų veikų tyrimas, pradėtas pagal BK 167 straipsnį, nėra dažnas. (3 pav.)

⁶⁶ „Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų teisėjos 2020 m. sausio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-51-1081/2020“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/48642874642513/1-51-1081/2020>.

3 pav. 2017 – 2022 m. Duomenys apie nusikalstamą veiką, numatytą BK 167 str. padarytą Lietuvos Respublikoje, sudaryta darbo autoriaus.⁶⁷

Išanalizavus 2017 – 2022 metų statistiką, susijusią su nusikalstamos veikos, numatytos BK 167 straipsnyje, padarymu Lietuvos Respublikoje, matyti, kad iš viso šiuo laikotarpiu buvo registruotos 335 šios nusikalstamos veikos, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad su kiekvienais metais nusikalstamų veikų, numatytų BK 167 straipsnyje, registravimas mažėja. Ypatingas skirtumas matyti nuo 2018 metų. 2017 metais buvo registruotos 112 nusikalstamos veikos, 2018 metais – 101 veika, o 2019 metais tik 34 nusikalstamos veikos. Nuo 2019 metų registruotų nusikalstamų veikų, numatytų BK 167 straipsnyje, skaičius sąlyginai tolygus, nėra ypatingų skirtumų. Darbo autoriaus manymu, nuo 2019 metų žymiai sumažėjo nusikalstamų veikų, numatytų BK 167 straipsnyje, registravimas, kadangi 2018 m. gegužės 25 d. pradėtas taikyti Reglamentas⁶⁸, kuriuo atsižvelgiama į asmenų pagrindines teises ir laisves, visų pirma, į asmens duomenų apsaugą ir teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Stebint priimtus procesinius sprendimus tiriant nusikalstamą veiką, numatytą BK 167 straipsnyje, matyti, kad didžioji dauguma šių nusikalstamų veikų yra nutraukiamos, vadovaujantis BPK 3 straipsniu (nesant nusikaltimo požymių). Iš 335 užregistruotų tyrimų, net 171 (51,04 %) tyrimas buvo nutrauktas vadovaujantis BPK 3 straipsniu (nesant nusikaltimo požymių), o tai rodo, kad tyrimus atliekantys pareigūnai netinkamai nustato nusikalstamos veikos, numatytos BK 167 straipsnyje, subjektyviuosius ir objektyviuosius požymius. 122 (36,41 %) tyrimai buvo pabaigti kaltinamuoju aktu perduodant į teismą, 13 (3,88 %) tyrimų buvo baigti, vadovaujantis BPK 418

⁶⁷ „Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje“, Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos informacija, žiūrėta 2023 m. vasario 21 d. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=6804&datasource=19397.

⁶⁸ „Dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB“, *supra note*, 65.

straipsniu, 28 (8,35 %) tyrimai buvo nutraukti, vadovaujantis BPK 212 straipsniu (neįrodžius įtariamojo kaltės), o 32 (9,55 %) tyrimai buvo sustabdyti.

Taip pat, atsižvelgiant į atitinkamų metų statistiką, matyti, jog įtariamųjų, padariusių BK 167 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką, nėra daug, t.y., 2017 metais iš viso buvo 12 asmenų, kuriems pareikšti įtarimai, padarius nusikalstamą veiką, numatytą BK 167 straipsnyje, 2018 metais tokių asmenų buvo 10, 2019 metais – 7, 2020 metais – 17, 2021 metais – 12, o 2022 metais -14. 2017-2022 metų laikotarpiu 72 asmenims buvo pareikšti įtarimai, padarius nusikalstamą veiką, numatytą BK 167 straipsnyje, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad didžioji dalis įtariamųjų – vyrai. Tik 6 moterims buvo pareikšti įtarimai, o tai sudaro mažiau nei 1 % (0,83%). Tačiau kitokia situacija yra stebint nukentėjusiuosius asmenis. 2017-2022 metais nukentėjusiųjų nuo nusikalstamos veikos, numatytos BK 167 straipsnyje, iš viso buvo 246. Net 171 (69,51 %) moteris buvo pripažinta nukentėjusiaja.⁶⁹ Deja, statistika, kurioje atsispindėtų, kiek nusikalstamų veikų padaryta artimoje aplinkoje, nėra pateikiama. Iš statistikoje pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad dažniau nuo nusikalstamos veikos, numatytos BK 167 straipsnyje, nukenčia moterys.

Kaip jau buvo aptarta, priklausomai nuo žmogaus užimamų pareigų, jo socialinio statuso visuomenėje, galimi ir skirtingi kišimosi į privatų gyvenimą mastai. Taip pat praktikoje dažnai susiduriama su situacijomis, kai teismams tenka nagrinėti baudžiamąsias bylas dėl neteisėto informacijos rinkimo, kai bylos proceso dalyviai yra šeimos nariai – sutuoktiniai. Vienais atvejais, siekiant užtikrinti veiksmingą sutuoktinio privatumo apsaugą, informacijos rinkimo procesas pripažįstamas neteisėtu. Kitais - konstitucinis sutuoktinio privataus gyvenimo neliečiamumo principas aiškinamas lanksčiau. Tačiau plačiau teorinės ir praktinės problemos, su kuriomis susiduriama tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl informacijos rinkimo apie sutuoktinį, bus nagrinėjamos baigiamojo darbo antroje dalyje. Šioje darbo dalyje bus išanalizuotas informacijos rinkimas ir atvejai, kuomet informacijos rinkimas pripažįstamas neteisėtu.

Informacijos rinkimo būdai yra detalizuoti KŽĮ, tačiau BPK informacijos rinkimo būdų nedetalizuoja, nors iš BPK numatytų procesinių veiksmų ir procesinių prievartos priemonių suprantama, kokiais veiksmais yra renkama informacija. Informacijos rinkimo samprata apima visus įmanomus tam skirtą neteisėto veikimo būdus – asmens sekimą, jo paties ar jo būsto stebėjimą, pokalbių klausymąsi, fotografavimą ir pan.⁷⁰ Kaip priimtame nuosprendyje yra nurodęs Klaipėdos apylinkės teismas, „<...> teisės teorijoje laikomasi nuomonės, jog tai visi įmanomi tam skirti veikimo metodai: asmens sekimas, jo paties ar jo būsto bei privačios valdos stebėjimas, pokalbių klausymasis, susirašinėjimo, kitų privačių dokumentų kopijavimas, šaltinių, kuriuose yra informacija apie žmogų rinkimas, studijavimas, sisteminimas, asmens pažįstamų, jo giminaičių bendradarbių apklausa,

⁶⁹ „Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje“, *supra note*, 67.

⁷⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. sausio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-487/2022“, *eteismai.lt*, žiūrėta 2023 m. sausio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/48642874642513/1-51-1081/2020>.

gaunamų žinių fiksavimas <...>“.⁷¹ Štai Marijampolės apylinkės teismas nuosprendyje konstatavo, kad: „informacijos rinkimo samprata apima visus įmanomus tam skirtu neteisėto veikimo būdus – asmens sekimą, jo paties ar jo būsto stebėjimą, pokalbių klausymąsi, susirašinėjimo, kitų privačių dokumentų kopijavimą, šaltinių, kuriuose yra informacijos apie žmogų (sveikatą, įpročius ir kt.), rinkimą, studijavimą, sisteminimą, asmens pažįstamų, jo giminaičių, bendradarbių apklausą, gaunamų žinių fiksavimą ir kt.“⁷² Verta pažymėti, jog baudžiamoji atsakomybė kyla tik dėl neteisėto informacijos rinkimo. Svarbu išsiaiškinti, ką reiškia žodžiai „neteisėtas“ ir „rinkti“. Lietuvių kalbos žodyne „neteisėtas“ reiškia „prasilenkiantis su įstatymais“⁷³, o „rinkti“ reiškia „kaupiti, krauti, telkti į vieną vietą“⁷⁴ Neteisėtai rinkti - reiškia kaupiti informaciją prasilenkiančią su įstatymais, kitaip tariant, atliekant tam tikrus veiksmus, siekiama sužinoti nepaskelbtus viešai privataus gyvenimo faktus ir tai daryti neturint asmens sutikimo arba nesant motyvuoto teismo sprendimo ar ne pagal įstatymą.⁷⁵ Tačiau, žmogaus sutikimas, nors ir labai svarbus veiksnys, tačiau ne visais atvejais gali būti pripažįstamas informacijos rinkimo teisėtumo kriterijumi. Pvz., duomenys apie žmogaus sveikatos ir ypač psichikos būklę yra ta specifinė informacija, kurios rinkimas yra būtinas tikslios ligos diagnozės ir efektyvaus gydymo prielaida. Alternatyvos šios informacijos rinkimui nėra, taigi ir kelti klausimą dėl asmens sutikimo vargu ar yra korektiška.⁷⁶

Tačiau, atsižvelgiant į šių laikų aktualijas ir į tai, jog asmenys vis dažniau informacija apie savo privatų gyvenimą dalinasi viešoje erdvėje, kyla klausimas - ar informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą gali būti pripažintas neteisėtu, kai informacija renkama iš viešai prieinamų šaltinių? Šiuo atveju, tikriausiai, svarbiausia nustatyti, kokioje erdvėje esanti informacija renkama. Jeigu asmuo pateikia informaciją viešai prieinamame socialiniame tinkle ar kitoje vietoje, į kurią gali patekti bet koks asmuo, toks informacijos gavimas nebus laikomas neteisėtu, kadangi neteisėtas informacijos rinkimas yra ankščiau neskelbta informacija apie asmens privatų gyvenimą. Tačiau, jeigu informacija yra pasiekama ribotai, pasidalinta privačioje erdvėje, o jai gauti yra naudojami slapti veiksmai, naudojamos specialios priemonės, veika visada yra susijusi su informacijos slaptumo pažeidimu, su bandymu gauti informaciją ne iš paties asmens, apie kurį ta informacija renkama – šiuo atveju bus pripažįstama, jog informacija gauta neteisėtai. Svarbu pabrėžti, kad privatūs asmenys paprastai neturi teisės „profesionaliai“ rinkti privataus pobūdžio informacijos (išskyrus tam tikras

⁷¹ „Klaipėdos miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2015 m. kovo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-154/2015“, [eteismai.lt](https://eteismai.lt/ziureta/2023/01/06/241269324435574/T-1540-738/2015), žiūrėta 2023 m. sausio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/241269324435574/T-1540-738/2015>.

⁷² „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų teisėjo 2020 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-82-416/2020“, [eteismai.lt](https://eteismai.lt/ziureta/2023/01/06/221010459034114/1-82-416/2020), žiūrėta 2023 m. sausio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/221010459034114/1-82-416/2020>.

⁷³ Lietuvių kalbos institutas, „Neteisėtas“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2023 m. vasario 17 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=neteis%C4%97tas&id=20031710000>.

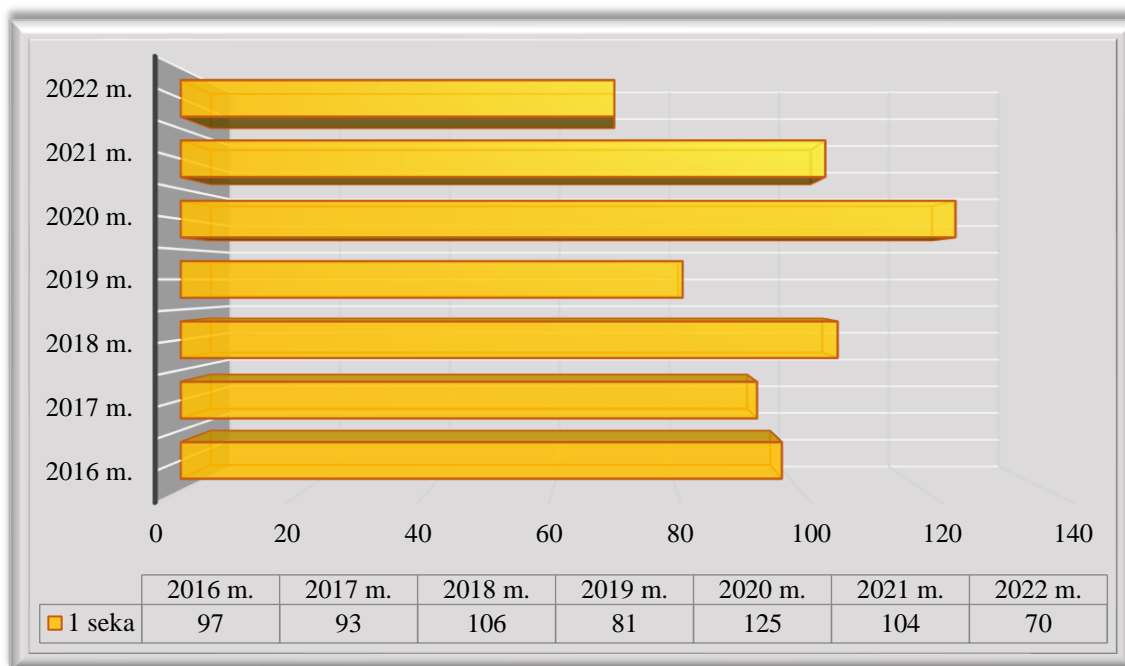
⁷⁴ Lietuvių kalbos institutas, „Neteisėtas“, *op.cit.*

⁷⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnis“, *supra note*, 18.

⁷⁶ Jovaišas, *supra note*, 8.

įstatymais detaliai reglamentuotas išimtis, pvz., privačių detektyvų veikla⁷⁷), o turintys teisę tai daryti pareigūnai tokią savo veiklą turi tinkamai sankcionuoti ir neviršyti įgaliojimų.⁷⁸

Kita svarbi aplinkybė, kurią būtina paminėti, kad valstybė ir jos pareigūnai turi teisę, įstatymų ribose, rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą. BPK numato tam tikras išimtis, kai informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti renkama be pastarojo sutikimo. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai pareigūnai piktnaudžiauja savo įgaliojimais ir teisę į privatų asmens gyvenimą pažeidžia. Jeigu informaciją apie asmens privatų gyvenimą neteisėtai renka teisėsaugos institucijų pareigūnai tirdami nusikaltimą, jų veika gali būti vertinama kaip piktnaudžiavimas pagal BK 228 straipsnį, tačiau praktikoje yra pasitaikę atvejų, kai teisėsaugos pareigūnai buvo kaltinami padarę BK 167 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką. Trečioje baigiamojo darbo dalyje bus išsamiau išanalizuota pareigūnų veikla ir neteisėtas informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą, atskleidžiant jų santykį atsižvelgiant į teismų praktiką. Piktnaudžiavimo, numatyto BK 228 straipsnyje, atvejų Lietuvos Respublikoje registruojama sąlyginai ne taip ir mažai (4 pav.).

4 pav. 2016 – 2022 m. Duomenys apie nusikalstamą veiką, numatytą BK 228 str. padarytą Lietuvos Respublikoje, sudaryta darbo autoriaus.⁷⁹

Iš pateiktos diagramos matyti, kad didesnių registruojamų nusikalstamų veikų skaičiaus skirtumų laikotarpiu 2016-2022 m. nematyti, iš viso šiuo laikotarpiu buvo registruojamos 676 nusikalstamos veikos, numatytos BK 228 straipsnyje, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog šioje statistikoje nenurodyta, dėl kokių konkrečiai veiksmų teisėsaugos pareigūnams buvo pareikšti įtarimai, padarius nusikalstamą veiką, numatytą BK 228 straipsnyje. Darbo autoriaus nuomone,

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos privačios detektyvinės veiklos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d78928f2ea6e11e4ada6f94d34be6d75>.

⁷⁸ Meškauskaitė, *supra note*, 9: 59.

⁷⁹ „Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje“, *supra note*, 67.

statistikoje pateiktos ne visos registruotos nusikalstamos veikos, numatytos BK 228 straipsnyje, susijusios su neteisėtu informacijos rinkimu apie privatų asmens gyvenimą, manytina, kad pareigūnai atliko ir kitus veiksmus, kurie buvo traktuojami, kaip piktnaudžiavimas. Tačiau, kokia konkrečiai dalis registruotų nusikalstamų veikų, numatytų BK 228 straipsnyje, yra susijusi su neteisėtu informacijos rinkimu – neįmanoma nurodyti, nes statistikoje tokie duomenys nepateikiami.

Viena iš priemonių, kurių metu pareigūnai gali pažeisti teisę į privatų asmens gyvenimą, yra numatyta BPK 154 straipsnyje, kuomet yra atliekama elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė. Apie šios procesinės priemonės taikymo teorines ir praktines problemas, teisės į privatų gyvenimą kontekste, aptarsime baigiamojo darbo trečioje dalyje.

Taip pat šiame kontekste svarbus kitas aspektas – privatumo apsauga nuo kito asmens kišimosi, kai tuos asmenis sieja specifiniai tarpusavio santykiai (pvz., santykiai šeimoje). Ar tokiais atvejais privatumo sfera susiaurėja ir jei taip, tai kokiomis sąlygomis ir apimtimi? Būtent neteisėtas informacijos rinkimas apie sutuoktinių gyvenimą bus analizuojamas tolimesnėje baigiamojo darbo dalyje, atskleidžiant teorines ir praktines problemas.

Apibendrinant galima teigti, kad neteisėtas informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą yra bet koks ankščiau viešai nepaskelbtos informacijos gavimas naudojant įvairius veiksmus, neturint asmens sutikimo arba nesant motyvuoto teismo sprendimo ar ne pagal įstatymą. Atsakomybė už neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą numatyta BK 167 straipsnyje. Jeigu valstybės pareigūnai, taikydami procesines prievartos priemones, renka informaciją neteisėtai, jų veika gali būti vertinama kaip piktnaudžiavimas pagal BK 228 straipsnį.

2. SANTUOKOS INSTITUTAS IR SUTUOKTINIO PRIVATAUS GYVENIMO RIBOS

Šiuolaikiniame gyvenime vis daugiau susituokusių asmenų skiriasi, skyrybos ne visais atvejais būna abiejų šalių draugišku sutarimu. Dažnais atvejais skyrybų priežastimi tampa neištikimybė. Kyla diskusinis klausimas - ar sutuoktinis, norėdamas įrodyti kito sutuoktinio neištikimybę, gali pažeisti jo privatumą. Tiek teoriniai, tiek praktiniai aspektai sutuoktinių privatumo kontekste bus aptarti šioje baigiamojo darbo dalyje.

2.1 Santuokos instituto teoriniai aspektai ir privataus gyvenimo ribos

Teisė sudaryti santuoką yra žmogaus teisė, kurią garantuoja Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalis⁸⁰ ir Konvencijos 12 straipsnis.⁸¹ Valstybė neturi sukurti kliūčių laisvai pasinaudoti šia teise, tačiau, iš tiesų, Lietuvoje yra tam tikri apribojimai, kurie paskutiniu metu tapo aktualūs. Lietuvoje santuoka įtvirtina laisvą vyro ir moters teisinį santykį,⁸² tačiau valstybė taiko apribojimus susijusius su amžiumi, lytimi ir partnerio pasirinkimu bei monogamijos reikalavimu. Žinoma, pastaruoju metu vis dažniau kalbama apie tos pačios lyties asmenų santuokas, apie jų teisę į šeimą ir santuokos sudarymą, tačiau šiame darbe apie tos pačios lyties asmenų santuokas ir jų privatumą nebus kalbama. Bus apsiribojama skirtingos lyties asmenų santuoka ir veiksniais, kurie (ne)pažeidžia sutuoktinio teisės į privatumą. Kad santuoka yra svarbus veiksnys visuomenėje yra nurodęs ir V. Mikelėnas teigdamas: „sociologinės apklausos, atliktos daugelyje valstybių, rodo, jog dauguma žmonių šeimą pripažįsta esant svarbiau nei darbas, draugai, politika, religija ar kiti dalykai.“⁸³ Ir su tuo darbo autorius visiškai sutinka. Nuo vaikystės turime šeimos idealą, o jeigu jo neturime - mėginame jį rasti/susikurti. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – CK) nurodyta, kad santuoka yra „įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius“.⁸⁴ Tačiau pabrėžtina, kad šiuolaikiniai žmonės ne visais atvejais sudaro santuokas. Vis daugiau visuomenės piliečių gyvena drauge vesdami bendrą ūkį, tačiau teisiškai santuokos nėra įteisinę. Kaip gi šiuo atveju traktuojamas jų bendras gyvenimas? Į tai atsakymą yra pateikęs EŽTT. Viename iš sprendimų EŽTT pripažino, jog „gyvenimas kartu, net ir nesudarius santuokos, yra pripažįstamas šeimos gyvenimu. Net ir nesituokę asmenys gali būti laikomi šeima, jeigu jų santykiai pasižymi stabilumu ir niekuo, išskyrus tai, kad asmenys nėra sudarę santuokos, nesiskiria nuo sutuoktinių gyvenimo.“⁸⁵ Tolimesni EŽTT sprendimai iš esmės nekito, t.y., ir toliau buvo laikomasi

⁸⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 18.

⁸¹ „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *supra note*, 27.

⁸² „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3 straipsnis, 7 straipsnis“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

⁸³ Valentinas Mikelėnas, *Šeimos teisė* (Vilnius: Justitia, 2009), 15.

⁸⁴ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 82.

⁸⁵ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje *Johnston and kiti v. Airija* (Nr. 9697/82)“, European court of human rights, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_9697-82

pozicijos, jog asmenų, neįregistravusių santuokos, santykiai patenka į Konvencijoje numatytą šeimos gyvenimą.⁸⁶

Vertinant sugyventinių statutą Lietuvoje, pažymėtina, kad CK 3.229 straipsnyje įtvirtinta, jog „šio skyriaus normos nustato turtinius santykius tarp vyro ir moters, kurie, įregistravę savo partnerystę įstatymų nustatyta tvarka, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos (sugyventiniai), turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius“. Ir nors iš šio straipsnio dispozicijos galima daryti išvadą, jog numatyta tvarka labiau sietina su sugyventinių turtinių santykių reguliavimu, tačiau, apskritai, sugyventinio sąvokos atsiradimas CK trečioje knygoje vienareikšmiai parodo, kad valstybė pripažįsta kartu gyvenančius skirtingų lyčių partnerius, planuojančius vėliau įteisinti juridiskai savo santykius, kaip šeimą.⁸⁷ Tačiau paminėtina 2022-11-29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 2K-7-196-303/2022, kurioje konstatuota, jog „valstybė nėra griežtai suregulavusi sugyventinių ir jų bendrų bei susilauktų su kitais partneriais vaikų statuso, teisių bei pareigų vienu kitiems ir iš to kylančios atsakomybės“.⁸⁸ Šioje nutartyje įtvirtinta, jog tam tikrais atvejais „specialiojo subjekto sąvoka yra susieta su formaliais požymiais, t. y. nukentėjęs vaikas ir prieš jį nusikalstamus veiksmus atlikę asmenys turi būti susiję biologiniais tėvystės, motinystės ryšiais (taip pat ir įvaikinimo atveju), globos (rūpybos) santykiais arba jų ryšys turi būti kitaip formalizuotas (asmenys pripažįstami teisėtais vaiko atstovais). Sąvokos „faktinė šeima“ ir „teisėtas vaiko atstovas“ savo turiniu nėra tapačios, t. y. ne visi suaugę asmenys, kuriuos su vienu iš vaiko tėvų sieja faktiniai šeimos santykiai, traktuotini kaip tokio vaiko teisėti atstovai (būtent tik pastariesiems teisės aktuose nustatytos konkrečios reikšmingos teisės ir pareigos vaiko atžvilgiu).“⁸⁹ Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad, nors ir valstybė pripažįsta kartu gyvenančius skirtingų lyčių partnerius, planuojančius vėliau įteisinti juridiskai savo santykius kaip šeimą, tačiau tais atvejais, kai baudžiamoji atsakomybė už vaiko atžvilgiu padarytą nusikaltimą kyla specialiajam subjektui (tėvui, globėjui, rūpintojui) – sugyventinio statusas negali būti prilygintas biologinei tėvystei ar oficialiai rūpybai/globai.

Išanalizavus teisės aktus bei EŽTT jurisprudenciją, galima teigti, kad santuoka yra bendrai gyvenančių skirtingos lyties asmenų susitarimas, kurie vienas kito atžvilgiu įgyja teises, pareigas ir atsakomybes, tačiau šiuo susitarimu nepanaikina konstitucinės teisės į privatumą. Toliau

⁸⁶ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Kroon ir kiti v. Nyderlandų Karalystė* (Nr. 18535/91), cituota iš Ernesta Strankauskė, „Ar vienišas asmuo pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus gali turėti šeimos teises?“ (magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2015), 21, <https://gs.elaba.lt/object/elaba:8779793/8779793.pdf>; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *Keegan v. Airija* (Nr. 16969/90)“, Refworld, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6ff8.html>; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje *X, Y ir Z v. Jungtinė Karalystė* (Nr. 21830/93)“, cituota iš Eglė Kavoliūnaitė – Ragauskienė, *Europos regioninių nuostatų implikacijos nacionalinei teisei šeimos politikai* (Vilnius: Teisės problemos, 2014), 100.

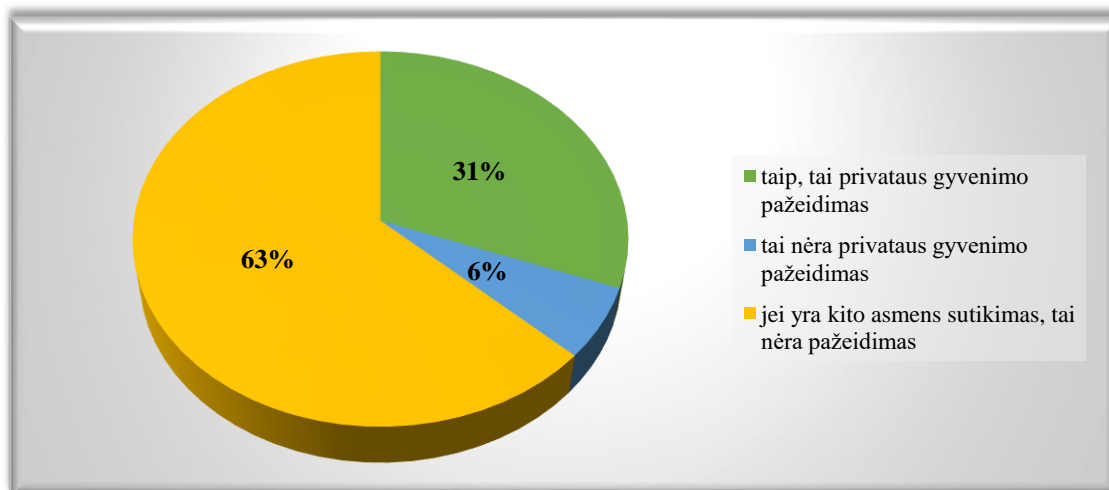
⁸⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis byloje Nr. A-62-1028-07“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 17 d., <https://eteismai.lt/byla/26961029469478/A-62-1028-07>.

⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišri Baudžiamųjų bylų ir Civilinių bylų skyrių išplėstinė septynių teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022“, LAT, žiūrėta 2023 m. sausio 7 d., <https://www.lat.lt/lt/doclib/mqbisegqvsdnrpf9ddynfks497urdaj>.

⁸⁹ *Ibid.*

baigiamajame darbe bus vartojama santuokos bei sutuoktinių sąvokos, turint galvoje tiek santuoką sudariusius, tiek kartu gyvenančius, bet santuokos teisiškai neįteisinusius asmenis.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę dėl privatumo ribų esant santuokoje ir tada, kai asmenų nesieja artimi giminystės ryšiai. Pirmu atveju respondentų buvo klausiama apie privataus gyvenimo pažeidimą, kai yra skaitomos sutuoktinio SMS žinutės, elektroninio pašto pranešimai (5 pav.)

5 pav. Apklaustų respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar žmonos (vyro) ar draugės (-o) trumpųjų SMS žinučių skaitymas, elektroninio pašto pranešimų skaitymas ir pan. yra privataus gyvenimo pažeidimas?“, sudaryta darbo autoriaus.

Iš pateiktų respondentų atsakymų matyti, kad sutuoktinio SMS žinučių ar elektroninio pašto pranešimų skaitymo privataus gyvenimo pažeidimu nelaiko 63% apklaustųjų respondentų, tačiau pažymi, kad tokiu atveju privalo būti asmens sutikimas, 55 respondantai (31 % apklaustųjų) mano, kad sutuoktinio SMS žinučių ar elektroninio pašto pranešimų skaitymas yra privataus gyvenimo pažeidimas, o tik 6 % apklaustųjų nurodo, kad SMS žinučių ar elektroninio pašto pranešimų skaitymo nepriskirtų privataus gyvenimo pažeidimui. Tačiau, vėliau respondentų pasiteiravus, ar situacija keistųsi, jeigu žinutes ir pranešimus skaitytų svetimas asmuo, o ne sutuoktinis ar kitas artimas asmuo, 52 respondantai (29,7 % apklaustųjų) nurodė, kad situacija pasikeistų, o didžioji dauguma apklaustųjų – 70,3 % apklaustųjų (123 apklaustieji) nurodė, kad tokiu atveju situacija vis tiek nesikeistų.

Atsižvelgiant į respondentų atsakymus, galima padaryti išvadą, kad didžioji dalis apklaustųjų supranta, jog santuokoje turi būti taikoma siauresnė privataus gyvenimo neliečiamumo riba, kadangi sutuoktiniai dalindamiesi bendru gyvenimo plotu, teisėmis ir pareigomis netenka dalies privatumo. Kiekvienai sutuoktinių porai privatumas gali būti suvokiamas skirtingai, todėl tikslus sutuoktinių privatumo ribų apibrėžimas neįmanoma. Analizuojant respondentams pateiktą situaciją pažymėtina, kad sutuoktinių privatumo ribas lemia nusistovėjusios bendros sutuoktinių gyvenimo taisyklės, ir, jeigu vienai sutuoktinių porai yra įprasta skaityti viena kitos SMS pranešimus ar elektroninius laiškus, o galbūt net naudotis bendru elektroniniu paštu, tai kitai porai tai gali atrodyti įžeidimas ir didžiausia nepagarba. Bet kokių atveju, sutuoktiniai turi gerbti vienas kito privatumą.

Būtent pagarbos vienas kito privatumui santuokoje principas ir sieja santuoką su privataus gyvenimo neliečiamumu. Toliau darbe, analizuojant teismų praktiką, bus apžvelgtos sutuoktinio privataus gyvenimo neliečiamumo ribos, t.y., veiksmai (ne)pažeidžiantys sutuoktinio teisės į privatumą.

2.2 Veiksmai, (ne)pažeidžiantys sutuoktinio teisės į privatumą

Kalbant apie santuokoje esantį privatumą, svarbu išskirti šeimos teisės principus. Kaip jau buvo minėta anksčiau, Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalis⁹⁰ įtvirtina santuokos laisvės ir savanoriškumo principą, kuriuo pripažįstama, jog santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu, o jeigu yra priešingai – santuoka negalioja. Konstitucijos 38 straipsnio 5 dalis⁹¹ įtvirtina sutuoktinių lygiateisiškumo principą, kuris reiškia, jog sutuoktinių teisės šeimoje yra lygios, jie turi lygias teises ir vienodą civilinę atsakomybę vienas kitam visais šeimos gyvenimo klausimais.⁹²

Kaip jau minėta, sutuoktiniai gali susitarti dėl privatumo ribų, tačiau ar sutuoktiniai gali susitarti, kad jų santykiuose apskritai nebus taikoma privatumo apsauga? Ar sutuoktiniai gali turėti asmeninį, nepriklausomą nuo kito sutuoktinio, gyvenimą, kuris būtų saugomas baudžiamojo įstatymo normomis? Darbo autoriaus manymu, sutuoktiniai negali susitarti/sudaryti sutarties dėl teisės į privatumą panaikinimo, nes Konstitucija kiekvienam asmeniui garantuoja privataus gyvenimo neliečiamumą, kitaip tariant, santuoka nepanaikina asmens konstitucinės teisės į privatumą, tačiau, kaip EŽTT vienoje byloje nurodė: „*kiekvienas sutuoktinis turi atsisakyti tam tikrų savo teisių į atskirumą.*“⁹³ Jokia sutuoktinių sudaryta sutartis negali atimti iš asmens teisės į privatumą, sutartimi galima aptarti turtinius sutuoktinių santykius, bet ne privatumo neliečiamumą. Dar kartą pabrėžiama, kad sutuoktiniai gali susitarti dėl privatumo ribų taikymo jų bendrame gyvenime, gali nuspręsti siauresne apimtimi taikyti privatumą, tačiau, lygiai taip pat, sutuoktiniai turi teisę apsiriboti savo asmeninę erdvę neleidami kitam sutuoktiniui prie jos priėti, tuo pačiu apribodami teisę priėti prie informacijos, kurią jie laiko privačia.⁹⁴ Ir tai jau pačių sutuoktinių diskrecijos teisė. Bet koks sutuoktinių susitarimas/sudaryta sutartis bus pripažinta negaliojančia, jeigu prieštarau imperatyvioms įstatymo normoms.

Tačiau labai svarbu nustatyti sutuoktinių bendro gyvenimo pradžią ir pabaigą, nes tai yra svarbus akcentas privatumo atžvilgiu. Sutuoktinių bendras gyvenimas prasideda pastariesiems pradėjus kartu gyventi, vesti bendrą ūkį, dalinantis sutuoktinių teisėmis ir pareigomis, dažnai santuokos pradžią simbolizuoja vestuvės. Sutuoktinių gyvenimas baigiasi, kai yra nutraukiama

⁹⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 18.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² Genovaitė Dambrauskienė ir kt., *Lietuvos teisės pagrindai* (Vilnius, Justitia, 2004), 259.

⁹³ „Floridos valstijos Aukščiausiojo teismo 1993 m. lapkričio 4 d. sprendimas byloje In re Matter of Patricia Dubreuil (Nr. 629 So. 2d 819/80311)“, Justia, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://law.justia.com/cases/florida/supreme-court/1993/80311-0.html>.

⁹⁴ Arūnas Venckus, „Ar yra pažeidžiama sutuoktinio teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, slapta renkant duomenis bylose dėl neištikimybės?“ (magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2012), 14, <https://gs.elaba.lt/object/elaba:1976237/>.

santuoka, kitaip tariant, nutraukiama santuokos sutartis arba, kai sutuoktiniai gyvena atskirai, nebeturi sutuoktinių teisių ir pareigų vienas kito atžvilgiu. Pripažįstama, kad nuo to momento asmenys siekia didelės privatumo apsaugos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2013 m. balandžio 23 d. nutartyje, priimtoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013, pasisakydama dėl BK 167 straipsnio taikymo pažymėjo, kad „iš konstitucinio privataus gyvenimo neliečiamumo principo reglamentavimo matyti, jog, siekiant užtikrinti veiksmingą privatumo apsaugą, informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimo procesas iš esmės formalizuojamas, siejamas su įstatymo nustatyta tvarka ir teismo sprendimo priėmimu; kad laisvai veikiantys privatūs asmenys paprastai neturi teisės rinkti tokios informacijos; kad, kita vertus, atsižvelgiant į privačių asmenų tarpusavio santykių tam tikroje srityse specifiką ir jos nulemtus skirtingus lūkesčius dėl privatumo, taip pat į atitinkamos informacijos svarbą kitų asmenų teisėms įgyvendinti, konstitucinis privataus gyvenimo neliečiamumo principas kai kuriais atvejais įstatyminiu lygmeniu reglamentuojamas ir teismų praktikoje aiškinamas lanksčiau, tačiau nepaneigiant jo esmės. Vienas tokių atvejų – privačių asmenų – teismo proceso dalyvių teisės pateikti įrodymus įgyvendinimas.“⁹⁵ Šioje nutartyje kasacinės instancijos teismas taip pat pasisakė, kad „asmens privataus gyvenimo apsaugos nuo kito privataus asmens kišimosi apimtis priklauso, be kita ko, nuo šių asmenų tarpusavio santykių pobūdžio, kuris lemia privatumo ribas vienas kito atžvilgiu.“ Būtent tai yra konstatavęs ne tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse, bet ir Panevėžio miesto apylinkės teismas, sprenddamas bylą dėl vieno iš sutuoktinių padaryto kito sutuoktinio privatumo pažeidimo renkant privataus pobūdžio informaciją, nuosprendyje konstatavo: „nustatant, ar sutuoktinio teisė į privataus gyvenimo gerbimą buvo apribota ir pažeista dėl kito sutuoktinio elgesio, būtina atsižvelgti į sutuoktinių tarpusavio privatumo ypatumus. Tai, jog vienas iš sutuoktinių išsikėlė iš bendrų namų ir padavė ieškinį dėl santuokos nutraukimo, teismas traktavo kaip siekį nustatyti savo privatumo ribas, išreiškiant lūkesčius dėl didesnio privatumo santykiuose su kitu sutuoktiniu.“⁹⁶ Teismai tais atvejais, kuomet sutuoktiniai vis dar būdavo santuokoje, tačiau gyvendavo atskirai, dažniausiai, traktuodavo nusikalstamus veiksmus, numatytus BK 167 straipsnio 1 dalyje, nes pripažindavo, kad sutuoktinių teisių ir pareigų nebuvimas reiškia didesnius lūkesčius privatumo su sutuoktiniu santykiuose. Štai Marijampolės apylinkės teismas nuteisė kaltinamąjį už tai, kad jis, įmontuodamas sutuoktinės gyvenamojoje vietoje vaizdo ir garso įrašymo bei informacijos perdavimo įrenginį, neteisėtai rinko informaciją apie privatų sutuoktinės gyvenimą. Nagrinėjant bylą paaiškėjo, jog dar iki kaltinime nurodytos veikos laiko, teismui buvo pateiktas civilinis ieškinys dėl kaltinamojo ir nukentėjusiosios santuokos nutraukimo, name, kuriame

⁹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/120423708912325/2K-198/2013>.

⁹⁶ „Panevėžio miesto apylinkės teismo teisėjo 2014 m. kovo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-64-749-2014“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://e-teismai.lt/byla/81687990072601/1S-347-337/2014>.

buvo įmontuota įranga, gyveno tik nukentėjusioji. Teismas nurodo, kad: „*nėra jokių duomenų, kad šalys siekia išsaugoti santuoką, taigi pagal faktinius santykius, nukentėjusi ir kaltinamasis veikos metu buvo nesaistomi jokiomis, šeimos santykių turinį sudarančiomis, pareigomis, vienas kito kaip sutuoktinių atžvilgiu. Taigi šiuo atveju neabejotina, kad bet kokie slapti kito asmens veiksmai, kuriais kėsinamasi nukentėjusios privatumą pažeisti, yra neteisėti ir pavojingi.*“ Ir nors kaltinamasis teigė, jog nesiekė rinkti informacijos apie privatų kito asmens gyvenimą, kamera buvo įrengta tik tikslu sužinoti ar nukentėjusioji yra namuose, kad galėtų išvengti konfliktų ir atvykti į skyrybų procese dar nepadalintus namus, kuriuose turi teisę lankytis, teismas pastarąjį nuteisė, o jo parodymus vertino kaip siekimą išvengti atsakomybės, švelninti savo padėtį. Teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, konstatavo, kad: „*vertinant, kad tarp kaltinamojo ir nukentėjusiosios konfliktiški santykiai, vyksta santuokos nutraukimo ir turto dalybų procesas, įrangos įrengimo vietą, naudojimo laiką, teismas neabejoja, kad kaltinamojo tikslas buvo neteisėtai gauti informaciją apie nukentėjusiosios asmeninį privatų gyvenimą ir jo detales. <...> Teismas įvertinęs baudžiamosios bylos įrodymų visumą neabejoja, kad kaltinamasis suprato, jog veikia pavojingai, nusikalstamai, t. y. paslėpdamas, asmens, su kuriuo faktiškai pasibaigę šeimos santykiai, gyvenamojoje vietoje ir asmeninėje erdvėje, poilsio zonoje esančioje sofoje, slapto sekimo įrenginį, suprato, kad šį įrenginį panaudos ir naudojo sutuoktinės pokalbiams slapta klausytis ir norėjo taip veikti. Vien privataus asmens pokalbių klausymosi, bei jo sekimo naudojant specialią slaptai sumontuotą techniką klausymosi, pakanka kaltinamojo baudžiamajai atsakomybei kilti pagal BK 167 straipsnio 1 dalį.*“⁹⁷

Kitoje analogiškoje baudžiamojoje byloje kaltinamasis buvo kaltinamas GPS įrenginio ir kitos sekimo įrangos įmontavimu į nukentėjusiosios automobilį, rankinę, taip pat vaizdo ir garso įrangos įmontavimu į nukentėjusiosios kambarį. Klaipėdos apylinkės teismas nuosprendyje nurodė, kad „*sisteminis informacijos apie asmenį rinkimas naudojant GPS ir kitą sekimo įrangą gali apriboti asmens teisę į privatumą, juolab kai tokia informacija panaudojama darant asmeniui tam tikrą poveikį, pavyzdžiui – jį terorizuojant. Rinkimas gali pasireikšti įvairiais aktyviais veiksmais, kurie leidžia gauti tam tikros kaltininkui reikalingos informacijos: asmens sekimu, stebėjimu, fotografavimu, fiksavimu, dokumentų kopijavimu. Rinkti reiškia kaupti, telkti į vieną vietą. Informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas BK 167 straipsnio 1 dalies prasme laikytinas nevienkartinis veiksmas.*“ Priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį teismas konstatavo, kad: „*Tokiu būdu kaltinamasis rinkdamas informaciją apie nukentėjusiosios judėjimą, išvaizdą, asmenų, su kuriais ji bendrauja ratą, pažeidė jos teisę į privatų gyvenimą, jo veikos teisingai kvalifikuotos pagal BK 167 straipsnio 1 dalį. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad vaizdo ir garso stebėjimo kameros buvo sumontuotos bute, kuris priklausė tiek kaltinamajam, tiek nukentėjusiajai, tačiau nustatyta, jog*

⁹⁷ „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų teisėjo 2021 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-713-610/2021“, e-teismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://e-teismai.lt/byla/81687990072601/1S-347-337/2021>.

*kaltinamasis įrenginius sumontavo be bendrasavininkės sutikimo, todėl toks sumontavimas yra laikomas neteisėtu, t. y. pažeidžiančiu įstatymo reikalavimus. Kaltinamasis slapta klausėsi, fiksavo ir rinko informaciją apie privatų nukentėjusiosios asmeninį gyvenimą. Kaltinamasis suvokė, kad savo veiksmais renka informaciją apie kitų žmonių privatų gyvenimą, ir norėjo tai daryti. Kaltinamasis nurodė, kad įrenginį po svarstyklėmis pritvirtino norėdamas apsiginti nuo jam nukentėjusiosios mestų nepagrįstų kaltinimų netinkamu elgesiu, smurtu, tačiau teismui jokių tokių motyvą patvirtinančių įrodymų kaltinamasis nepateikė. Jokių įrodymų, kad nukentėjusioji jį nepagrįstai kaltino netinkamu elgesiu, nėra.*⁹⁸

Paminėtina, kad dažnais atvejais sutuoktiniai, nors ir nebeveda bendro ūkio, gyvena atskirus gyvenimus, tačiau iki santuokos nutraukimo ir turto padalinimo, gyvena tuose pačiuose namuose, kurie, dažnais atvejais, priklauso bendrai sutuoktinių nuosavybei. Arba tuose namuose gyvena tik vienas sutuoktinis, nors turtas – abiejų sutuoktinių. Kaip šiuo atveju teismas traktuoja vieno sutuoktinio veiksmus kito sutuoktinio atžvilgiu, kai jis bendruose namuose įmontuoja garso/vaizdo stebėjimo įrenginius ir renka informaciją apie sutuoktinį? Teismų praktikoje yra ne vienas toks atvejis. Štai baudžiamojoje byloje kaltinamasis buvo nuteistas už tai, kad žmonos gyvenamojoje vietoje, bute, kuris nuosavybės teise priklausė jiems abiem, įmontavo slaptą pasiklausymo įrangą. Teismas konstatavo, kad: *„Butas, nors ir priklausantis jam bendrosios jungtinės nuosavybės teise, buvo tik nukentėjusiosios gyvenamoji vieta. Nuosavybės teisė ir gyvenamoji vieta, kur asmuo pagrįstai gali tikėtis būti paliktas vienas, nėra tapačios sąvokos. Nuosavybės teisė nepaneigia asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą. Priešingai, įgyvendinant nuosavybės teisę privalu gerbti ir nepažeisti kitų teisinių gėrių. Lemiamą reikšmę turi ne buto nuosavybės teisės, o tai, kad nurodyta bute įmontuota įranga pasinaudota siekiant rinkti informaciją apie nukentėjusiąją, kuri tuo butu naudojosi kaip savo gyvenamąją vietą. Kaltinamojo veiksmai peržengė įprastai priimtino sutuoktinių bendravimo ir įrodymų civilinėje byloje rinkimo ribas. Pažymėtina ir tai, kad privačių asmenų įrodymų rinkimas negali faktiškai prilygti operatyvinei veiklai, kurios priemonės gali naudoti tik valstybės įgalioti asmenys (LAT nutartis c.b. Nr. 3K-3-136/2004). Šiuo atveju panaudotos informacijos rinkimo priemonės, trukmė ir intensyvumas artimesni būtent tokiai veiklai. Atsižvelgiant į kaltinamojo ir nukentėjusiosios santykius, kad šeiminiai ryšiai tarp jų faktiškai nutrūko prieš 4 metus, kaltinamojo panaudotas slaptam informacijos rinkimui pritaikytas technines priemones, gana ilgą slapto informacijos rinkimo trukmę ir intensyvumą, kaltinamojo veiksmai buvo pakankamai pavojingi ir vertintini kaip neteisėtas informacijos apie jos privatų gyvenimą rinkimas LR BK 167 str. prasme.*⁹⁹ Kaip matyti iš priimto nuosprendžio, teismas formuoja praktiką, jog nuosavybės teisė

⁹⁸ „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų teisėjo 2020 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-170-718/2020“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://eteismai.lt/byla/206848859000534/1-170-718/2020>.

⁹⁹ „Klaipėdos rajono apylinkės teismo teisėjos 2017 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1-14-941/2017“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/277332049833184/1-14-941/2017>.

nepaneigia asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą. Neteisėtose informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą kontekste svarbu ne gyvenamosios vietos nuosavybės teisė, o tai, kad joje sumontuota įranga, kuria siekiama rinkti informaciją apie nukentėjusįjį.

Atsižvelgiant į teismų praktiką galima daryti išvadą, jog vertinant sutuoktinių privataus gyvenimo ribų pažeidimą, svarbu nustatyti momentą, nuo kurio sutuoktiniai gyvena atskirai arba nuo kurio momento sutuoktiniai siekia nustatyti savo privatumo ribas ir deklaruoti siekį iš dalies „būti paliktam vienam“ privatumo neliečiamumo principo prasme. Kai sutuoktiniai gyvena bendruose, nuosavybės teise abiem priklausančiuose, namuose, arba gyvena atskirai, o bendruose namuose gyvena vienas iš sutuoktinių, kitam sutuoktiniui įrengus bendruose namuose stebėjimo įrangą ir stebint kito sutuoktinio veiksmus/pokalbius ir pan., tokiais atvejais traktuojami sutuoktinių privataus gyvenimo pažeidimai. Būtina dar kartą pabrėžti, jog teisę į privatumą turi kiekvienas asmuo ir santuoka, be jokios abejonės, šios teisės nepanaikina. Yra svarstybinos tik šios teisės ribos.

Tačiau, tam tikrais atvejais įstatymas numato išimtis, kuomet sutuoktinis gali riboti kito sutuoktinio teises, siekdamas „*apginti visos šeimos, vaikų ar vieno sutuoktinio teises ir teisėtus interesus.*“¹⁰⁰ Vienas tokių atvejų - santuokos nutraukimas dėl sutuoktinio kaltės, kai jis yra neištikimas. Visuomenėje priimtina šį faktą įrodyti/patvirtinti, nes „*įrodžius tokį faktą, pripažįstama, kad atsakovas yra kaltas dėl santuokos iširimo.*“¹⁰¹ Įrodžius neištikimybės faktą, asmens kaltė yra preziumuojama. „*Įstatymas šiuo atveju santuokos nutraukimo teisinius padarinius modeliuoja, viena vertus, kaip sankcijas kaltam sutuoktiniui už santuokos išardymą, kita vertus, kaip tam tikrą satisfakciją nekaltam sutuoktiniui.*“¹⁰² Pats neištikimybės faktas neužtraukia administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, tai labiau moralinis aspektas, kuris turi smerkiamą atspalvį visuomenėje. Valstybė, šiuo atveju, nenumato pareigos teisėsaugos institucijoms rinkti informaciją ir įrodymus apie asmens neištikimybę, tuo privalo rūpintis pati šalis. Žinoma, asmenys, siekiantys įrodyti sutuoktinio neištikimybę, gali kreiptis į privačius detektyvus ir pasinaudoti jų teikiamomis paslaugomis, tačiau tikrai ne visais atvejais taip būna. Ir šiuo atveju atsiranda niša neteisėtai rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą. Įrodyti neištikimybę – sutuoktinio pareiga, o norint įvykdyti šią pareigą, reikalingos ir tam tikros teisės. Ar tokiu atveju šalis, mėginanti įrodyti kito sutuoktinio neištikimybę, gali rinkti apie jį privačią informaciją? Teisės aktuose tokios teisės nerasime. Kyla diskusinis klausimas, ar asmuo, norėdamas įrodyti sutuoktinio neištikimybę, gal jį sekti, klausytis jo pokalbių ir įrengti kitą slaptą įrangą, nes, jeigu ne – tai kaip jam surinkti įrodymus, pagrindžiančius neištikimybės faktą? Kitaip tariant, kyla abejonų, ar net ir gavus tam tikrų sutuoktinį kompromituojančių duomenų, bet koks informacijos apie sutuoktinį rinkimas galėtų būti pripažintas teisėtu. Pažymėtina, kad sutuoktinių statusas ir teisminis ginčas dėl santuokos nutraukimo nepaneigia jų privatumo vienas kito

¹⁰⁰ Mikelėnas, *supra note*, 83: 127.

¹⁰¹ *Ibid.*, 247.

¹⁰² *Ibid.*, 259.

atžvilgiu. Taigi, sutuoktiniai privalo gerbti vienas kito privatumą ir jo nepažeisti, o pažeidimo atveju valstybei atsiranda pareiga apginti pažeistą teisę.¹⁰³ Konstitucinis privataus gyvenimo neliečiamumo principas, kai kuriais atvejais, įstatyminiu lygmeniu reglamentuojamas ir teismų praktikoje aiškinamas lanksčiau, tačiau nepaneigiant jo esmės.

Baudžiamojoje byloje 1A-145-256-2014 V.K. buvo kaltinamas padaręs BK 167 straipsnio 1 dalyje, 168 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikalstamas veikas, o būtent tuo, kad neteisėtai rinko informaciją apie asmens gyvenimą: 2009 m. rugsėjo mėnesį, nenustatytu laiku, bute, neteisėtai skaitė ir nufotografavo savo sutuoktinės L. K. mobiliojo ryšio telefono SIM kortelėje esančias trumpąsias žinutes; 2009-09-16 iš UAB „TELE 2“ gavo sutuoktinės L. K. telefono detalias skambučių ir trumpųjų žinučių išsklotines; 2009 m. rudenį, nenustatytu laiku, Vilniaus mieste, ne mažiau kaip keletą kartų, sekė automobiliu sutuoktinę L. K.; 2009 m. rudenį, nenustatytu laiku, slapta įrašinėjo L. K. asmeninius pokalbius; 2011 m. sausio mėnesį, nenustatytu laiku, Vilniuje, fotografavo L. K. Be to V. K. buvo kaltinamas ir tuo, kad panaudojo surinktą informaciją nagrinėjant civilinę bylą dėl santuokos su L. K. nutraukimo. Vilniaus apygardos teismas apeliacine tvarka, patikrinęs priimto nuosprendžio teisėtumą nustatė, kad V.K. kilus įtarimui, jog L.K. yra jam neištikima, jis patikrino jos telefoną, kuriame rado meilužio nuotrauką ir meilės turinio žinutes, o rankinėje rado meilės raštelį. Nusprendęs išsituokti L. K. telefoną nunešė antstoliui, kad šis užfiksuotų sutuoktinės neištikimybės faktą. Tuo pačiu tikslu paskambino į UAB „TELE 2“ ir paprašė atsiųsti sutuoktinės telefono detalias žinučių ir skambučių išsklotines. Iš gautų išsklotinių nustatė, kad L. K. nuolat bendrauja su A. B.. L. K. pokalbius su meilužiu įrašė atsitiktinai, nes pastaroji jam grasino, todėl savo saugumui namuose palikdavo įjungtą ausinuką. Kitų L. K. pokalbių neįrašinėjo. Vieną kartą nufotografavo L. K. naudojamą automobilį, nes pamatė, kad pastaroji savo reikmėms naudoja tarnybinį policijos automobilį. Vykstant skyrybų procesui visus surinktus duomenis pateikė teismui, siekdamas įrodyti sutuoktinės neištikimybę. Vilniaus apygardos teismas tokių V.K. veiksmų nelaikė nusikalstamais, konstatuodamas, kad V.K. išteisintas teisėtai ir pagrįstai. Vilniaus apygardos teismas nutartyje nurodė, kad: *„<...> 2009 m. rugsėjo mėnesį V. K. ir L. K. savanoriškai gyveno santuokoje, viename bute, vedė bendrą ūkį, buvo lygiateisiai sutuoktiniai. daiktų tikrinimas jų šeimoje buvo įprastas. Taip pat pažymėjo, kad pagal nustatytas aplinkybes L. K. nebuvo išsakiusi sutuoktiniui savo nuomonės dėl galimai buvusių santuokinio gyvenimo problemų, noro pagyventi atskirai ir panašiai, taip siekdama nustatyti savo privatumo ribas bei deklaruoti siekį sąlyginai „būti paliktai vienai“ privatumo neliečiamumo principo prasme. Priešingai, siekdama sudaryti iliuziją, kad sutuoktinių santykiai yra geri, ji slėpė savo intymius santykius su A. B. Išteisintasis ėmėsi veiksmų tik tuomet, kai jam kilo įtarimas dėl sutuoktinės neištikimybės. Šiuos veiksmus atliko per trumpą laikotarpį, siekdamas*

¹⁰³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013“ *supra note*, 95.

*užfiksuoti netinkamą sutuoktinės elgesį šeimoje, surinktą informaciją panaudojo norėdamas įrodyti sutuoktinės kaltę santuokos nutraukimo byloje. Tai buvo daroma siekiant teisėto tikslo, kuris pateisina įstatymuose garantuojamos asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą apribojimą. Informacija apie L. K. rinkta ne asmens terorizavimo, manipuliavimo ar kitame neteisėtame kontekste, o vadovaujantis teisės ir moralės požiūriu priimtiniu sutuoktinių teisių ir pareigų supratimu. V. K. savo veiksmus grindė tik su įrodymų dėl sutuoktinės neištikimybės skyrybų bylai rinkimu, tuo siekė įgyvendinti savo procesines teises santuokos nutraukimo byloje. Šioje situacijoje L. K. objektyviai negalėjo duoti sutikimo tokio pobūdžio informacijai rinkti, todėl pokalbių įrašymas, SMS žinučių skaitymas ir fotografavimas, telefono skambučių ir žinučių detaliųjų išsklotinių išreikalavimas šiuo atveju yra teisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimas ir šios informacijos panaudojimas civilinėje byloje dėl santuokos nutraukimo.*¹⁰⁴

Tačiau visiškai priešingas sprendimas buvo priimtas kitu atveju, kuomet kaltinamasis buvo nuteistas ir jo atžvilgiu buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Šiuo atveju buvo pripažinta, kad informacijos apie sutuoktinio asmeninį gyvenimą rinkimas peržengė įstatymo ribas. Antai Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendžiu, N.Z. buvo nuteistas pagal BK 167 straipsnio 1 dalį už tai, kad tarp 2010 m. rugsėjo ir 2010 m. spalio 1 d. Kaune, į sutuoktinės A. N. Z. automobilį slapta įmontavo įrenginį mobilaus objekto vietai nustatyti realiu laiku ir iki 2010 m. gruodžio 23 d. nuolat sekė A. N. Z. judėjimo maršrutą ir buvimo vietą, kol parodymų patikrinimo vietoje metu policijos pareigūnų nurodymu N.Z. pats jį išmontavo bei tarp 2010 m. gruodžio 14 d. ir 2010 m. gruodžio 22 d. Kaune, bendrame darbuotojų grimo kambaryje slapta sumontavo pasiklausymo įrenginį ir klausėsi A. N. Z. bei kitų asmenų pokalbių. Nuteistasis nuosprendį skundė tiek apeliacine, tiek kasacine tvarka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija kasacinio skundo netenkino ir savo nutartyje pažymėjo, kad: „*nukentėjusioji dar 2010 m. vasarą išsakė sutuoktiniui savo nuomonę dėl patiriamų šeimos gyvenimo problemų, noro pagyventi atskirai, nesutikimą su nuolatine jo vykdoma kontrole ir panašiai, taip siekdama nustatyti savo privatumo ribas bei deklaruoti siekį iš dalies „būti paliktai vienai“ privatumo neliečiamumo principo prasme. Nors GPS įrangos įmontavimas į automobilį laikytinas teisėtu, nes automobilis kaltininkui ir nukentėjusiajai priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teisėmis, tačiau teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo atveju, sprendžiant dėl veikos kvalifikavimo pagal BK 167 straipsnį, lemiamą reikšmę turi ne automobilio nuosavybės teisės, o tai, kad nurodyta tame automobilyje įmontuota įranga pasinaudota, siekiant rinkti informaciją apie nukentėjusiąją, kuri juo naudojosi. Būtent gana ilgai (mažiausiai apie tris mėnesius) N. Z. sekė A. N. Z., nežinojusios apie įrangą, judėjimo automobiliu maršrutą. Stebėjimas GPS priemonėmis pagal pobūdį skiriasi nuo kitų vaizdo ir garso stebėjimo priemonių, kurios*

¹⁰⁴ „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1A-145-256-2014“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/190799927730249/1A-145-256-2014>.

*atskleidžia daugiau informacijos apie asmens elgesį, mintis ar jausmus ir dėl to gali labiau apriboti asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą. Vis dėlto sistemingas informacijos apie asmenį rinkimas, naudojant GPS įrangą, gali apriboti asmens teisę į privatumą, juolab kai tokia informacija panaudojama, darant asmeniui tam tikrą poveikį - jį terorizuojant“.*¹⁰⁵ Šiuo atveju teisėjų kolegija, atsižvelgdama į nukentėjusiojo asmens lūkesčius dėl didesnio privatumo santykiuose su sutuoktiniu, kaltininko panaudotas slaptam informacijos rinkimui pritaikytas technines priemones, gana ilgą slapto informacijos rinkimo trukmę ir sistemiškumą, į tai, kad informacija buvo renkama neturint jokio tai pateisinančio tikslo ir buvo naudota nukentėjusiąją terorizuoti, konstatavo, kad kaltinamojo veiksmai buvo gana pavojingi, pažeidė nukentėjusiojo asmens privataus gyvenimo neliečiamumą ir pagrįstai buvo įvertinti kaip neteisėtas informacijos apie privatų gyvenimą rinkimas BK 167 straipsnio prasme. Teisėjų kolegija konstatavo, kad „*nuteistojo veiksmai peržengė įprastai priimtino sutuoktinių bendravimo ir rūpinimosi vienas kitu ribas. Santuokos sudarymas savaime nereiškia besąlygiško sutuoktinių tarpusavio privatumo panaikinimo, taigi ir vieno sutuoktinio teisės kontroliuoti kito sutuoktinio santykius su išoriniu pasauliu. N. Z. rinko tokio pobūdžio informaciją apie sutuoktinę, kuri paprastai laikoma asmens privatumo dalimi, nors savaime nėra intymi. Pagal teismų nustatytas aplinkybes tai buvo daroma, nesiekiant jokio teisėto tikslo, kuris galėtų pateisinti Konstitucijoje ir Konvencijoje garantuojamos asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą apribojimą. Informacija apie A. N. Z. rinkta asmens terorizavimo kontekste, vadovaujantis teisės ir moralės požiūriu nepriimtiniu sutuoktinių teisių ir pareigų supratimu. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į kasacinio skundo argumentą dėl sutuoktinio neištikimybės įrodinėjimo civilinio proceso tvarka ir pabrėžė, kad pagal teismų nustatytas aplinkybes N. Z. savo veiksmų, kvalifikuotų pagal BK 167 straipsnį, iš esmės nesiejo su įrodymų skyrybų bylai rinkimu. Priešingai, nuteistasis, duodamas parodymus, viso baudžiamojo proceso metu šiuos veiksmus grindė rūpinimusi žmona, siekiu nepriklausomai nuo sutuoktinės norų išsaugoti šeimą ir panašiais motyvais. Taigi, renkant informaciją ne tik nesiekta įgyvendinti savo procesinių teisių, bet, priešingai, siekta sutrukdyti tai padaryti sutuoktinei“.*¹⁰⁶

Kauno apylinkės teismas taip pat priėmė apkaltinamąjį nuosprendį asmeniui, kuris neteisėtai rinko informaciją apie nukentėjusiosios privatų asmens gyvenimą, tai yra, ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu laiku pritvirtino prie nukentėjusiajai priklausančio automobilio Peugeot 307 sekimo įrenginį „GPS Tracker“, iš kurio laikotarpiu nuo 2016 metų gegužės 14 dienos iki 2016 metų rugpjūčio 1 dienos gaudavo informaciją apie nukentėjusiosios buvimo vietą jai vairuojant automobilį Peugeot 307 ir apie jam žinomas jos buvimo vietas pranešdavo jai telefonu. Apkaltinamajame nuosprendyje teismas konstatavo: „*Iš visų byloje ištirtų duomenų ir nustatytų aplinkybių matyti, kad nukentėjusi buvo sekama ir stebima siekiant surinkti, turėti informaciją apie jos privataus gyvenimo*

¹⁰⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013“ *supra note*, 95.

¹⁰⁶ *Ibid.*

*detales, t. y. buvo renkama informacija, patenkanti į jos privataus gyvenimo sferą. Nagrinėjamoje byloje svarbu ir tai, kad informacija apie nukentėjusiosios privatų gyvenimą buvo renkama apie tris mėnesius ir tai daroma ne vienkartinio veiksmu. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 167 str. 1 d. numatyta veika gali būti padarytas tiesiogine tyčia. Kaltinamasis suvokė savo veiksmų pavojingumą, suprato, jog dėl jo veiksmų kils neigiamos pasekmės.*¹⁰⁷

Išanalizavus teismų praktiką galima daryti išvadą, kad santuoka neatima iš žmogaus asmeninio, niekieno neliečiamo, gyvenimo, kurį saugo ir gina valstybė. Tuo pačiu nustatoma asmens pareiga nepažeisti jo sutuoktinio asmeninio gyvenimo ribų. Teisiškai vertinant asmens, rinkusio informaciją apie savo sutuoktinio asmeninį gyvenimą, veiksmus, būtina nustatyti, kokiais tikslais ši informacija buvo renkama, kaip intensyviai ir kokiomis priemonėmis tai buvo daroma. Iš konstitucinio privataus gyvenimo neliečiamumo principo reglamentavimo matyti, jog, siekiant užtikrinti veiksmingą privatumo apsaugą, informacijos apie sutuoktinio privatų gyvenimą rinkimo procesas iš esmės formalizuojamas, siejamas su įstatymo nustatyta tvarka ir teismo sprendimo priėmimu. Taigi, sutuoktiniai paprastai neturi teisės rinkti tokios informacijos. Kita vertus, atsižvelgiant į jų tarpusavio santykių specifiką ir jos nulemtus skirtingus lūkesčius dėl privatumo, taip pat į atitinkamos informacijos svarbą kitų asmenų teisėms įgyvendinti, konstitucinis privataus gyvenimo neliečiamumo principas, kai kuriais atvejais, teismų praktikoje aiškinamas lanksčiau, tačiau nepaneigiant jo esmės. Vienas tokių atvejų – teisės pateikti įrodymus teismui įgyvendinimas, santuokos nutraukimo byloje. Tačiau darbo autoriaus manymu, esant tokiai teismų pozicijai, praktikoje gali pasitaikyti sutuoktinių piktnaudžiavimo atvejų. Įsivaizduokime situaciją, kuomet sutuoktiniai nesutaria, tačiau dėl to nėra kalta neištikimybė. Viena iš sutuoktinių šalių reikalauja skyrybų. Kita šalis su tuo kategoriškai nesutinka. Sutuoktinis, kuris nenori skirtis, nusprendžia rinti informaciją apie privatų kito sutuoktinio gyvenimą, stebėti ką jis veikia, kur būna, su kuo bendrauja ir pan. Informacijos rinkimo tikslas – sužinojimas ir vėliau, galbūt, panaudojimas, neteisėtiems veiksams, tačiau ne neištikimybės fakto įrodymas. Po kurio laiko sutuoktinis, kuris rinko informaciją apie savo sutuoktinį, sužino, jog tokie jo veiksmai yra neteisėti ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Norėdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės už savo nusikalstamus veiksmus, sutuoktinis nurodo, kad informaciją rinko norėdamas įrodyti kito sutuoktinio neištikimybės faktą, tačiau jam to padaryti nepavyko. Tokiu atveju kyla klausimas – kaip teismai traktuotų tokius neteisėtus sutuoktinio veiksmus? Pagal dabar formuojamą teismų praktiką, sutuoktinio veiksmai, kuomet jis nori įrodyti neištikimybės faktą, vertinami lanksčiau, netaikant baudžiamosios atsakomybės. Sutuoktiniui įrodžius neištikimybės faktą – jo atžvilgiu baudžiamasis persekiojimo nepradedamas, tačiau kaip būtų tais atvejais, kai sutuoktinis neįrodė neištikimybės fakto, nors teigtų,

¹⁰⁷ „Kauno apylinkės teismo teisėjo 2017 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1-276-825/2017“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/16121007214269/1-276-825/2017>.

gal būtent dėl to ėmėsi (ne)teisėtų veiksmų. Teismų jurisprudencijoje nepavyko rasti nei vieno sprendimo, kuomet sutuoktinis būtų nuteistas už tai, jog neteisėtai rinko informaciją apie kito sutuoktinio privatų gyvenimą, siekdamas įrodyti jo neištikimybę, tačiau to nepavyko padaryti. Darbo autoriaus manymu, tokia situacija kelia pagrįstą abejonių, nes sunku atrasti ribą tarp teisėto tikslo įrodyti neištikimybę ir piktnaudžiavimo savo, kaip sutuoktinio, teisėmis. Manytina, kad, dažniais atvejais, sutuoktiniai savo neteisėtus veiksmus mėgina pateisinti procesinėmis teisėmis, tačiau realiai jomis nesinaudoja.

3. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLAIS PERDUODAMOS INFORMACIJOS KONTROLĖS, JOS FIKSAVIMO IR KAUPIMO SAMPRATA, REGLAMENTAVIMAS BEI PROBLEMATIKA RYŠYJE SU TEISE Į PRIVATŲ ASMENS GYVENIMĄ

Nekyla abejonų, kad būtina mažinti nusikalstamumą ir užkirsti kelią kitiems teisės aktų pažeidimams. Be abejo, šiuo atveju, svarbu pabrėžti ir nusikalstamas veikas, kurios kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Tačiau, be viso to, taip pat svarbu užtikrinti asmenų pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis, kitaip tariant, asmenys turi užtikrintai žinoti, jog teisėsaugos institucijos veikia teisėtai, o jeigu ir yra vykdomas asmenų persekiojimas, slaptas pokalbių klausimasis – tai vykdoma griežtai vadovaujantis Konstitucija, įstatymais ar kitais teisės aktais, nes būtent tai yra vienas iš esminių teisinės valstybės principo elementų. Kitaip tariant, jei teisėsaugos institucijos įstatymų nustatytu būdu ir tvarka taiko prievartos priemones prieš asmenį ar apriboja asmens teises ir laisves, tai turi būti daroma ne daugiau, nei tai yra būtina (proporcingumo principas). Tai yra įtvirtinta tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose. Būtent BK 11 straipsnis nurodo, kad: „*Procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų. Bet kokios procesinės prievartos priemonės taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga. Taikant procesines prievartos priemones bei atliekant šiame Kodekse numatytus tyrimo veiksmus, draudžiama naudoti smurtą, grasinti, atlikti žmogaus orumą žeminančius bei sveikatai kenkiančius veiksmus. Panaudoti fizinę jėgą leidžiama tik tiek, kiek tai būtina proceso veiksmo atlikimo trukdymams pašalinti.*“¹⁰⁸

Procesinės prievartos priemonės turi būti naudojamos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų. Kiekvienos procesinės prievartos priemonės taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga. Proporcingumo reikalavimas galioja taikant bet kokias prievartinio pobūdžio priemones, ribojančias kiekvieną prigimtine konstitucinę žmogaus teisę ar laisvę, visos procesinės prievartos priemonė turi būti proporcingos.¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat akcentuojama procesinės prievartos priemonių taikymo proporcingumo svarba. Štai LAT plenarinės sesijos nutartyje atkreipiamas dėmesys į tai, kad prokurorai, teikdami prašymus, o teismai, priimdami sprendimus sankcionuoti tokių priemonių skyrimą, pratęsti jų taikymą, turi tokius savo sprendimus vertinti pagrįstumo, proporcingumo siekiamam tikslui kontekste. Taigi, turi būti įvertinta, ar yra išlaikoma įstatymų reikalavimus atitinkanti proporcija tarp naudojamų priemonių siekiant išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo užtikrinimo.¹¹⁰ Žinoma, gyvenime pasitaiko įvairių situacijų, kai net ir tiriant panašaus pavojingumo nusikalstamas veikas toks pat veiksmas vienais atvejais gali būti atliekamas kaip proporcingas, kitais atvejais jis bus draudžiamas kaip neproporcingas (nors formalūs to veiksmo

¹⁰⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 3.

¹⁰⁹ Gutauskas, *supra note*, 10: 14.

¹¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-85-696/2016“, *eteismai.lt*, žiūrėta 2023 m. vasario 5 d., <https://eteismai.lt/byla/50136299086740/2K-7-85-696/2016>.

atlikimo pagrindai galėtų būti nustatyti), taigi, tai, kas leidžiama vienu atveju, negalima kitu¹¹¹, būtina atsižvelgti į tai, ar pasirinkta priemonė proporcinga siekiamam tikslui, t.y., ar priemonė nepadarys daugiau žalos, nei naudos.

Baudžiamojo proceso ikiteisminio tyrimo stadija – viena iš sričių, kurioje vyrauja slaptumas. Tiek baudžiamosios teisės, tiek baudžiamojo proceso teisės doktrinoje sutinkama, jog tam tikro laipsnio konfidencialumas yra būtina ikiteisminio tyrimo sąlyga¹¹², šios stadijos ne viešumas – vienas iš būdų, turinčių užtikrinti nekliudomą tiesos paiešką baudžiamajame procese, padedantis pašalinti išorines, galimai trukdančias tai padaryti, kliūtis.¹¹³ BPK numato tiek viešo pobūdžio procesines prievartos priemones¹¹⁴, tiek neviešo pobūdžio procesines prievartos priemones.¹¹⁵ Pažymėtina, kad iš esmės tokie patys neviešo pobūdžio veiksmai yra numatyti KŽĮ 9-15 straipsniuose.¹¹⁶

Baigiamajame darbe bus nagrinėjama viena neviešo pobūdžio procesinė prievartos priemonė – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas, reglamentuojamas BPK 154 straipsnyje. Darbo metu bus atkreipiamas dėmesys, kaip laikomasi proporcingumo principo, taikant šią neviešo pobūdžio prievartos priemonę. Šios procesinės prievartos priemonės analizavimas pasirinktas dėl to, nes, darbo autoriaus nuomone, būtent ši procesinė prievartos priemonė praktikoje yra taikoma dažniausiai, ja yra varžomos žmogaus pagrindinės teisės ir laisvės, kurios saugomos Konstitucijos ir įtvirtintos EŽTK. Pradžioje bus aptarti teoriniai elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės aspektai, o vėliau bus analizuojamos praktinės šios procesinės prievartos priemonės problemos privataus gyvenimo neliečiamumo kontekste.

3.1. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo samprata bei reglamentavimas

Analizuojant asmens privataus gyvenimo neliečiamumą BPK kontekste, pasakytina, jog BPK 44 straipsnio 9 dalyje reikalaujama, jog būtų gerbiamas asmens ir jo šeimos privatus gyvenimas, taip pat teisė į būsto neliečiamybę, susirašinėjimo, telefoninių pokalbių ir kitokio susižinojimo slaptumas.¹¹⁷ Nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje gana dažnai yra neįmanoma be tam tikros invazijos į žmogaus teisių sferą – ypač į žmogaus privatų gyvenimą.¹¹⁸ Bet pabrėžtina, kad bet

¹¹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-942/2017“, [eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 3 d., https://eteismai.lt/byla/182026237035958/2K-23-942/2017](https://eteismai.lt/ziureta/2023.m.vasario.3.d./https://eteismai.lt/byla/182026237035958/2K-23-942/2017).

¹¹² Gintaras Švedas, Armanas Abramavičius ir Egidijus Bieliūnas, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: III knyga. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*, (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010), 217.

¹¹³ Panomariovas, *supra note*, 12: 52

¹¹⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 143-148 straipsniai, 155 straipsnis, 156 straipsnis“, *supra note*, 2.

¹¹⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, 158-160 straipsniai“, *supra note*, 2.

¹¹⁶ „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas“, *supra note*, 37.

¹¹⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 44 straipsnio 9 dalis“, *supra note*, 2.

¹¹⁸ Bučiūnas, *supra note*, 13: 17.

kokia invazija į žmogaus teisių sritį turi būti tiksliai, aiškiai sureguliuota įstatymais. Baudžiamojo proceso įstatyme išsamiai reglamentuotas procesinių prievartos priemonių taikymas.

Kaip jau buvo aptarta baigiamajame darbe anksčiau – suvaržymai galimi, kai tai atliekama vadovaujantis griežtai reglamentuotomis teisės normomis. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 pakeitimo įstatyme, viename iš reguliavimo principų nurodyta, kad asmens teisės ir laisvės gali būti apribojamos tik tais atvejais, kai tokie apribojimai yra numatyti įstatymų ir jie nekeičia šių teisių ir laisvių esmės. Nacionalinės priemonės turi būti taikomos laikantis nekaltumo prezumpcijos ir užtikrinant asmens teisę į privatumą bei asmenims turi būti garantuojama teisė į teisingą, nešališką procesą.¹¹⁹ Žmogaus teisių suvaržymas pateisinamas siekiant visuomenei gyvybiškai svarbių tikslų – sukurti saugumo jausmą, apsaugoti teisinius gėrius, o jų pažeidimo atveju - efektyvūs metodai, priemonės, padėsiančios atskleisti ir iširti nusikalstamą veiką, nustatyti kaltininką. Dabartiniu metu aiškiai pabrėžiamos iškilusios grėsmės žmonijai, visuotinai pripažintoms vertybėms, tai: terorizmas, organizuotas nusikalstamumas, pramoninis, ekonominis ir karinis šnipinėjimas. Todėl ieškoma efektyvesnių tyrimo priemonių, kurios būtų veiksmingesnės, efektyvesnės, galėtų geriau apsaugoti visuomenę nuo nusikalstamų veikų.¹²⁰

Vienas iš varžančių asmens teises ir laisves veiksnių, numatytų BPK, yra elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas, kurį reglamentuoja BPK 154 straipsnis. Vadovaujantis BPK 154 straipsniu gali būti kontroliuojamas bet koks susižinojimas tarp procese dalyvaujančių asmenų, vykdomas techninėmis ryšio priemonėmis. Naudojant šią procesinę prievartos priemonę yra siekiama gauti (patikrinti) baudžiamajam procesui reikšmingus duomenis.¹²¹

Neabejotina, kad viena iš asmenų bendravimo formų – pokalbiai/susirašinėjimai elektroniniais ryšiais, kuomet jie savo mintis dėsto žodžiu ar raštu. Šis asmenų bendravimas priskiriamas asmens privatumui. Taip pat pažymėtina, kad privataus pobūdžio pokalbiams priskiriami ir tokie pokalbiai, kurie vyksta tarnybiniais telefonais darbo vietoje. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos sampratą puikiai atskleidžia Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 pakeitimo įstatymo 3 straipsnyje pateikiami sąvokų „pranešimas“, „elektroniniai ryšiai“ ir „elektroninis pašto pranešimas“ išaiškinimai. Iš pateikiamų sampratų, darbo analizei aktualiausia sąvoka „*elektroniniai ryšiai*“, kuri reiškia signalų perdavimą laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis.¹²² Būtent tai sudaro galimybę žmonėms bendrauti nepaisant jų fizinės buvimo vietos. Neabejotina, jog telefoniniai pokalbiai yra viena iš labiausiai paplitusių asmenų bendravimo formų, todėl tokių pokalbių konfidencialumas dabar yra itin

¹¹⁹ „Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 5 dalis“, TAR, Nr. 2021-24230, 2021.

¹²⁰ Bučiūnas, *supra note*, 13: 17.

¹²¹ Ažubalytė, *supra note*, 14: 210.

¹²² „Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo 3 straipsnio 11 punktą“, *supra note* 119.

aktualus.¹²³ Tačiau elektroniniai ryšiai suteikia ne tik neabejotinus privalumus, bet ir kelia vis didesnę grėsmę žmogaus privačiam gyvenimui, nes duomenis apie juos ir jų turinį nesunku perimti.

Nekyla abejonių, jog BPK 154 straipsnio tvarka dažniausiai kontroliuojami telefoniniai mobiliojo ir fiksuoto ryšio pokalbiai, tačiau sparčiai tobulėjant technologijoms, plačiai naudojami įvairūs socialiniai tinklai (facebook, twitter, instagram, linkedln ir kt.) bei išmaniųjų telefonų bendravimo programos (viber, messenger, whatsapp ir kt.). Būtent šių programėlių kontrolė tampa vis aktualesnė. Tokių programų veikimo principas panašus t.y., naudojantis elektroniniais ryšiais yra siunčiami pranešimai, laiškai, žinutės, SMS ir kita. Pažymėtina, kad BK 166 straipsnyje numatyta atsakomybė už asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą, kuriame nurodyta, kad „*tas, kas neteisėtai <...> fiksavo ar stebėjo asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, arba neteisėtai fiksavo, klausėsi ar stebėjo asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais <...> baudžiamas*“.¹²⁴ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog, BK 166 straipsnio prasme, pranešimais „*nepriklausomai nuo to, ar jie yra siuntimo procese, ar saugomi informacinėje sistemoje po jų perdavimo, laikytini ir tokie pranešimai, kurie yra elektroninių duomenų formos*“.¹²⁵ Kitaip tariant, BK 166 straipsnio saugomi gėriai apima privataus pobūdžio informaciją, o šiuo konkrečiu atveju, aptariant elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją, pažymėtina, kad apimą verbalinę, vaizdinę, daiktinę, garsinę informaciją tarp privačių asmenų, kuri perduodama elektroninių ryšių tinklais. Verta paminėti, kad EŽTT yra konstatavęs, jog: „*į susirašinėjimo sąvokos apimtį patenka laiškai, muitinės pareigūnų konfiskuotos siuntos, pokalbiai telefonu, pranešimų gavikliais perduodami pranešimai, elektroniniai pranešimai, privatus radijas, informacija, perimtą vykdant komercinę veiklą, elektroniniai duomenys ir pan.*“¹²⁶

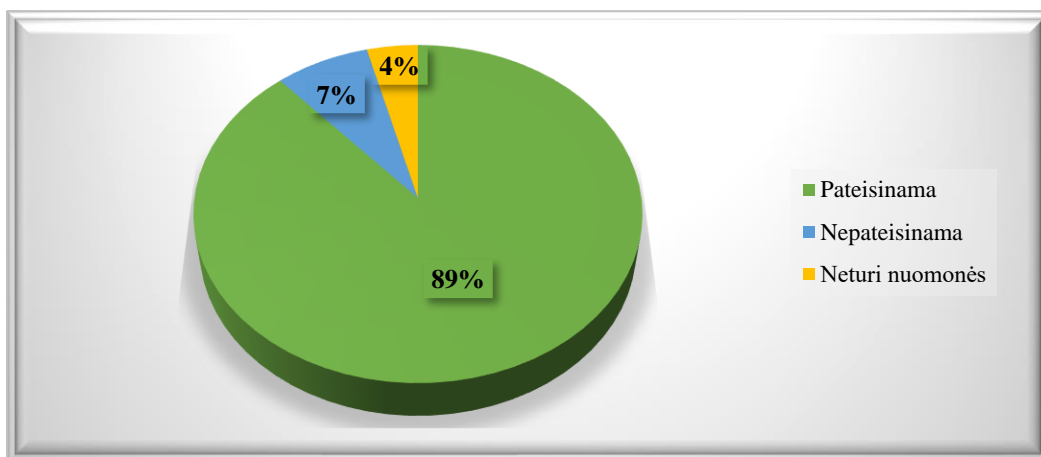
Baigiamajame darbe atlikus respondentų anketavimą, buvo siekiama išsiaiškinti, ką mano respondentai apie procesinės prievartos priemonės – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, fiksavimo ir kaupimo taikymą, siekiant išsiaiškinti nusikalstamas veikas. Ar jie pateisina šios procesinės prievartos priemonės taikymą tokiais atvejais, ar ne. 88,8 % apklaustųjų pateisino šios procesinės prievartos priemonės naudojimą, siekiant išsiaiškinti nusikalstamą veiką, 7,4 % respondentų teigė, kad šios procesinės prievartos priemonės taikymas, siekiant išsiaiškinti nusikalstamą veiką, yra nepateisinamas, o tik 7 respondentai (4 %) šiuo klausimu neturėjo nuomonės. (6 pav.).

¹²³ Meškauskaitė, *supra note*, 7: 31.

¹²⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 166 straipsnis“, *supra note*, 2.

¹²⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/148386211638579/2K-138/2015>.

¹²⁶ Meškauskaitė, *supra note*, 9: 59-60.

6 pav. Apklaustų respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas (telefoninių pokalbių pasiklausymas, elektroninio pašto laiškų perėmimas ir pan.) pateisinama siekiant išsiaiškinti nusikalstamas veikas?“, sudaryta darbo autoriaus.

Reiktų pažymėti, kad analogiškas tyrimas tuo pačiu klausimu buvo atliktas nuo 2015 m. spalio 21 d. iki 2015 m. spalio 25 d. Šio tyrimo metu dalyvavo 123 respondentai.¹²⁷ 2015 metais respondentų atsakymai į tą patį klausimą pasiskirstė tokia tvarka: elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolei nusikalstamų veikų tyrimo tikslais pritarė 78 %, nepritarė - 16,3 %, o 5,7 % neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Matyti, kad šiuo metu (2023 metais) atliktame tyrime dalyvavo didesnis respondentų skaičius, ir atsakymai į klausimus procentiškai pasiskirstė šiek tiek kitaip. Džiugu, kad didesnė dalis atsakiusiųjų respondentų pateisina elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę nusikalstamų veikų tyrimo tikslais. Ir nors dauguma respondentų pritaria elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolei nusikalstamų veikų tyrimo tikslais, tačiau nepritariančiųjų ir neturinčiųjų nuomonės šiuo klausimu respondentų pasitaikė, o tai rodo, kad dalis visuomenės nėra pakankamai informuota apie slaptų tyrimo veiksmų svarbą atliekant ikiteisminius tyrimus ir nesuvokia tokių priemonių naudos, išaiškinant nusikalstamas veikas. Visuomenei turėtų būti labiau nušviesta, kad korupcinių nusikaltimų, organizuotų susivienijimų daromų nusikaltimų ir kt. išaiškinimas labai pasunkėtų arba iš viso taptų neįmanomas netaikant slaptų tyrimo veiksmų (tarp jų ir elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės). Tad, nors visuomenės sąmoningumo lygį šiuo klausimu galima vertinti teigiamai, tačiau dalis žmonių vis dar nesupranta informacijos kontrolės naudos nusikaltimų išaiškinimui.

Kitas svarbus akcentas, kurį būtina pažymėti, siekiant atskleisti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos sampratą yra tai, kad tai vienas iš slaptų tyrimo veiksmų, kurio požymis – anoniminis pobūdis. Tai reiškia, kad adresatas, kurio atžvilgiu šis veiksmas atliekamas, kurį laiką nežino, jog jis yra atitinkamo procesinio veiksmo objektas arba nesuvokia tokio veiksmo tikrosios paskirties.¹²⁸

¹²⁷ Justinas Leonavičius, „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas: samprata ir problematika“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 54. <https://vb.mruni.eu/object/elaba:15102225/15102225.pdf>.

¹²⁸ Raimundas Jurka, *supra note*, 16: 143.

Taigi, apibendrinus galima teigti, kad elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas yra slaptas ikiteisminio tyrimo veiksmas įtvirtintas BPK 154 straipsnyje, kurį taikant, susipažįstama su asmenų (ir turinčių procesinį statusą byloje, ir jo neturinčių), susijusių su tiriama nusikalstama veika, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turiniu ir specialių techninių priemonių pagalba slapta įsibraunama į kito žmogaus teisių sferą ir į privatų gyvenimą, tikslu surasti ir užfiksuoti tyrimui reikšmingus duomenis.

3.2 Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės pagrindai ir sąlygos

Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintas reikalavimas gerbti asmens teisę į privatų gyvenimą ir susirašinėjimo slaptumą. Pagal šio straipsnio 2 dalį - jame įtvirtintų teisių apribojimas turi būti nustatytas įstatyme, juo siekiama teisėto tikslo ir jis būtinas demokratinėje visuomenėje. Vadovaujantis nuoseklia EŽTT praktika, įgaliojimai slapta sekti savo piliečius pagal Konvenciją toleruojami tik tada, kai yra griežtai (neišvengiamai) būtini (angl. *strictly necessary*) siekiant apsaugoti demokratines institucijas.¹²⁹ EŽTT praktikoje, be kita ko, akcentuojama, kad įstatymas, kuriuo reglamentuojamas slapto sekimo (stebėjimo) priemonių taikymas, susijęs su Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintų teisių apribojimu, turi būti išdėstytas pakankamai tiksliai, kad tinkamai parodytų asmenims, kokiomis sąlygomis ir aplinkybėmis valstybės institucijos turi teisę taikyti tokį slaptą ir potencialai pavojingą jų teisės į privataus gyvenimo ir susirašinėjimo slaptumo gerbimo apribojimą. Atsižvelgiant į piktnaudžiavimo pavojų, būdingą bet kokiai žmonių slapto sekimo sistemai, tokios priemonės turi būti grindžiamos įstatymu, kuris yra itin tikslus (tiksliai apibrėžtas).¹³⁰ Būtina pabrėžti, kad taikant slaptus veiksmus, šiuo atveju – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, turi būti laikomasi teisėtumo reikalavimo ir užtikrinama, kad, apribojant asmens teisę į privataus gyvenimo ir susirašinėjimo slaptumo gerbimą, nebūtų peržengtos būtinumo demokratinėje visuomenėje ribos.¹³¹

Atsižvelgiant į tai, kad procesinė prievartos priemonė – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas intensyviai varžo žmogaus teises, į tai, kad tarp baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso yra itin glaudus ryšys, įstatymo leidėjas įtvirtino pagrindus, kuriems esant, ši priemonė gali būti taikoma. BPK 154 straipsnyje yra apibrėžtos teisėtos pokalbių klausymosi sąlygos, o būtent faktiniai ir teisiniai šios priemonės taikymo pagrindai.

¹²⁹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Drakšas prieš Lietuvą* (Nr. 36662/04)“, Europos Žmogaus Teisių Teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-112588&filename=001-112588.pdf>

¹³⁰ „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga Nr. AB-43-1“, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 6 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-43-1.docx>

¹³¹ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. sausio 15 d. sprendimas byloje *Dragojevič v. Croatia* (Nr. 68955/11)“, Europos Žmogaus Teisių Teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 14 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-10328%22%7D>}.

Pažymėtina, kad baigiamajame darbe nebus skiriamas didelis dėmesys elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės sąlygoms ir pagrindams, kadangi tai nėra šio darbo objektas. Paviršutiniškai bus paanalizuoti šios priemonės teoriniai pagrindai, kurių analizė yra svarbi, siekiant atskleisti šios procesinės prievartos priemonės ryšį su privačiu asmens gyvenimu.

Taigi, kalbant apie procesinės prievartos priemonėmis gautų duomenų leistinumą, vienas iš svarbiausių kriterijų yra procesinės prievartos priemonių taikymo formalusis teisėtumas. Detalizuojant tokių priemonių taikymo formalųjį teisėtumą, tam yra būtina: teisėta priežastis; tinkamas sankcionavimas; sankcionuoto veiksmo ribų laikymasis ir draudimas provokuoti. Kitaip tariant, turi būti užtikrinamas nenukrypstamas laikymasis visų baudžiamojo proceso normų, nustatančių tokių tyrimo veiksmų taikymą. Teisėtumas turėtų būti suprantamas taip, kad šiuose įstatymuose yra įtvirtintos adekvačios, efektyvios, aiškios ir pakankamos priemonės, užkertančios kelią galimiems vykdomųjų institucijų ir jų pareigūnų piktnaudžiavimams ir kurios garantuotų individui adekvačią apsaugą nuo savivalės, nekenktų gynybos teisėtiems interesams. Teisinis reguliavimas turėtų būti toks, kad, kiek įmanoma konkrečiau, būtų nustatyta žmogaus teisės ir laisves varžančių priemonių taikymo tvarka.¹³²

Analizuojant BPK 154 straipsnį matyti, kad elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę galima vykdyti *„jeigu yra pagrindas manyti, kad tokiu būdu galima gauti duomenų apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų, sunkų ar apysunkį nusikaltimą, arba apie nesunkius nusikaltimus BK 152¹ straipsnyje, 162 straipsnio 2 dalyje, 170 straipsnyje, 198² straipsnio dalyje, 309 straipsnio 2 dalyje, arba jeigu yra pavojus, kad nukentėjusiajam, liudytojui ar kitiems proceso dalyviams arba jų artimiesiems bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos.“*¹³³ Pažymėtina, kad įstatymo norma numato galimybę taikyti šią procesinę prievartos priemonę *„esant pagrindui manyti, kad tokiu būdu galima gauti duomenų apie nesunkius nusikaltimus numatytus BK 166 straipsnyje, 198¹ straipsnyje ir 309 straipsnio 1 dalyje“*¹³⁴, tačiau autoriaus nuomone, rečiau taikomas faktinis procesinės prievartos priemonės – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, pagrindas *„jeigu yra pavojus, kad nukentėjusiajam, liudytojams ar kitiems proceso dalyviams arba jų artimiesiems bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos.“*¹³⁵ Šiuo atveju į nusikaltimo, dėl kurio pradėtas ikiteisminis tyrimas, kategoriją, sankcionuojant BPK 154 straipsnyje nurodytos priemonės taikymą, neatsižvelgiama.¹³⁶ Šiuo aspektu yra aktuali ne padaryta nusikalstama veika, dėl kurios pradėtas ikiteisminis tyrimas, o galima grėsmė minėtiems asmenims. Kaip pavyzdį galima pateikti Panevėžio

¹³² Gutauskas, *supra note* 10: 14.

¹³³ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio 1 dalis“, *supra note*, 2.

¹³⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio 3 dalis“, *supra note*, 2.

¹³⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio 1 dalis“, *supra note*, 2.

¹³⁶ „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga Nr. AB-43-1“, *supra note*, 130.

apygardos teismo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartį Nr. 1S-1002-350/2012, kurioje pareiškėja (įtariamoji) ginčijo nutarties, leidžiančios kontroliuoti elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją, teisėtumą ir pagrįstumą, nes, jos nuomone, BPK 154 straipsnyje numatyta prievartos priemonė negali būti taikoma asmeniui, įtariamam nesunkaus nusikaltimo padarymu, išskyrus šiame straipsnyje nurodytus nesunkius nusikaltimus. Teismas, nesutikdamas su šiais argumentais išaiškino, jog „BPK 154 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad kai pagal prokuroro prašymą yra priimta ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali klausytis asmenų pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais, daryti jų įrašus, kontroliuoti kitą elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją ir ją fiksuoti bei kaupti <...>, jeigu yra pavojus, kad nukentėjusiajam, liudytojui ar kitiems proceso dalyviams arba jų artimiesiems bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos.

Taigi, įstatymas numato ikiteisminio tyrimo teisėjo teisę leisti kontroliuoti elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją ne tik siekiant gauti duomenų apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų, sunkų, apysunkį arba apie nesunkius nusikaltimus, numatytus BK 170 straipsnyje, 198² straipsnio 1 dalyje, tačiau ir siekiant išvengti pavojaus dėl galimos neteisėtos veikos baudžiamojo proceso dalyviams, visiškai nepriklausomai nuo veikos, dėl kurios ikiteisminis tyrimas atliekamas, sunkumo, t. y. skundo motyvas, jog šiuo atveju skundžiama nutartis negalėjo būti priimta dėl to, kad ikiteisminis tyrimas atliekamas dėl BPK 154 straipsnio 1 dalyje nenumatyto nesunkaus nusikaltimo, yra visiškai nepagrįsta.

Iš pateiktos ikiteisminio tyrimo medžiagos matyti, kad tarp nukentėjusiuoju pripažinto J. V. ir įtariosios J. M. buvo susiklostę artimi santykiai ir po vieno iš jos apsilankymų nukentėjusiojo namuose iš jo gyvenamosios vietos dingo 12 000 Lt. 2011 m. gruodžio 21 d. teikdamas pareiškimą policijos pareigūnams J. V. kaip galbūt nusikalstamą veiką padariusį asmenį konkrečiai įvardijo būtent J. M. Šias aplinkybes jis patvirtino ir tos pačios dienos liudytojo apklausos metu. Todėl, atsižvelgus į tai, kad po šių apklausų buvo rengiamasi įteikti pranešimą apie įtarimą J. M., buvo pakankamas pagrindas manyti, jog įtariamoji gali daryti neteisėtą poveikį nukentėjusiajam, kad šis pakeistų parodymus, už tai atsakomybė numatyta BK 233 straipsnio 1 dalyje.¹³⁷ Taigi, aiškus įstatyme įtvirtintas baigtinis sąrašas nusikalstamų veikų (faktinis pagrindas), dėl kurių gali būti pradėta taikyti procesinė prievartos priemonė - elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, yra vienas iš svarbiausių reikalavimų, sąlygojančių teisėtą priemonių taikymą bei užtikrinančių minimalių garantijų nuo piktnaudžiavimo laikymąsi.

Teisinis šios priemonės (elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės) taikymo pagrindas yra motyvuota, prokuroro prašymu priimta, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis

¹³⁷ „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1002-350/2012“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 5 d., <https://eteismai.lt/paieska?q=%22bpk.154%22&page=document&s=&odate=>.

arba, išimtiniais atvejais, prokuroro nutarimas. Prašymas leisti atlikti šiuos neviešo pobūdžio veiksmus turi būti pagrįstas ir atitikti proporcingumo principo reikalavimus. Ikiteisminio tyrimo teisėjas užtikrina, kad nebūtų pažeisti procese dalyvaujančio asmens teisėti interesai, kad procese dalyvaujantys asmenys laikytųsi galiojančių įstatymų, t. y., užtikrina proceso teisėtumą. Jis konstatuoja, ar buvo (nebuvo) pažeistos asmens teisės, ar yra pakankamas pagrindas skirti procesines prievartos priemones arba nagrinėti bylą teisme, vertina pateiktą informaciją, remdamasis teismine perspektyva, vykdo justicijos funkciją ikiteisminiame tyrime.¹³⁸ Būtent todėl ikiteisminio tyrimo teisėjas privalo reikalauti, kad prokuroras, pateikęs prašymą, tuo pačiu pateiktų ir visą medžiagą, kurios pagrindu buvo surašytas prašymas ir kuri yra būtina, norint priimti atitinkamą sprendimą.¹³⁹ Svarbu pažymėti, kad tais atvejais, kai dėl objektyvių priežasčių nėra galimybių greitai priimti ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties, bet yra pagrindas manyti, kad tyrimui svarbi informacija gali būti perduodama tuoj pat, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė gali būti skiriama prokuroro nutarimu.¹⁴⁰ BPK nenumato konkrečių atvejų, kada galima teigti, jog yra „neatidėliotinas atvejis“. Šį terminą reikėtų suprasti, kaip ypatingą situaciją, kuriai esant ikiteisminio tyrimo teisėjas neturi galimybės laiku priimti nutarties dėl leidimo taikyti BPK 154 straipsnį ir netaikius šios procesinės prievartos priemonės bus prarasti reikšmingi duomenys ikiteisminiam tyrimui. Tačiau tais atvejais, kai priemonės būna taikomos neatidėliotiniais atvejais, per tris dienas nuo šio sprendimo priėmimo turi būti kreipiamasi į teismą dėl šios procesinės prievartos priemonės teisėtumo patvirtinimo.

Svarbu akcentuoti, kad BPK 154 straipsnyje numatyta prievartos priemonė yra galimybė taikyti ne tik baudžiamojo proceso dalyvių, bet ir kitų asmenų, nedalyvaujančių baudžiamajame procese, atžvilgiu, kadangi BPK nenumatytas draudimas šią priemonę taikyti ne tik baudžiamajame procese dalyvaujantiems, bet ir jame nedalyvaujantiems asmenims.¹⁴¹ Kitaip tariant, šios priemonės taikymas nėra susijęs su asmens procesiniu statusu, todėl tai, kokį statusą asmuo turi nutarties priėmimo momentu, negali turėti lemiamos reikšmės sprendžiant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės teisėtumo klausimą.¹⁴² Egzistuoja tik viena išimtis – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė negali būti taikoma norint kontroliuoti gynėjo sužinojimą su įtariamuoju ar kaltinamuoju. Toks draudimas yra įtvirtintas BPK 154 straipsnio 7 dalyje, atsižvelgiant į EŽTT praktiką, byloje *Kopp prieš Šveicariją*, kurioje buvo teigiama, kad siekiant apsaugoti konfidencialius santykius tarp advokato ir jo klientų, negalima klausytis telefoninių

¹³⁸ Marina Gušauskienė, „Ikiteisminio tyrimo teisėjas - žmogaus teisių garantas“, *Jurisprudencija* 54, 49 (2004): 129-130.

¹³⁹ Gediminas Bučiūnas, *Slaptas sekimas, teisinis reglamentavimas ir praktiniai aspektai* (Vilnius: Registrų centras, 2012), 129.

¹⁴⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 160¹ straipsnio 1 dalis“, *supra note*, 2.

¹⁴¹ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjos 2013 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-210-312/2013; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjos 2014 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1695-634/2014, cituota iš Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai* (Vilnius: Registrų centras, 2017), 341.

¹⁴² „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga Nr. AB-43-1“, *supra note*, 130.

pokalbių advokato, kuris nėra įtariamasis ar kaltinamasis.¹⁴³ Šiuo atveju paminėtina Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis, kurioje nuteistasis V.A. skundė tai, kad jo pokalbių su advokatu išklotinė yra bylos medžiagoje. Apeliaciniame skunde nurodoma, kad buvo kreiptasi į tyrėją, taip pat raštu į prokurorą dėl gynybos teisių pažeidimo, dėl imperatyvių teisės normų nepaisymo (BPK 154 str. 7 p., Advokatūros įstatymo 46 str.). Be to, prašė tyrimą nutraukti dėl teisių į gynybą pažeidimų. Tačiau prokuroras nesprenė šio jo prašymo netenkinti, šiuos duomenis paliko byloje, kas reikštų, kad tokiais neleistiniais duomenimis jis grindžia kaltinimus. Teisme prašė šį teisių į gynybą pažeidimo faktą išnagrinėti, priimti sprendimą. Tačiau teismas apie tokį teisių į gynybą pažeidimą net neužsiminė. Aplinkybės, kurios buvo nustatytos, yra labai svarbios jo gynybai ir teismas, nuteistojo nuomone, privalėjo jas aptarti ir išanalizuoti. Lietuvos apeliacinis teismas savo nutartyje nurodė, kad: *„tikrai buvo įrašytas V. A. ir advokato G. D. telefoninis pokalbis, kuris kartu su kitų pokalbių suvestinėmis netgi buvo pridėtas prie bylos kartu su elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo protokolu. Šio pokalbio metu V. A. su savo advokatu trumpai aptaria kažkokią teismo nutartį, tariasi dėl susitikimo pasirengimui gynybai. Daryti išvadą, kad šio pokalbio įrašymas ir pridėjimas prie bylos esmingai pažeidė V. A. ir jo gynėjo teises, pagrindo nėra. Akivaizdu, kad V. A. pokalbis su advokatu buvo įrašytas kartu su kitais jo pokalbiais ir tai buvo daroma teisėtai ir vadovaujantis dėl to priimta teismo nutartimi. Akivaizdu, kad V. A. pokalbio su advokatu įtraukimas į bendrą pokalbių suvestinę ir pridėjimas prie bylos buvo šiurkšti, tačiau techninė ikiteisminio tyrimo pareigūnų klaida. Tačiau vertinti ją kaip esmingai pažeidusią proceso dalyvių teises ir nuteistojo teisę į gynybą pagrindo nėra. Apie tai ir tai, kad pačiam advokatui G. D. BPK 154 str. numatytos procesinės prievartos priemonės nebuvo taikomos, šiam advokatui buvo pranešta dar 2015 m. kovo 27 d. prokuroro raštu.“*¹⁴⁴

Teismų praktikoje taip pat pasitaikė atveju, kai teismams teko spręsti, ar elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas gali būti vykdomi dėl, tikėtina, advokato padarytos nusikalstamos veikos. Šiuo aspektu aktualu tai, kad Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 46 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, jog draudžiama apžiūrėti, tikrinti ar paimti advokato veiklos dokumentus ar laikmenas, kuriuose yra jo veiklos duomenų, tikrinti pašto siuntas, klausytis telefoninių pokalbių, kontroliuoti kitą telekomunikacijų tinklais perduodamą informaciją ir kitokį susižinojimą ar veiksmus, išskyrus atvejus, kai advokatas yra įtariamasis ar kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką.¹⁴⁵ Šis leidimas taikomas tik su pareikštais įtarimais ar kaltinimais susijusiems dokumentams. Atsižvelgiant į tai, teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad informacija apie paties advokato neteisėtus, juolab nusikalstamus veiksmus, ginant kliento interesus

¹⁴³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. kovo 25 d. sprendimas *Kopp prieš Šveicariją* (Nr. 23224/94) cituota iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2017 m. gegužės 3 d. nutarties administracinėje byloje Nr. EA-2766-438/2017.

¹⁴⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-449/2018“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/221094359475232/1A-6-449/2018>.

¹⁴⁵ „Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789?jfwid>.

negali būti laikoma profesine advokato paslaptimi arba žiniomis, kurias advokatas sužinojo vykdydamas gynėjo pareigas. Tačiau šiuo aspektu aktualu ir tai, kad nors Advokatūros įstatymo 46 straipsnio 3 dalis leidžia klausytis advokato telefoninių pokalbių, kontroliuoti kitą telekomunikacijų tinklais perduodamą informaciją ir kitoki susižinojimą ar veiksmus pastarajam dar neįgijus BPK numatyto įtariamojo ar kaltinamojo teisinio statuso, tačiau šis leidimas galimas tik surinkus pakankamai duomenų, leidžiančių pagrįstai manyti, kad advokatas gali būti padaręs nusikalstamą veiką.¹⁴⁶

Kalbant apie asmenis, kurie nėra baudžiamojo proceso dalyviai, paminėtina, kad jų atžvilgiu elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė sankcionuojama tik išimtiniais atvejais,¹⁴⁷ nes, kaip jau minėta, šia procesine prievartos priemone yra varžomos žmogaus konstitucinės teisės, ji skiriama įvertinus šios priemonės taikymo pagrįstumą, tikslingumą ir proporcingumą bei panaudojus kitų procesinių prievartos priemonių galimybes procese.

Analizuojant teismų praktiką pastebima, kad skundų dėl taikomų procesinių prievartos priemonių pasitaiko, taip pat pasitaiko atvejų, kada prokuroro prašymai priimti nutartį dėl priemonės sankcionavimo nebūna patenkinti, tačiau tai labai reti atvejai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-788/2022 įtvirtino, kad „slaptos informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką rinkimo priemonės, kuriomis įsiterpiama į žmogaus privatų gyvenimą, savaime nelaikytinos konstituciškai nepagrįstu žmogaus teisės į privatumą ribojimu, taip pat neatitinkančiomis Konvencijos reikalavimų, jeigu: 1) jos yra nustatytos įstatymu; 2) jos būtinos demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti Konstitucijos ginamas ir saugomas vertybes, 3) jomis nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis ir esmė; 4) jos yra proporcingos siekiamam tikslui. Įstatymų nustatytos institucijos, taikydamos šias priemones, kiekvienu atveju turi įvertinti konkrečią situaciją, nustatyti, ar yra pakankamas atitinkamos priemonės taikymo faktinis pagrindas, išsiaiškinti, ar negalima tų pačių tikslų pasiekti neįsiterpiančiomis į privatų žmogaus gyvenimą, arba, jeigu toks įsiterpimas yra neišvengiamas, užtikrinti, kad žmogaus teisė į privatumą nebūtų apribota labiau negu būtina minėtam visuomenei reikšmingam ir konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti.“¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse ne kartą yra nurodęs, kad reikalavimas teismui patikrinti procesinių veiksmų pirminio pagrindo teisėtumą keliamas tais atvejais, kai šiais veiksmais įsiterpiama į žmogaus privatų gyvenimą, pavyzdžiui, kontroliuojant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turinį. Toks patikrinimas užtikrina, kad šios teisinės priemonės nebūtų

¹⁴⁶ „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga Nr. AB-43-1“, *supra note*, 130.

¹⁴⁷ Gintaras Goda, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras, I knyga* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 388.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-788/2022; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario mėn. praktikos apžvalga“, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 13 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2022/03/lat_aktuali_praktika_vasaris_2022.pdf.

sankcionuojamos atsitiktinai, nesilaikant nustatytos tvarkos, o asmuo nepatirtų savavališko ir nepagrįsto teisės į privatumą suvaržymo, provokavimo nusikalsti.¹⁴⁹

Kitas aktualus aspektas, kurį būtina paminėti analizuojant pagrindus ir sąlygas, norint taikyti procesinę prievartos priemonę, numatytą BPK 154 straipsnyje yra tai, kad šio straipsnio 4 dalyje numatyta, kad: „šis veiksmas negali trukti ilgiau nei šešis mėnesius ir tik tiriant sudėtingą ar didelio masto nusikalstamą veiką šios priemonės taikymo laikotarpis gali būti pratęstas dar trims mėnesiams.“¹⁵⁰ Išimčių, kad būtų galima taikyti ilgesnį nei 9 mėnesių terminą – nenumatyta. Darbo autorius pritaria G. Godos nuomonei, kad: „Telefoninių pokalbių klausymas ar elektroninio ryšio kontroliavimas bei įrašų darymas ilgesnį laiką keltų abejonių žmogaus teisių apsaugos požiūriu.“¹⁵¹ Kad BPK 154 straipsnyje įtvirtintas konkretus procesinės prievartos priemonės taikymas pabrėžė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje Nr. 2K-P- 94-895/2015 teigdamas, kad „BPK įtvirtinti konkretūs minėtos procesinės prievartos priemonės taikymo terminai yra viena iš garantijų, kad nebūtų piktnaudžiaujama šia priemone ir taip nepagrįstai suvaržoma žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą.“¹⁵² Jei taikant šią prievartos priemonę nebuvo surinkta objektyvių duomenų, patvirtinančių, jog asmuo yra susijęs su tiriamu nusikaltimu, ir nenustatyti kiti duomenys, pagrindžiantys šios priemonės taikymo būtinumą, jos taikymo terminas teismo paprastai nepratęsiamas. Taip pat itin atidžiai vertinami prašymai, kuriais pokalbių klausymosi terminą prašoma pratęsti nebe pirmą kartą.¹⁵³ Pabrėžtina, kad netoleruotinos tokios teisinės situacijos, kai per tyrimo sudėtingumui proporcingą laiką negavus duomenų, patvirtinančių įtarimą dėl nusikalstamos veikos, toliau atliekama (sankcionuojama) slapta elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė tikintis, nesant tam rimto pagrindo, gauti informacijos dėl kokios nors kitos nusikalstamos veikos ir taip siekiant pateisinti šios priemonės taikymą.¹⁵⁴

Taigi, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas gali būti skiriami tik BPK numatytais pagrindais ir tvarka motyvuotu teismo sprendimu, laikantis proporcingumo reikalavimo, išskyrus neatidėliotinus atvejus. Nors BPK 154 straipsnyje numatyti reikalavimai išplaukia iš Konstitucijos 22 straipsnio ir Konvencijos 8 straipsnio bei Konstitucinio Teismo ir EŽTT jurisprudencijos, tačiau šios normos taikymo praktika yra suformuota ikiteisminio tyrimo teisėjų sprendimuose, tad BPK 154 straipsnio visapusiškas pažinimas neįmanomas neanalizuojant teismų praktikos. Iš trumpos šios priemonės analizės būtų galima teigti,

¹⁴⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-86/2011“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/232697399045848/2K-7-86/2011>.

¹⁵⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio 4 dalis“, *supra note*, 2.

¹⁵¹ Goda, *supra note*, 17: 24.

¹⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos teisėjų 2015 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-94-895/2015“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/44415389271611/2K-P-94-895/2015>.

¹⁵³ „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2014 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-567-318/2014“, cituota iš Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai* (Vilnius: Registru centras, 217), 344.

¹⁵⁴ „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga Nr. AB-43-1“, *supra note*, 130.

kad Lietuvoje galiojanti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės reglamentacija atitinka demokratinėse šalyse esantį šios priemonės teisinį reguliavimą, tačiau tolimesnėje baigiamojo darbo dalyje bus atlikta gilesnė elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės analizė privataus asmens gyvenimo ribose, kuri leis identifikuoti problemas, susijusias su tinkamai užtikrinamomis žmogaus teisėmis, o ypač – teise į privatų asmens gyvenimą.

3.3. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo ryšys su privataus gyvenimo neliečiamumo teise

Išsiaiškinus elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės sampratą, reglamentavimą ir taikymo pagrindus bei sąlygas, tikslinga išanalizuoti teismų praktiką ir rasti praktines problemas, kurios susijusios su privataus gyvenimo pažeidimais asmenų atžvilgiu, taikant procesinę prievartos priemonę – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę.

Baigiamojo darbo metu siekiama išsiaiškinti, ar valstybės institucijų pareigūnai nepiktnaudžiauja įstatymo numatyta teise pasiklausti asmenų, ar asmenys būna klausomi tik turint tiek teisinį, tiek faktinį pagrindą. Nustačius piktnaudžiavimo atvejus, svarbu išsiaiškinti ar asmuo turi galimybę gintis nuo neteisėtų veiksmų, kuomet buvo pažeidžiama jo teisė į privatumą, taikant procesinę prievartos priemonę – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę. Vienas iš svarbiausių baudžiamojo proceso principų yra tai, kad kiekviena informacija apie asmenį, kuri, nors ir surinkta teisėtai, tačiau, paaiškėjus, kad nusikaltimas nebuvo padarytas, t. y., nutraukus ikiteisminį tyrimą, toliau negali būti niekur naudojama ir nedelsiant turi būti sunaikinta. Todėl baigiamojo darbo svarbus akcentas – išsiaiškinti, ar praktikoje nekyla problemų, įgyvendinant šį principą.

Vienas iš slaptųjų tyrimo veiksmų pagrįstumo ir teisėtumo garantų – griežtai konkretintos, t. y., tik konkrečiam slaptajam tyrimo veiksmui įstatymų leidėjo sukurtos procesinės formos, reikalavimų laikymasis. Konstitucijos nuostatų nulemtas viešasis Lietuvos baudžiamojo proceso modelis lemia, kad teisėsaugos institucijų pareigūnai įgyvendindami slaptuosius tyrimo veiksmus turi paisyti ir laikytis principo, kad „leidžiama tai, kas numatyta įstatyme“.¹⁵⁵ Baudžiamojo proceso metu negali būti pažeistos žmogaus teisės ir laisvės. Pavieniai šių teisių ir laisvių ribojimai yra laikini ir gali būti taikomi tik įstatymų nustatyta tvarka, siekiant apginti kito asmens teises ir laisves, nuosavybę, visuomenės ir valstybės saugumą.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gegužės 6 d. sprendimas *Lachowski v. Poland* (Nr. 9208/05) cituota iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos teisėjų 2015 m. birželio 1 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-94-895/2015.

¹⁵⁶ Gutauskas, *supra note*, 10: 13.

2019 metais Lietuvos advokatūra išplatino informaciją apie nekontroliuojamo sekimo mastus Lietuvoje ir jo keliamas grėsmes. Pasak Lietuvos advokatūros, „šiandien Lietuvoje kiekvieno žmogaus gali būti klausomasi ir jis gali būti sekamas net ir be galimai realaus pagrindo, o pasibaigus tyrimui asmuo niekada apie tai taip ir nesužino bei nesužinos. Pasak Lietuvos advokatūros, tai yra akivaizdus žmogaus teisių pažeidimas ir didžiulė valstybės problema, kelianti nerimą dar ir todėl, kad nėra jokių duomenų, kokie yra šio reiškinio mastai.“¹⁵⁷ Pateikiamoje informacijoje Advokatų tarybos pirmininkas Ignas Vėgėlė teigia, kad: „apie situacijos niūrumą privertė susimąstyti ikiteisminio tyrimo institucijoms Lietuvos advokatūros išsiųsti klausimai ir gauti atsakymai. „Atsižvelgdami į Lietuvos advokatūros vaidmenį visuomenėje, būtinumą ginti žmogaus teises ir tai, kad esame vienintelė nepriklausoma teisminė institucija, bei pasitarę Advokatų Taryboje, mes nusprendėme išsklaidyti abejones dėl galimai neteisėto pasiklausymo. Advokatūra kreipėsi į ikiteisminio tyrimo institucijas, kriminalinės žvalgybos institucijas su klausimu, ar nėra ir nebuvo taikyti žvalgybos veiksmai (sekimas, slaptas pasiklausymas ir pan.) Advokatūros kaip institucijos ir jos vadovų atžvilgiu. Iš Specialiųjų tyrimų tarnybos gautas atsakymas mus tiesiog pribloškė. Esmė ne tai, kad mums STT nepateikė duomenų apie turinį, nes to ir neprašėme, o tai, kad jie atsakė, jog pats faktas dėl galimai vykdytų ir nepaaiškėjus jokių pažeidimų jau baigtų žvalgybos veiksmų Lietuvos advokatūros atžvilgiu yra valstybės paslaptis. Vadinasi, mūsų valstybėje niekas negali žinoti, kas ir kada yra ir buvo sekamas, nebent pačios tarnybos nuspręs, kad yra tikslinga informuoti“, – sako Advokatų tarybos pirmininkas.“¹⁵⁸ Kitas svarbus akcentas, kurį nurodo I. Vėgėlė yra tai, kad „kiekvienu atveju tik patį veiksma – sekimą ar pasiklausymą – taikanti institucija sprendžia, ar ji, taikydama šį veiksma, pažeidė žmogaus teises, ar ne, ir ar apie tai dera pranešti asmeniui. Nesant realios kontrolės neatsakytas lieka ir kitas klausimas: kas su tokiais duomenis daroma toliau, ar yra garantija, kad šie duomenys sunaikinami, o ne tyliai padedami „į stalčių“ iki „reikiamo momento.“¹⁵⁹ Atsižvelgiant į Lietuvos advokatūros išsakytą nuomonę, toliau baigiamajame darbe bus analizuojami piktnaudžiavimo atvejai teismų praktikoje, respondentų atsakymai, susiję su piktnaudžiavimo atvejais, pranešimų apie taikytą procesinę prievartos priemonę išsiuntimą, šios priemonės skundimą bei gautos informacijos sunaikinimą.

Beveik prieš dešimtmetį kilus slaptų pasiklausymų ir sekimų skandalui Lietuvoje¹⁶⁰, aukšti valstybės pareigūnai atkreipė dėmesį apie „į kairę ir dešinę“ dalijamas pasiklausymo sankcijas ir užtikrino, kad bus imtasi priemonių prieš neatsakingą sankcijų teikimą. Baigiamajame darbe buvo

¹⁵⁷ Ignas Vėgėlė, „Lietuvos advokatūra: nekontroliuojamas sekimas yra akivaizdus žmogaus teisių pažeidimas ir didžiulė valstybės problema“, *RaseiniaiRTV*, 2019 m. gegužės 27 d., <<http://raseiniai.tv/lt/lietuvos-advokatura-nekontroliuojamas-sekimas-yra-akivaizdus-zmogaus-teisiu-pazeidimas-ir-didziule-valstybes-problema/>>.

¹⁵⁸ Vėgėlė, *op.cit.*

¹⁵⁹ Vėgėlė, *op.cit.*

¹⁶⁰ 2013 m. lapkričio 2 d. Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėja davė leidimą klausytis 17 naujiųjų agentūros BNS darbuotojų specialiosioms tarnyboms. Teisėja pripažino, kad žiniasklaidos atstovų pokalbių buvo klausomasi dar iki teismo nutarties priėmimo – tokį sprendimą skubos tvarka buvo priėmęs prokuroras. Kodėl buvo priimtas toks sprendimas – paaiškinta nutarties motyvuose. Teismui buvo pateikti visi duomenys, jog tos prokuroro pritaikytos procesinės prievartos priemonės yra teisėtos, pagrįstos, jos buvo būtinos – tai reikėjo taikyti operatyviai. Ir vadovaudamasi tais duomenimis, teisėja patvirtino leidimą.

siekama išsiaiškinti, kiek per metus teismai sankcionuoja telefoninių pasiklausymų (BPK 154 str.), tačiau šie duomenys viešai nėra skelbiami. Žinoma, jie nėra slapti, norint juos gauti reikia tiesiogiai su prašymu kreiptis į Nacionalinę teismų administraciją. Darbo autoriaus manymu, tokia praktika yra ydinga ir manytina, jog šios priemonės statistinių duomenų viešinimas būtų viena iš teisėsaugos institucijų kontrolės formų ir tokiu būdu visuomenėje būtų formuojamas palankesnis požiūris į baudžiamąjį persekiojimą vykdančias institucijas.

Baigiamajame darbe anksčiau buvo aptarta, kad taikyti procesinę prievartos priemonę – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą galima tik turint ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį, arba, išimtiniais atvejais – prokuroro nutarimą. Tačiau BPK numatyta gana įdomi situacija, kuomet informacija apie asmens privatų gyvenimą renkama teisėtu pagrindu, tačiau neturint ikiteisminio tyrimo teisėjo sankcijos. Būtent BPK 154 straipsnio 6 dalis numato išimtinę teisę klausytis nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių jų prašymu ar sutikimu. Turint šių asmenų prašymą arba sutikimą, galima klausytis šių asmenų pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais, taip pat daryti jų įrašus, kontroliuoti kitą elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją, ją fiksuoti ir kaupti. Pabrėžtina, kad, nors šiems veiksams atlikti įstatymas nenumato ikiteisminio tyrimo nutarties, tačiau būtina laikytis konkrečių sąlygų, kurias yra nurodęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje Nr. 2K-510/2005 teigdamas, kad: „*BPK 154 str. reglamentuoja telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolę bei įrašų darymą ikiteisminio tyrimo pareigūnų iniciatyva. Šio straipsnio 5 dalyje (aut. pastaba, pagal šiuo metu galiojančią redakciją – BPK 154 str. 6 d.) nustatyta, kad nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių pokalbių telefonais galima klausytis šių asmenų prašymu arba jų sutikimu, nors ir nėra tuo reikalu priimtos ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties, jei klausantis nesinaudojama telekomunikacijų operatorių paslaugomis ir įrenginiais. Taigi šioje dalyje numatyta išlyga, kai galima klausytis telefoninių pokalbių ir daryti jų įrašus ir be ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties ar prokuroro nutarimo. Toks šios priemonės taikymas galimas esant dviem sąlygoms – jei nukentėjusysis prašo arba sutinka, kad būtų klausomi jo pokalbių telefonu ir daromi įrašai, ir jei klausantis ir darant telefoninių pokalbių įrašus nebus naudojamosi telekomunikacijų operatorių paslaugomis ir įrenginiais (pokalbių įrašymo įrenginys bus prijungtas prie nukentėjusiojo bute ar biure esančio telefono aparato arba mobiliojo ryšio aparato). Taigi ikiteisminio tyrimo pareigūnai gali įrašyti telefoninį pokalbį ir be procesinio sprendimo, jei BPK 154 str. 5 dalyje (pagal šiuo metu galiojančią redakciją – BPK 154 str. 6 d.) nurodytas asmuo prašo ir sutinka, kad būtų įrašomi jo pokalbiai.*“¹⁶¹

Tačiau pastebimas svarbus niuansas – BPK nenumato nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių prašymo ar sutikimo turinio formos, patvirtinimo tvarkos, o tai gali reikšti didesnę

¹⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-510/2005“, teisesgidas.lt, žiūrėta 2023 m. sausio 30 d., <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=32350>.

galimybę piktnaudžiauti šia teise. Kadangi nėra išsamaus teisinio reglamentavimo šiuo atveju, todėl proceso dalyviai ne visuomet gali tinkamai suprasti šios procesinės prievartos priemonės taikymo pasekmes, arba, teisėsaugos institucijų pareigūnai gali netinkamai (tyčia/netyčia) proceso dalyviams išaiškinti procesinės prievartos priemonės galimybes ir pasekmes jų privataus gyvenimo neliečiamumui. Bet kokiu atveju, pabrėžtina, jog BPK 154 straipsnio 6 dalies reglamentavimas neatleidžia ikiteisminio tyrimo subjektų nuo pareigos įvertinti pokalbių pasiklausymo, jų įrašų darymo, kitos elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės ir fiksavimo pagrįstumą, tikslingumą ir proporcingumą, atsižvelgiant į BPK 11 straipsnio, 44 straipsnio 9 dalies nuostatas. Taip pat kyla klausimas, ar BPK 154 straipsnio 6 dalies nuostata neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsnio nuostatai, kad „*informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.*“¹⁶² Teismų praktikoje šis klausimas nebuvo nagrinėtas. Tačiau negalima apeiti Konstitucijos imperatyvių nuostatų dėl informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimo, kadangi tokios aplinkybės nedaro šio procesinio veiksmo mažiau varžančiu asmens privatų gyvenimą.

Teismų praktikoje buvo spręstas atskyrimo klausimas tarp BPK 154 straipsnio 1 dalies ir 6 dalies, kadangi jose numatyta skirtinga nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių pokalbių klausymosi tvarka. Štai vienoje byloje gynėjas padavė skundą dėl to, kad, jo manymu, BPK 154 straipsnio 6 dalyje numatyta išimtis, leidžianti klausytis nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių pokalbių tik šių asmenų sutikimu. Tuo tarpu byloje liudytojos pokalbiai buvo kontroliuojami jai nežinant. Su tokiu aiškinimu nesutikęs Klaipėdos apygardos teismas akcentavo, jog „*BPK 154 straipsnyje numatyta, kad kai pagal prokuroro prašymą yra priimta ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali klausytis asmenų pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais, daryti jų įrašus, kontroliuoti kitą elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją ir ją fiksuoti bei kaupti, jei yra pagrindas manyti, kad tokiu būdu galima gauti duomenų apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų, sunkų ar apysunkį nusikaltimą arba apie nesunkius nusikaltimus, numatytus BK 170 straipsnyje, 1982 straipsnio 1 dalyje, arba jeigu yra pavojus, kad prieš nukentėjusiuosius, liudytojus ar kitus proceso dalyvius bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos. Iš skundžiamos nutarties turinio matyti, kad teismas, susipažinęs su jam pateiktais duomenimis, padarė išvadą, jog prieš liudytoją S. D. gali būti vykdoma neteisėta veika siekiant, kad liudytoja duotų melagingus parodymus. Iš liudytojos S. D. 2012 m. gruodžio 31 d. apklausos protokolo matyti, jog prieš liudytoją galėjo būti vykdoma neteisėta veikla, kad ji duotų tam tikrus parodymus, todėl 2013 m. sausio 14 d. <...> buvo pagrindas priimti nutartį leisti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą. Nutartis jos priėmimo metu buvo teisėta ir pagrįsta. <...>*

¹⁶² „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 18.

Įtariamųjų gynėjas skunde neteisingai interpretuoja BPK 154 straipsnio 6 dalies nuostatas. Minėta BPK norma reguliuoja tuos atvejus, kai kontroliuojant nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių pokalbius, perduodamus elektroninių ryšių tinklais, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis nereikalinga. Tai atvejai, kai procesiniam veiksmui atlikti pakanka šių asmenų sutikimo.

*Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, aukštesnysis teismas konstatuoja, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis yra pagrįsta ir naikinti ją, remiantis įtariamųjų gynėjo advokato <...> skundo argumentais, nėra pagrindo.*¹⁶³

Darbo autorius, atsižvelgdamas į tai, jog BPK nuostata neatitinka procesinių prievartos priemonių, kuriomis varžoma asmens teisė į privatų gyvenimą, taikymui keliamo reikalavimo dėl teisėjo sankcijos ir į EŽTT jurisprudenciją¹⁶⁴, kuris yra nurodęs, jog teisėjo nutartis yra būtinas minimalus saugiklis asmens privataus gyvenimo ribojimo kontekste, mano, kad BPK 154 straipsnio 6 dalį reiktų papildyti reikalavimu gauti ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį atlikti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą, kai to prašo nukentėjęsysis, liudytojas ar kitas proceso dalyvis. Manytina, kad nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių prašymas ar sutikimas, išimtiniais atvejais, kai nėra galimybės kreiptis į teisėją, galėtų prilygti prokuroro nutarimui, t.y., turėtų per 3 dienas būti patvirtintas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Teisėjas galėtų įvertinti procesinės prievartos priemonės pagrįstumą, tikslingumą ir proporcingumą, atsižvelgiant į BPK 11 straipsnio, 44 straipsnio 9 dalies nuostatas ir tokiu būdu sumažėtų tiek piktnaudžiavimo, tiek neteisėtai priimtų procesinių prievartos priemonių, pažeidžiančių asmenų teisę į privatumą.

Pabrėžtina, kad teismų praktika suformavusi „saugiklį“ tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo metu atliekant įvairius procesinius veiksmus jau surinkta pakankamai duomenų apie tiriamą nusikalstamą veiką. Tokiu atveju elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė paprastai nesankcionuojama. Vilniaus apygardos teismas nutartyje Nr. 1K-536-626/2014 konstatavo, kad: „*pirmosios instancijos teismui priėmus skundžiamą nutartį, formaliai nebuvo pažeisti BPK 154 straipsnio 1 dalies reikalavimai, tačiau susipažinus su teismui pateikta baudžiamosios bylos medžiaga nustatyta, kad ikiteisminio tyrimo metu iki priimant minėtą apylinkės teismo nutartį byloje jau buvo gauti tarnybiniai pranešimai apie galbūt padarytą nusikalstamą veiką, apžiūros protokolas, kuriame užfiksuota tarnybinio automobilio „VW Jetta“ vaizdo ir garso įrašymo įrenginio skaitmeninė informacija, buvo apklausti liudytojai, atlikta asmens atpažinimo procedūra, atlikti kiti procesiniai veiksmai. Skundą nagrinėjančiam teismui įvertinus šių duomenų turinį, konstatuotina, kad priimant*

¹⁶³ „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2013 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-796-382/2013“ cituota iš „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga Nr. AB-43-1“, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 6 d., <https://www.lit.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-43-1.docx>.

¹⁶⁴ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 10 d. sprendimas byloje *Jordachi and Others v. Moldova* (Nr. 25198/02)“, Europos Žmogaus Teisių Teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-91245>.

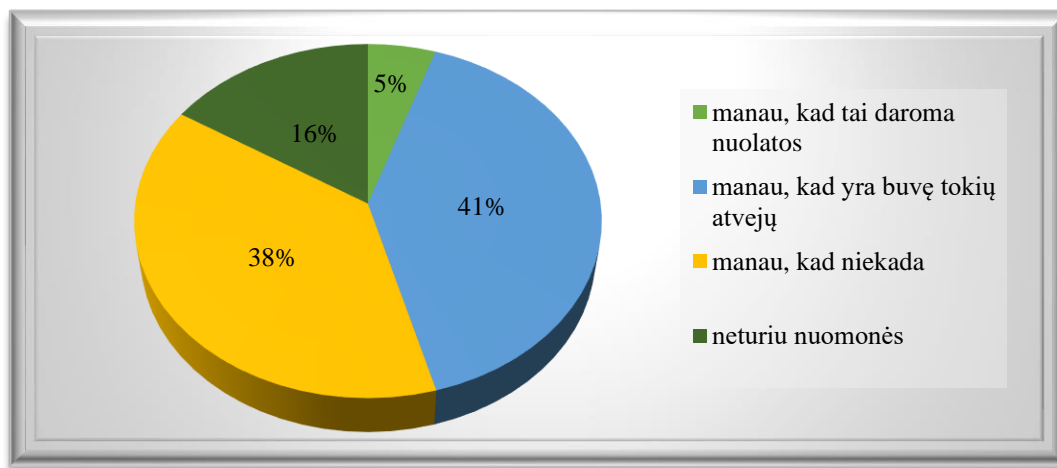
*pirmiau minėtą nutartį byloje buvo surinkta pakankamai duomenų apie galbūt padarytą nusikalstamą veiką. Esant šioms aplinkybėms, Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. balandžio 10 d. nutartis, kuria leista nuo 2014 m. balandžio 10 d. iki 2014 m. birželio 10 d. atlikti A. P. ir V. J. telefoninių pokalbių ir kitos elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, tokią informaciją fiksuoti bei kaupti, daryti pokalbių įrašus, pripažintina nepagrįsta ir neteisėta.*¹⁶⁵ Darbo autorius tokiai teismų formuojamai praktikai pritaria ir mano, kad proporcingumo principas būtų pažeistas, jeigu teismas sankcionuotų elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę jau esant pakankamai duomenų dėl padarytos nusikalstamos veikos. Šiuo atveju manytina, jog nebūtina rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą, kai duomenys, patvirtinantys nusikalstamą veiką, jau yra surinkti.

Taip pat, kartais proceso dalyviams, kurių atžvilgiu buvo taikoma procesinė prievartos priemonė – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, fiksavimas ir kaupimas gali atrodyti, kad teisėsaugos institucijos klausosi neteisėtai ir tokiu būdu neteisėtai renka informaciją apie jų privatų gyvenimą. Štai Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija nagrinėjo nuteistųjų asmenų skundus, kurie nurodė, kad nutartis, kuria sankcionuota procesinė prievartos priemonė – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas, yra neteisėta, nes neaišku, kokio telefono kontrolė buvo sankcionuota, kokiais duomenimis tariamai disponavo teisėsaugos institucijos pareigūnai. Todėl, pasak apeliantų, teismas negalėjo remtis procesinės prievartos priemonės taikymo metu surinktais duomenimis kaip jų kaltės įrodymu. Iš baudžiamosios bylos matyti, kad pagal prokuroro 2016 m. gruodžio 15 d. prašymą Šiaulių apygardos teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutartimi leista V. B. atžvilgiu sankcionuoti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą laikotarpiu nuo 2016 m. gruodžio 16 d. iki 2017 m. kovo 16 d. Lietuvos apeliacinis teismas savo nutartyje nurodė, kad: „Šiaulių apygardos teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutartyje nėra įvardintas telefono numeris, kurį leista slapta klausytis. Tačiau, apeliantai, teisėjų kolegijos vertinimu, nepagrįstai įsitikinę, jog dėl to nėra aišku, prieš kokius asmenis buvo leista atlikti slaptus procesinius veiksmus. Nors teismo nutarties rezoliucinė dalis suformuluota ydingai, tačiau iš nutarties turinio aiškiai matyti, jog teisėsaugos institucijos turėjo faktinių duomenų apie tai, kad per V. B. vadovaujamą įmonę galimai organizuojamas narkotinių ir psichotropinių medžiagų gabenimas iš Nyderlandų karalystės į Lietuvą bei Rusiją ir V. B. galimai daro nusikalstamas veikas, numatytas BK 260 straipsnio 2, 3 dalyse, 199 straipsnio 3 dalyje. Prokurorui dėl to kreipusis į teismą, buvo priimtas sprendimas pradėti vykdyti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą. Visi šie veiksmai buvo taikomi nuteistojo V. B. atžvilgiu, siekiant išsiaiškinti galimai vykdomas nusikalstamas

¹⁶⁵ „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2014 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-536-626/2014“, LAT, žiūrėta 2023 m. sausio 30 d., <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-43-1.docx>.

veikas, numatytas BK 260 straipsnio 2, 3 dalyse, 199 straipsnio 3 dalyje. Todėl teisėjų kolegija daro išvadą, kad pirmiau aptarti Šiaulių apygardos teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutarties trūkumai nelėmė savavališko procesinės prievartos priemonės taikymo atlikimo, nesant faktinio ir (ar) teisinio pagrindo. Duomenys, gauti atliekant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą, yra gauti teisėtu būdu.¹⁶⁶ Tai, kad teismo nutartyje, leidžiančioje atlikti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, fiksavimą ir kaupimą, nėra nurodytas telefono numeris, nėra priežastis pripažinti, jog procesinė prievartos priemonė buvo taikyta nesant faktinio ir (ar) teisinio pagrindo. Pripažįstama, kad praktika, kuomet nėra nurodytas telefono numeris yra ydinga, tačiau, jeigu teisėsaugos institucijos turėjo faktinių duomenų apie konkretaus asmens padarytą/daromą nusikaltimą, tokiu atveju priimta nutartis bus pripažinta gauta teisėtu būdu.

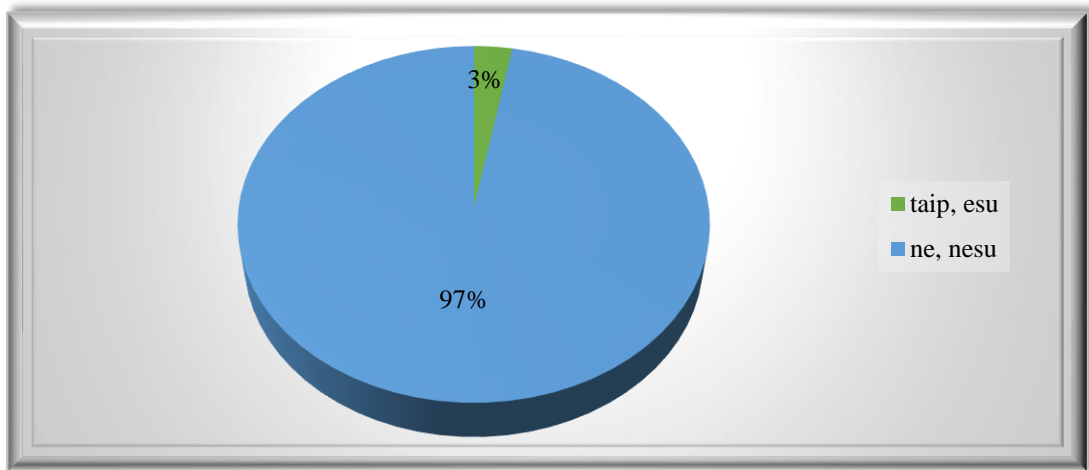
Aptarus galimus teisėsaugos institucijų pareigūnų piktnaudžiavimo atvejus, dėl procesinės prievartos priemonės – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo taikymo, kuomet neteisėtai gali būti renkama informacija apie privatų asmens gyvenimą, svarbu aptarti baigiamajame darbe atliktos apklausos rezultatus. Baigiamajame darbe, atlikus respondentų apklausą, buvo siekiama išsiaiškinti, ar, jų manymu, teisėsaugos institucijų pareigūnai piktnaudžiauja atlikdami elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir, ar respondentai asmeniškai yra susidūrę su šių pareigūnų piktnaudžiavimo atvejais, taikant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę. (7 pav. ir 8 pav.) Kaip jau buvo minėta darbe anksčiau, analogiškas tyrimas tais pačiais klausimais buvo atliktas nuo 2015 m. spalio 21 d. iki 2015 m. spalio 25 d.¹⁶⁷

7 pav. Apklaustų respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar teisėsaugos institucijų pareigūnai piktnaudžiauja taikydami elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę?“, sudaryta darbo autoriaus.

¹⁶⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-76-318/2020“, eteismai.lt, žiūrėta 2023 m. vasario 1 d., <https://eteismai.lt/byla/275799614539395/1A-76-318/2020>.

¹⁶⁷ Leonavičius, *supra note*, 126.

8 pav. Apklaustų respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar esate tiesiogiai susidūrę su teisėsaugos institucijų pareigūnų piktnaudžiavimu, šiems vykdant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę?“, sudaryta darbo autoriaus.

Iš tiesų, šiais metais gauti tyrimo rezultatai yra labiau džiuginantys. 2015 metais net 80,5 % respondentų manė, kad teisėsaugos institucijų pareigūnai piktnaudžiauja vykdydami informacijos kontrolę (21,1 % atsakiusiųjų manė, kad tai yra daroma nuolatos, o 59,4 % atsakiusiųjų manymu – tokių atvejų yra buvę). Tuo tarpu šiais metais atliktas tyrimas parodė, kad 46 % respondentų mano, jog teisėsaugos institucijų pareigūnai piktnaudžiauja vykdydami informacijos kontrolę (5 % atsakiusiųjų mano, kad tai yra daroma nuolatos, o 41 % atsakiusiųjų mano, kad tokių atvejų yra buvę). Manytina, kad ankstesniame tyrime tokius respondentų tyrimo rezultatus lėmė plačiai žiniasklaidoje nušviestas žurnalistų telefoninių pokalbių kontrolės atvejis¹⁶⁸ bei visuomenei žinomų žmonių neigiami pasisakymai vertinant informacijos kontrolę. Šiais metais atliktas tyrimas parodė, kad visuomenė labiau pasitiki teisėsaugos institucijos pareigūnais ir mažesnė atsakiusiųjų respondentų dalis mano, kad pareigūnai piktnaudžiauja teise atlikti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę. Kitas svarbus aspektas, paaiškėjęs po atlikto tyrimo, yra tai, jog tik 3 % respondentų nurodė, jog yra tiesiogiai susidūrę su teisėsaugos institucijų pareigūnų piktnaudžiavimu, šiems vykdant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę. Tuo tarpu 2015 metais atliktame tyrime šis rezultatas buvo kur kas didesnis – net 15,5 %. 2023 metais atlikto tyrimo rezultatai yra džiuginantys, tačiau vis dar dalis visuomenės mano, kad teisėsaugos institucijos pareigūnai piktnaudžiauja elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrole ir tokiu būdu neteisėtai pažeidžia asmenų privatumą. Tyrime atskleisti duomenys turėtų paskatinti teisėsaugos institucijas dar daugiau kalbėti apie procesines prievartos priemones ir jų taikymo apimtį bei pabrėžti asmens teisės į privatumą apsaugą, kad visuomenė jaustųsi saugi. Tikslinga rasti pusiausvyrą tarp

¹⁶⁸ 2013 m. lapkričio 2 d. Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėja davė leidimą klausytis 17 naujienų agentūros BNS darbuotojų specialiosioms tarnyboms. Teisėja pripažino, kad žiniasklaidos atstovų pokalbių buvo klausomasi dar iki teismo nutarties priėmimo – tokį sprendimą skubos tvarka buvo priėmęs prokuroras. Kodėl buvo priimtas toks sprendimas – paaiškinta nutarties motyvuose. Teismui buvo pateikti visi duomenys, jog tos prokuroro pritaikytos procesinės prievartos priemonės yra teisėtos, pagrįstos, jos buvo būtinos – tai reikėjo taikyti operatyviai. Ir vadovaudamasi tais duomenimis, teisėja patvirtino leidimą.

teisėto kišimosi į asmens privatą gyvenimą, siekiant nacionalinio saugumo ir privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimo.

Kitas svarbus akcentas, kurį būtina aptarti analizuojant neteisėtą informacijos rinkimą apie privatą asmens gyvenimą, kuomet yra taikoma procesinė prievartos priemonė – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, yra tai, kad taikant šią priemonę – slaptumas yra būtinas, kitaip taikoma priemonė negalėtų duoti siekiamų rezultatų. Tačiau pripažįstama, kad tokiu atveju išlieka tam tikra žmogaus teisių apsaugos problema. Siekiant užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui, įstatymai dėl procesinių prievartos priemonių taikymo turi būti griežti, turi būti užtikrinama pagarba asmens privačiam gyvenimui baudžiamajame procese tinkamai tvarkant ir naudojant su privačiu gyvenimu susijusią informaciją. Vis didėjantis išmaniųjų technologijų naudojimas kelia daugybę privatumo klausimų, todėl yra tikslinga nustatyti vyraujančią santykį tarp technologijų ir procesinių prievartos priemonių. Santykis tarp privataus gyvenimo ir procesinių prievartos priemonių tampa vis gilesnis, nes vystantis technologijoms, kuriant vis veiksmingesnes sekimo programas, jų įsibrovimo mastas į asmenų privatą gyvenimą taip pat tampa vis didesnis.¹⁶⁹

Kalbant apie elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, svarbu akcentuoti, jog, vykdant šią procesinę prievartos priemonę, yra pažeidžiama ir kitų asmenų teisė į privatumą, nes jie komunikuoja su asmeniu, kurio atžvilgiu taikoma procesinė prievartos priemonė. Kaip bebūtų, net ir asmuo, kuris domina teisėsaugos institucijų pareigūnus ir kurio atžvilgiu yra atliekama procesinė prievartos priemonė, turi teisę turėti privatą gyvenimą ir bendrauti su asmenimis, kurie niekaip nėra susiję su tyrimu. Įstatymas nenurodo jokių išimčių, todėl galima daryti išvadą, jog vykdant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, gali būti renkama visų su „subjektu“ susijusių asmenų informacija. Ar toks kitų asmenų kontroliavimas bus prilygintas neteisėtam informacijos rinkimui apie privatą asmens gyvenimą? Tolimesnė darbo analizė padės atsakyti į šį klausimą.

Šiuo atveju baudžiamajame procese labai aktualus pranešimas asmeniui apie taikytas procesines prievartos priemones, kuris reglamentuotas BPK 161 straipsnyje. Šiame straipsnyje nurodoma, kad „Asmeniui, kuriam buvo taikoma bent viena šiame skyriuje numatyta priemonė jam nežinant, baigus tokią priemonę taikyti turi būti pranešta apie ją. Pranešti būtina iškart, kai tai įmanoma padaryti nepakenkiant tyrimo sėkmei.“¹⁷⁰ Iš šios įstatymo normos matyti, kad jeigu „asmens atžvilgiu buvo vykdoma elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, tai apie tai (turi būti) pranešama tik vienam asmeniui, o kiti asmenys, su kuriais kontroliuojamas asmuo komunikavo, gali nesužinoti, kad yra padaryti jų pokalbių ar kitokios elektroninių ryšių tinklais siųstos ar gautos informacijos įrašai. Pastarieji asmenys ar bent jau dauguma jų jokių neteisėtų

¹⁶⁹ Kamilė Mekšriūnaitė, „Valstybės institucijų vykdomo asmenų sekimo problematika teisės į privataus gyvenimo apsaugą atžvilgiu“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2019), 20. <https://vb.mruni.eu/object/elaba:38855100/>.

¹⁷⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 161 straipsnis“, *supra note*, 2.

veiksmų nebuvo atlikę, nepaisant to, jų sužinojimas su tam tikru asmeniu buvo kontroliuojamas.“¹⁷¹ Taip pat ir EŽTT¹⁷² ne kartą yra pabrėžęs, kad būtina pranešti asmeniui apie tai, kad jo atžvilgiu buvo taikyti slapti tyrimo veiksmai.

Pasitaiko tokių atvejų, kai tuo pačiu telefonu naudojasi keletas asmenų, ne tik kontroliuojamas asmuo, arba pradėjus skambinti, esant šaukimo signalui, tačiau dar nesujungus pokalbio dalyvių, yra įrašomi kitų, šalia kontroliuojamo asmens telefono esančių, asmenų pokalbiai ir pan. Kaip šiuo atveju reiktų elgtis teisėsaugos institucijų pareigūnams? Iš BPK 161 straipsnyje numatyto reglamentavimo suprantama, jog pranešimas apie taikytą procesinę prievartos priemonę turėtų būti išsiųstas tik asmeniui, kuris buvo kontroliuojamas, tačiau, ar tokiu atveju nebus pažeista kitų asmenų, kurių atžvilgiu taikyti procesinę prievartos priemonę nebuvo nutarties, privatumas? Ar šie asmenys neturi teisės sužinoti, kad buvo renkama informacija apie jų privatų gyvenimą, galbūt jie, tai sužinoję, manytų, kad jų teisės ir laisvės buvo pažeistos ir norėtų savo teises ir laisves ginti teisme. Remiantis konstitucine jurisprudencija, žmogui teisė kreiptis į teismą yra užtikrinama pačios Konstitucijos, netgi jeigu įstatyme tai neįtvirtinta. Teisė kreiptis į teismą yra absoliuti.¹⁷³ Šios teisės negalima apriboti ar paneigti. Darbo autoriaus manymu nebūtų racionalu pranešti visiems su kontroliuojamu asmeniniu bendravusiems asmenims apie taikytą procesinę prievartos priemonę, nes tokių asmenų gali būti kelios dešimtys ar šimtai, tai nebūtų proporcinga teisėsaugos institucijų darbo laiko ir efektyvumo prasme. Tačiau manytina, jog vertėtų pranešti tiems asmenims, kurie daugiausiai bendravo (nuolatos palaikė ryšį) su kontroliuojamu asmeniniu, atskleidė savo privataus gyvenimo detales ir, jeigu buvo pagrindo manyti, kad vykdant procesinę prievartos priemonę buvo pažeistos šių asmenų teisės ir laisvės. Analizuojant BPK 161 straipsnį matyti, kad jame nėra nurodyta, kokia informacija turi būti pateikta pranešime. Generalinio prokuroro rekomendacijose teigiama: „Pranešime asmeniui nurodoma tik tai, kad ikiteisminio tyrimo metu jo atžvilgiu buvo taikyta procesinė prievartos priemonė ir įvardijama kokio.“¹⁷⁴ Iš to suprantama, jog asmeniui turi būti pranešama, kuriame BPK straipsnyje numatyta procesinė prievartos priemonė jo atžvilgiu buvo taikoma, tačiau lieka neaišku, ar turi būti nurodytas laikotarpis, kurį buvo taikoma procesinė prievartos priemonė, kokia informacija gauta, koks tyrimas atliekamas ir pan. Manytina, kad pranešime turėtų būti nurodyta išsamesnė informacija (laikotarpis, kurį buvo taikoma procesinė prievartos priemonė bei ikiteisminio tyrimo numeris), kuri galėtų leisti asmeniui apskųsti jo atžvilgiu

¹⁷¹ Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 267.

¹⁷² „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. liepos 17 d. sprendimas byloje Craxi v. Italy (no. 2) (Nr. 25337/94)“, Europos Žmogaus Teisių Teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-4798>.

¹⁷³ „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta343/content>.

¹⁷⁴ „Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo“, Valstybės žinios, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.440985?jfwid=mmceor85g>.

taikytą procesinę prievartos priemonę, be papildomų kreipimūsi į teisėsaugos institucijas dėl papildomos informacijos gavimo.

Darbo autoriaus manymu, informacija gauta iš asmenų, kurie buvo klausomi, kai buvo vykdoma elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė konkretaus asmens atžvilgiu, nebus prilyginta neteisėtam informacijos rinkimui, tačiau „saugikliai“ šiems asmenims turėtų būti numatyti įstatymo normose. Svarstyta galimybė asmenims, kurie nuolatos bendravo su kontroliuojamu asmeniu, arba, kurie pokalbių metu atskleidė privačią informaciją, išsiųsti pranešimus apie taikytą procesinę prievartos priemonę, kad jie galėtų visus ginčus dėl asmenų teisių ir laisvių pažeidimo spręsti teisme, nes kaip yra nurodęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas „*negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ir laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme.*“¹⁷⁵

Kitas svarbus aspektas, kurį būtina aptarti – gautos informacijos (nesvarbu ar teisėtai, ar neteisėtai gautos) sunaikinimas. Asmenys, kurių atžvilgiu buvo vykdoma elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė apie tai nesužino, jiems informacija apie gautos informacijos realizavimą nėra pateikiama ir tai gali kelti nesaugumo jausmą, kadangi tinkamai nesunaikinus kontrolės metu surinktos informacijos gali būti pažeistas žmogaus privatumas. Tai yra konstatavęs ir EŽTT byloje *Chadimova v. Czech Republic*. Šioje byloje buvo konstatuotas Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas todėl, kad nacionalinės institucijos nesiėmė pakankamų pastangų įrodyti, jog visos garso kasetės, kuriose įrašyti pareiškėjos pokalbiai su jos advokatu, iš tiesų buvo sunaikintos.¹⁷⁶ Svarbu akcentuoti, kad tinkamas informacijos sunaikinimas yra toks pat svarbus kaip ir jos rinkimas. BPK 154 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad „*tyrimui reikšmės neturintys duomenys ir garso įrašai, kurie nėra bendroje laikmenoje su reikšmingais bylai duomenimis ir įrašais, prie bylos nepridedami ir tuoj pat prokuroro nutarimu sunaikinami.*“¹⁷⁷

Ši įstatymo nuostata sulaukė daug kritikos iš advokatų, kurie ją vertino kaip suteikiančią pagrindą prokurorams sunaikinti įrašus, kurie gali būti svarbūs gynybai.¹⁷⁸ Tačiau reiktų pripažinti, kad prokurorai, šiuo atveju, atsiduria dviprasmiškoje padėtyje. Viena vertus, pareigos sunaikinti bylai nereikšmingus duomenis vykdymas dažnai lemia gynybos argumentus, kad buvo sunaikintos gynybai

¹⁷⁵ „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta306/content>; „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija)“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta279/content>

¹⁷⁶ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Chadimova v. Czech Republic* (Nr. 50073/99)“, Europos Žmogaus Teisių Teismas, žiūrėta 2023 m. vasario 11 d., <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-1981970-2104420&filename=003-1981970-2104420.pdf>

¹⁷⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio 8 dalis“, *supra note*, 2.

¹⁷⁸ Erika Leonaitė, „Tyrimo ataskaita „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“, *Žmogaus teisių stebėjimo institutas*, 2021 m. lapkričio 4 d., <https://hmi.lt/tyrimo-ataskaita-gynybos-teises-irodinejimo-procese/>.

svarbios įrašų dalys. Kita vertus, prokuroras, nusprendęs palikti kuo išsamesnį įrašą, gali sulaukti skundo dėl to, kad nevykdė įstatyme įtvirtintos pareigos sunaikinti bylai nereikšmingus duomenis.¹⁷⁹ Darbo autoriaus manymu, vertinant asmens duomenų apsaugą bei akcentuojant asmens privatumą, advokatūros pateikiami argumentai, kad jiems reikėtų suteikti teisę susipažinti su nereikšmingais pripažintais duomenimis, vertinami kritiškai. Iš praktikos žinoma, kad dažnai, vykdant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, būna užfiksuota labai privačių, intymių dalykų, kurie nebūtinai susiję su kontroliuojamu asmeniniu, o su visai kitais – pašaliniais asmenimis. Nes, kaip buvo aptarta anksčiau, įstatymas numato galimybę klausytis visų asmenų, kurie bendrauja su kontroliuojamu asmeniu, jokių išimčių įstatyme nėra pateikiama. Advokatų noras susipažinti su informacija, kuri pripažinta nereikšminga tyrimui, gali pažeisti asmenų teisę į privatumą. Manytina, kad tokiu būdu advokatai galėtų neteisėtai rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą. Pritartina nuomonei, jog šis advokatų ir prokurorų pozicijų išsiskyrimas rodo atviros diskusijos dėl galimo minėtos normos tobulinimo poreikį, siekiant atrasti kompromisinį sprendimą, kuris galėtų užtikrinti tiek gynybos teises, tiek ir nepažeistų trečiųjų asmenų teisių, taip pat nesukurtų neproporcingos naštos teisėsaugos institucijoms.¹⁸⁰

Apibendrinant galima teigti, kad ypatingai daug piktnaudžiavimo atvejų, kuomet būna neteisėtai renkama informacija apie privatų asmens gyvenimą, naudojant procesinę prievartos priemonę – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, teismų praktikoje nepasitaiko. Džiugina tai, kad didžioji dalis visuomenės pasitiki teisėsaugos institucijos pareigūnais ir nemano, kad jų taikomos procesinės prievartos priemonės padeda neteisėtai rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą. Žinoma, vis dar yra dalis visuomenės, kuri mano, jog teisėsaugos institucijų pareigūnai piktnaudžiauja elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrole ir tokiu būdu neteisėtai pažeidžia asmenų privatumą. Tikslinga rasti pusiausvyrą tarp teisėto kišimosi į asmens privatų gyvenimą, siekiant nacionalinio saugumo ir privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimo. Įstatymo normos nedraudžia klausytis asmenų, kurie bendrauja su „kontroliuojamu asmeniu – subjektu“, tačiau pripažįstama, kad tam tikri „saugikliai“ jų atžvilgiu turi būti numatyti įstatymo normose. Svarstyтина galimybė asmenims, kurie nuolatos bendravo su kontroliuojamu asmeniu, arba, kurie, pokalbių metu atskleidė savo asmeninio gyvenimo privačią informaciją, išsiųsti pranešimus apie taikytą procesinę prievartos priemonę, kad jie galėtų visus ginčus dėl asmenų teisių ir laisvių pažeidimo spręsti teisme. Taip pat labai svarbu akcentuoti, kad tinkamas informacijos sunaikinimas yra toks pat svarbus kaip ir jos rinkimas. Tinkamai nesunaikinus kontrolės metu surinktos informacijos gali būti pažeistas žmogaus privatumas.

¹⁷⁹ VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo instituto organizuotos viešos apskritojo stalo diskusijos „Įrodymų lestinumas baudžiamajame procese: ar išlaikoma kaltinimo ir gynybos interesų pusiausvyrą?“ medžiaga, 2020 m. lapkričio 27 d., https://www.youtube.com/watch?v=zc_12zUexew

¹⁸⁰ Leonaitė, *supra note*, 178.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Asmens privataus gyvenimo konkretus apibrėžimas nepateikiamas. Kiekviena situacija yra vertinama individualiai, tačiau svarbu nustatyti asmens statusą visuomenėje, kadangi jis daro įtaką privataus gyvenimo apsaugai. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra įtvirtintas ne tik tarptautiniuose, bet ir nacionaliniuose teisės aktuose, Lietuvoje asmens teisė į privatumą įtvirtinta konstituciniu lygmeniu. Žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Pagal Konstituciją riboti žmogaus teisę į privatumą, galima tik įstatymu ir, kai ribojimai, yra būtini demokratinėje visuomenėje. Neteisėtas informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą yra bet koks ankščiau viešai nepaskelbtos informacijos gavimas naudojant įvairius veiksmus, neturint asmens sutikimo arba nesant motyvuoto teismo sprendimo ar ne pagal įstatymą. Atsakomybė už neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą numatyta BK 167 straipsnyje Jeigu valstybės pareigūnai, taikydami procesines prievartos priemones, renka informaciją neteisėtai, jų veika gali būti vertinama kaip piktnaudžiavimas pagal BK 228 straipsnį.

2. Kiekvienai sutuoktinių porai privatumas gali būti suvokiamas skirtingai, todėl tikslus sutuoktinių privatumo ribų apibrėžimas neįmanoma. Sutuoktiniai turi gerbti vienas kito privatumą, o būtent pagarbos principas ir sieja santuoką su privataus gyvenimo neliečiamumu. Santuoka neatima iš žmogaus asmeninio, niekieno neliečiamo, gyvenimo, kurį saugo ir gina valstybė. Teisiškai vertinant asmens, rinkusio informaciją apie savo sutuoktinio asmeninį gyvenimą, veiksmus, būtina nustatyti, kokiais tikslais ši informacija buvo renkama, kaip intensyviai ir kokiomis priemonėmis tai buvo daroma. Pagal dabar formuojamą teismų praktiką, sutuoktinio veiksmai, kuomet jis nori įrodyti neištikimybės faktą, vertinami lanksčiau, netaikant baudžiamosios atsakomybės. Sutuoktiniui įrodžius neištikimybės faktą – jo atžvilgiu baudžiamasis persekiojimo nepradedamas. Tačiau sunku atrasti ribą tarp teisėto tikslo įrodyti neištikimybę ir piktnaudžiavimo savo, kaip sutuoktinio, teisėmis. Manytina, kad, dažnais atvejais, sutuoktiniai savo neteisėtus veiksmus mėgina pateisinti procesinėmis teisėmis, tačiau realiai jomis nesinaudoja.

3. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas yra slaptas ikiteisminio tyrimo veiksmas įtvirtintas BPK 154 straipsnyje, kurį taikant, susipažįstama su asmenų (ir turinčių procesinį statusą byloje, ir jo neturinčių), susijusių su tiriamu nusikalstama veika, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turiniu, tikslu surasti ir užfiksuoti tyrimui reikšmingus duomenis. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas gali būti skiriamas tik BPK numatytais pagrindais ir tvarka motyvuotu teismo sprendimu, laikantis proporcingumo reikalavimo. Tikslinga rasti pusiausvyrą tarp teisėto kišimosi į asmens privatų gyvenimą, siekiant nacionalinio saugumo ir privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimo. Lietuvoje galiojanti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės reglamentacija atitinka demokratinėse šalyse esantį šios priemonės teisinį reguliavimą.

Įstatymo normos nedraudžia klausytis asmenų, kurie bendrauja su „kontroliuojamu asmeniu – subjektu“, tačiau pripažįstama, kad tam tikri „saugikliai“ jų atžvilgiu turi būti numatyti įstatymo normose. Pabrėžtina, kad baudžiamajame procese labai aktualus pranešimas asmeniui apie taikytas procesines prievartos priemones, kuris reglamentuotas BPK 161 straipsnyje. Tačiau nebūtų racionalu pranešti visiems su kontroliuojamu asmeniniu bendravusiems asmenims apie taikytą procesinę prievartos priemonę, nes tokių asmenų gali būti kelios dešimtys ar šimtai, tai nebūtų proporcinga teisės saugos institucijų darbo laiko ir efektyvumo prasme. Taip pat BPK 154 straipsnio 6 dalis numato išimtinę teisę klausytis nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių jų prašymu ar sutikimu, tačiau nėra nenumatyta nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių prašymo ar sutikimo turinio formos, patvirtinimo tvarkos, o tai gali reikšti didesnę galimybę piktnaudžiauti šia teise.

Baigiamajame darbe visi ginamieji teiginiai pasitvirtino, todėl galima teigti, kad:

1. Sutuoktinis, norėdamas įrodyti kito sutuoktinio neištikimybę, gali rinkti apie jį privačią informaciją, kadangi tokiu atveju netaikoma privatumo apsauga dėl sudarytų specifinių tarpusavio santykių, tačiau būtina atsižvelgti į šių veiksmų tikslą, intensyvumą ir priemones, kurios buvo naudojamos.

2. Procesinės prievartos priemonės – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo reglamentavimas nepakankamai užtikrina asmens teisę į privatų gyvenimą, kadangi įstatymo normos nedraudžia klausytis asmenų, kurie bendrauja su „kontroliuojamu asmeniu – subjektu“ ir tokiu būdu rinkti informaciją apie asmenį, kuris nėra susijęs su tyrimu.

Padarytos išvados leidžia formuluoti pasiūlymus, kurie padėtų spręsti, rašant darbą, nustatytas problemas:

- visų pirma, BPK 154 straipsnio 6 dalį reikėtų papildyti reikalavimu gauti ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį atlikti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą, kai to prašo nukentėjusysis, liudytojas ar kitas proceso dalyvis.
- antra, reikėtų BPK 161 straipsnio 1 dalies nuostatą papildyti galimybe asmenims, kurie nuolatos bendravo su kontroliuojamu asmeniu, arba, kurie pokalbių metu atskleidė savo asmeninio gyvenimo privačią informaciją, išsiųsti pranešimus apie taikytą procesinę prievartos priemonę, kad jie galėtų visus ginčus dėl asmenų teisių ir laisvių pažeidimo spręsti teisme.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnis“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>.
4. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.
5. „Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 19 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789?jfwid>.
6. „Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bc0837f27f9511e89188e16a6495e98c>.
7. „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 01 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fe2799a0fc6411ecbfe9c72e552dd5bd>.
8. „Lietuvos Respublikos privačios detektyvinės veiklos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d78928f2ea6e11e4ada6f94d34be6d75>.
9. „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.280580>.
10. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (OL, C 326/391)“. Eur-lex. Žiūrėta 2023 m. kovo 5 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>.
11. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>
12. „Visuotinės žmogaus teisių deklaracija“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.
13. „Dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB“. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. Žiūrėta 2023 m. sausio 24 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=ES>.

14. „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta363/content>.
15. „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7 str., 71 str. ir Lietuvos Respublikos visuomeninės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“. Teisės gidas. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=26783>
16. „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniu (1993 m. sausio 12 d. redakcija)“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta279/content>
17. „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta306/content>;
18. „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content>.
19. „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 str. 1 d. (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207416>
20. „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo

- įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta309/content>
21. „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 16 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta309/content>
22. „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta343/content>
23. „Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.440985?jfwid=mmceor85g>

Specialioji literatūra:

1. Bučiūnas, Gediminas. *Slaptas sekimas, teisinis reglamentavimas ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2012.
2. Bučiūnas, Gediminas, Edita Gruodytė, ir Marijus Šalčius. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2017.
3. Civilka, Mindaugas. *Asmens duomenų apsauga Tarptautinėje ir EB teisėje*. Vilnius: Vilniaus universitetas teisės fakultetas, 2001. <https://www.scribd.com/document/51215721/24045929->

- Mindaugas-Civilka-Asmens-duomen%C3%85-apsauga-tarptautinA-je-ir-EB-teisA-je-2001-LT-Baltracker-net.
4. Goda, Gintaras, Marcelis Kazlauskas, ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
 5. Jočienė, Danutė, ir Kęstutis Čilinskas. „*Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*“. Vilnius: UAB Petro Ofsetas, 2004.
 6. Juodkaitė – Granskienė, Gabrielė, Gintaras Goda, Jolanta Zajančauskienė, ir Edita Gruodytė. *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014.
 7. Kavoliūnaitė – Ragauskienė, Eglė. *Europos regioninių nuostatų implikacijos nacionalinei teisei šeimos politikai*. Vilnius: Teisės problemos, 2014.
 8. Meškauskaitė, Liudvika. *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, 2015.
 9. Meškauskaitė, Liudvika. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
 10. Mikelėnas, Valentinas. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009.
 11. Mikelėnas, Valentinas, Gintautas Bartkus, Vytautas Mizaras, ir Šarūnas Kesarauskas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. II knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002.
 12. Petrauskienė, Danutė. *Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas*. Vilnius: Justitia, 2001.
 13. Švedas, Gintaras, Armanas Abramavičius, ir Egidijus Bieliūnas. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: III knyga. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010.

Moksliniai straipsniai:

1. Ažubalytė, Rima, ir Egidijus Losis. „Už procesinį pažeidimą taikytinos prievartos priemonės“. *Socialinių mokslų studijos* 2, 2 (2009): 207-223.
2. Bučiūnas, Gediminas. „Slapto pobūdžio procesinės prievartos priemonės (ikiteisminio tyrimo veiksmo) samprata“. *Mokslinių straipsnių rinkinys Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 4 (2010): 15-22.
3. Dambrauskienė, Genovaitė, Juozas Šatas, Egidijus Šileikis, Pranas Petkevičius, Alfonsas Vileita, Virgilijus Valančius, Antanas Marcijonas, Eduardas Monkevičius, Vytautas Piesliakas, Dainius Žalimas, ir Skirgailė Žalimienė. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius, Justitia, 2004.
4. Goda, Gintaras. „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“. *Teisė*, 35 (2000): 17-27.
5. Gutauskas, Aurelijus. „Kriminalinė žvalgyba ir privatus žmogaus gyvenimas“. *Teisė* 113 (2019): 8-26.

6. Gušauskienė, Marina. „Ikiteisminio tyrimo teisėjas - žmogaus teisių garantas“. *Jurisprudencija* 54, 49 (2004): 118-131.
7. Jovaišas, Karolis. „Informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai“. *Teisės problemos* 2, 44 (2004): 48-64.
8. Lankauskas, Mindaugas. „Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje“. *Teisės problemos* 2, 56 (2007): 103-131.
9. Meškauskaitė, Liudvika. „Žiniasklaidos pažeistų asmens konstitucinių teisių gynimo būdai“. *Jurisprudencija* 64, 56 (2006): 114-123.
10. Meškauskaitė, Liudvika, ir Mindaugas Lankauskas. „Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos žmogaus teisių teismo bei Lietuvos teismų praktikos kontekste“. *Teisės problemos* 1, 91 (2016): 52-80.
11. Panomariovas, Artūras. „Asmens privataus gyvenimo paslaptis ir su ja susijusios problemos baudžiamajame procese“. *Jurisprudencija*, 23, 15 (2001): 98-105.
12. Panomariovas, Artūras, ir Ramūnas Ramanauskas. „Slaptumas – tiesos baudžiamajame procese nustatymo priemonė“. *Jurisprudencija*, 75, 67 (2005): 50-57.
13. Žiobienė, Edita. „Aktualios Konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos“. *Jurisprudencija* 64, 56 (2005): 124-131.

Teismų praktika:

1. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje *Johnston and kiti v. Airija* (Nr. 9697/82)“. European court of human rights. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_9697-82
2. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Niemietz prieš Vokietiją* (Nr. 13710/88)“. Refworld. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://www.refworld.org/docid/3f32560b4.html>.
3. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *Keegan v. Airija* (Nr. 16969/90)“. Refworld. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6ff8.html>
4. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. sausio 28 d. sprendimas byloje *Peck prieš Jungtinę Karalystę* (Nr. 44647/98)“. European court of human rights. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22003-687182-694690%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22003-687182-694690%22]})
5. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Craxi v. Italy* (no. 2) (Nr. 25337/94)“. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-4798>

6. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Chadimova v. Czech Republic* (Nr. 50073/99)“. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 11 d. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-1981970-2104420&filename=003-1981970-2104420.pdf>
7. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 10 d. sprendimas byloje *Iordachi and Others v. Moldova* (Nr. 25198/02)“. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-91245>
8. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Drakšas prieš Lietuvą* (Nr. 36662/04)“. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-112588&filename=001-112588.pdf>
9. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. sausio 15 d. sprendimas byloje *Dragojević v. Croatia* (Nr. 68955/11)“. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 14 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22002-10328%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22002-10328%22])
10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-988/2001“. Teisesgidas.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=11997>.
11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1373/2002“. Teisesgidas.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=25682>.
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-510/2005“. Teisesgidas.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 30 d. <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=32350>.
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3- 569/2006“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/51552430360436/3K-3-569/2006>.
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2008“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/2953933198347/3K-3-390/2008>;
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-86/2011“. Eeteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/232697399045848/2K-7-86/2011>.
16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/120423708912325/2K-198/2013>.

17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213/2014“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/15217733615449/2K-213/2014>.
18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/148386211638579/2K-138/2015>.
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260-695/2015“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/205707422938079/3K-3-260-695/2015> ir kt.
20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos teisėjų 2015 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-94-895/2015“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/44415389271611/2K-P-94-895/2015>.
21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-85-696/2016“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 5 d. <https://eteismai.lt/byla/50136299086740/2K-7-85-696/2016>.
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466-489/2016“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://eteismai.lt/byla/24475027922967/2K-466-489/2016>.
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-942/2017“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 3 d. <https://eteismai.lt/byla/182026237035958/2K-23-942/2017>.
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84-489/2018“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/96213715672186/2K-7-84-489/2018>.
25. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2019“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/137568375203836/e3K-3-237-684/2019?word=ra%C5%A1ytiniai%20paai%C5%A1kinimai>.
26. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišri Baudžiamųjų bylų ir Civilinių bylų skyrių išplėstinė septynių teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022“. LAT. Žiūrėta 2023 m. sausio 7 d. <https://www.lat.lt/lt/doclib/mqbiscgqvsnrpf9ddynfks497urdaj>.

27. „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-449/2018“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/221094359475232/1A-6-449/2018>.
28. „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-76-318/2020“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/275799614539395/1A-76-318/2020>.
29. „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. sausio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-487/2022“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/48642874642513/1-51-1081/2020>.
30. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis byloje Nr. A-62-1028-07“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 17 d. <https://eteismai.lt/byla/26961029469478/A-62-1028-07>.
31. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2017 m. gegužės 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EA-2766-438/2017. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 5 d. <https://eteismai.lt/byla/246766086841465/eA-2766-438/2017>
32. „Floridos valstijos Aukščiausiojo teismo 1993 m. lapkričio 4 d. sprendimas byloje In re Matter of Patricia Dubreuil (Nr. 629 So. 2d 819/80311)“. Justia. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://law.justia.com/cases/florida/supreme-court/1993/80311-0.html>
33. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-875-245/2015“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/113673355315714/1S-875-245/2015>.
34. „Kauno apylinkės teismo teisėjo 2017 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1-276-825/2017“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/16121007214269/1-276-825/2017>.
35. „Klaipėdos miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2015 m. kovo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-154/2015“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/241269324435574/T-1540-738/2015>.
36. „Klaipėdos rajono apylinkės teismo teisėjos 2017 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1-14-941/2017“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/277332049833184/1-14-941/2017>.
37. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų teisėjo 2020 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-170-718/2020“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 2 d. <https://eteismai.lt/byla/206848859000534/1-170-718/2020>.

38. „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų teisėjo 2020 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-82-416/2020“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/221010459034114/1-82-416/2020>.
39. „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų teisėjo 2021 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-713-610/2021“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://e-teismai.lt/byla/81687990072601/1S-347-337/2021>
40. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1002-350/2012“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 5 d. <https://eteismai.lt/paieska?q=%22bpk.154%22&page=document&s=&odate=>.
41. „Panevėžio miesto apylinkės teismo teisėjo 2014 m. kovo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-64-749-2014“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://e-teismai.lt/byla/81687990072601/1S-347-337/2014>.
42. „Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų teisėjos 2020 m. sausio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-51-1081/2020“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. sausio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/48642874642513/1-51-1081/2020>.
43. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1A-145-256-2014“. Eteismai.lt. Žiūrėta 2023 m. vasario 1 d. <https://eteismai.lt/byla/190799927730249/1A-145-256-2014>.
44. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2014 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-536-626/2014“. LAT. Žiūrėta 2023 m. sausio 30 d. <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-43-1.docx>.

Internetiniai šaltiniai:

1. Arūnas Venckus. „Ar yra pažeidžiama sutuoktinio teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, slapta renkant duomenis bylose dėl neištikimybės?“. Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. <https://gs.elaba.lt/object/elaba:1976237/>.
2. „Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje“. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos informacija. Žiūrėta 2023 m. vasario 21 d. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=6804&datasource=19397
3. „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga Nr. AB-43-1“. Lietuvos Aukščiausiasis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 6 d. <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/ab-43-1.docx>.

4. Leonaitė, Erika. „Tyrimo ataskaita „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“. *Žmogaus teisių stebėjimo institutas*. 2021 m. lapkričio 4 d. <https://hrmi.lt/tyrimo-ataskaita-gynybos-teises-irodinejimo-procese/>
5. Leonavičius, Justinas. „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas: samprata ir problematika“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015. <https://vb.mruni.eu/object/elaba:15102225/15102225.pdf>
6. Lietuvių kalbos institutas. „Privatus“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2023 m. vasario 17 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=privatus&id=22275710000>.
7. Lietuvių kalbos institutas. „Neteisėtas“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2023 m. vasario 17 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=neteis%C4%97tas&id=20031710000>.
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio mėn. praktikos apžvalga“. Lietuvos Aukščiausiasis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 6 d. https://www.lat.lt/data/public/uploads/2020/12/lat_aktuali_praktika_sausis_2020.pdf.
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario mėn. praktikos apžvalga“. Lietuvos Aukščiausiasis teismas. Žiūrėta 2023 m. vasario 13 d. https://www.lat.lt/data/public/uploads/2022/03/lat_aktuali_praktika_vasaris_2022.pdf
10. Mekšriūnaitė, Kamilė. „Valstybės institucijų vykdomo asmenų sekimo problematika teisės į privataus gyvenimo apsaugą atžvilgiu“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2019. <https://vb.mruni.eu/object/elaba:38855100/>
11. „Privacy and Human Rights, An International Survey Of Privacy Laws and Practice“. Global Internet Liberty Campaign. Žiūrėta 2023 m. kovo 4 d. <https://gilc.org/privacy/survey/intro.html>.
12. Strankauskė, Ernesta. „Ar vienišas asmuo pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus gali turėti šeimos teises?“. Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2015. <https://gs.elaba.lt/object/elaba:8779793/8779793.pdf>
13. Vėgėlė, Ignas. „Lietuvos advokatūra: nekontroliuojamas sekimas yra akivaizdus žmogaus teisių pažeidimas ir didžiulė valstybės problema“. *RaseiniaiRTV*. 2019 m. gegužės 27 d. <http://raseiniai.tv.lt/lietuvos-advokatura-nekontroliuojamas-sekimas-yra-akivaizdus-zmogaus-teisiu-pazeidimas-ir-didziule-valstybes-problema/>.
14. VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo instituto organizuotos viešos apskritojo stalo diskusijos „Įrodymų leistinumai baudžiamajame procese: ar išlaikoma kaltinimo ir gynybos interesų pusiausvyra?“ medžiaga, 2020 m. lapkričio 27 d. https://www.youtube.com/watch?v=zc_12zUexew
15. Warren and Brandeis. „*The Right to Privacy*“. Harvard Law Review. Žiūrėta 2023 m. kovo 5 d. http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html.

SANTRAUKA

Lietuvos jurisprudencijoje teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą įtvirtinta sąlyginai ne taip ir seniai – pastaraisiais dešimtmečiais. Jeigu anksčiau Lietuvos žmonės neskyrė didelio dėmesio šiai asmens konstitucinei teisei, tai pastaruoju metu Lietuvos žmonės vis aktyviau identifikuoja jų privatumo pažeidimus ir vis dažniau siekia šią savo teisę ginti teisinėmis priemonėmis. O tai parodo augantį teisinį demokratinės visuomenės sąmoningumą. Būtent dėl tos priežasties privataus gyvenimo samprata keičiasi, kartu stiprėja ir poreikis ginti žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Teisės pažeidimai identifikuojami vis naujose asmens privataus gyvenimo srityse, todėl labai svarbu tas sritis atpažinti ir ištirti, todėl baigiamojo darbo tikslas išanalizuoti neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą teisinį reglamentavimą bei praktinius aspektus, pateikiant galimus problemų sprendimo būdus. Baigiamajame darbe iškeltos problemos susijusios su neteisėtu informacijos rinkimu apie privatų asmens gyvenimą. Baigiamajame darbe siekiama atskleisti, ar sutuoktinis, norėdamas įrodyti kito sutuoktinio neištikimybę, gali pažeisti jo privatumą. Taip pat siekiama išsiaiškinti ar įstatymas tinkamai nustato pareigūnų teises taikyti procesinę prievartos priemonę – elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, fiksavimą ir kaupimą, ar numato garantijas, kad taikant šią procesinę prievartos priemonę nebus pažeistos žmogaus teisės ir laisvės, ar procesinės prievartos priemonės taikymas, skverbiantis į žmogaus privatų gyvenimą, pateisinamas nusikalstamų veikų tyrime.

Baigiamąjį darbą sudaro trys skyriai. Pirmame skyriuje atskleidžiama asmens privataus gyvenimo ir neteisėtos informacijos rinkimo sampratos ir reglamentavimas. Antrame skyriuje analizuojamas santuokos institutas ir sutuoktinio privataus gyvenimo ribos. Trečiajame skyriuje yra išanalizuota elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo samprata, reglamentavimas bei problematika ryšyje su teise į privatų asmens gyvenimą. Baigiamojo darbo dėstomojoje dalyje atskleistos neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą taikymo praktinės problemos, pristatomi kiekybinio tyrimo rezultatai – anketinė apklausa su atsitiktiniais asmenimis. Taikant apklausą buvo siekiama išsiaiškinti visuomenės požiūrį į neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą, ieškoti pateiktų atsakymų priežasčių ir problemų, kurios trukdo asmenims pasitikėti teisėsaugos institucijomis, kurios atlieka tyrimus dėl neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą bei vykdo procesines prievartos priemones, pažeidžiančias asmenų privatumą. Baigiamojo darbo išvados padeda atskleisti neteisėto informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą pagrindus bei teisinius aspektus.

SUMMARY

In Lithuanian jurisprudence, the right to the inviolability of private life has been established relatively not so long ago – in recent decades. If in the past the people of Lithuania did not pay much attention to this constitutional right of an individual, then recently the people of Lithuania are more and more actively identifying violations of their privacy and are increasingly seeking to defend this right of theirs through legal means. And this shows the growing legal awareness of the democratic society. It is for that reason that the concept of private life is changing, and at the same time, the need to protect the human right to the inviolability of private life is also strengthening. Violations of the right are identified in ever new areas of a person's private life, therefore it is very important to recognize and investigate those areas, thus the aim of the thesis is to analyze the legal regulation and practical aspects of the illegal collection of information about a person's private life, presenting possible ways of solving the problems. The problems raised in the thesis are related to the illegal collection of information about a person's private life. The thesis aims to reveal whether a spouse may violate the other spouse's privacy in order to prove the other spouse's infidelity. It is also aimed at finding out whether the law properly establishes the rights of officials to apply a procedural coercive measure – the control, recording and storage of information transmitted via electronic communication networks, whether it provides guarantees that human rights and freedoms will not be violated during the application of this coercive procedural measure, and whether the use of a procedural coercive measure that invades a person's private life is justified in the investigation of criminal acts.

The thesis consists of three chapters. In the first chapter, the concept and regulation of a person's private life and illegal collection of information is revealed. The second chapter analyzes the institution of marriage and the limits of the spouse's private life. The third chapter analyzes the concept of control of information transmitted by electronic communication networks, its recording and accumulation, regulation and issues related to the right to private life of a person. In the operative part of the thesis, the practical problems of illegal collection of information about a person's private life are revealed, and the results of a quantitative research – a questionnaire survey with random persons – are presented. The purpose of the survey was to find out the public's attitude to the illegal collection of information about a person's private life, to find the reasons for the answers given and problems that prevent people from trusting law enforcement institutions that conduct investigations into the illegal collection of information about a person's private life and carry out coercive procedural measures that violate the privacy of individuals. The conclusions of the thesis help to reveal the bases and legal aspects of illegal collection of information about a person's private life.

PRIEDAI

Anketa

Gerbiamas Respondente,

M. Romerio universiteto studentas vykdo tyrimą, kurio tikslas – išnagrinėti neteisėtos informacijos rinkimo apie privatų asmens gyvenimą teorinius ir praktinius aspektus Lietuvos Respublikoje. Maloniai kviečiame Jus dalyvauti šioje apklausoje. Jūsų nuomonė mums labai svarbi, todėl tikimės nuoširdžių ir išsamių atsakymų.

Šis klausimynas yra anoniminis. Jums tinkančius atsakymus prašome pažymėti varnele.

Iš anksto dėkojame už bendradarbiavimą.

1. Jūsų lytis:

- vyras
- moteris

2. Jūsų amžius:

- iki 25 m.
- 26 m. < 35m.
- 36 m. < 45 m.
- 46 m. ir daugiau

3. Jūsų darbo stažas:

- iki 5 metų
- 6-10 metų
- 11-20 metų
- 20 metų ir daugiau

4. Ar turite teisinį išsilavinimą?

- taip
- ne

5. Jūsų išsilavinimas:

- pagrindinis
- vidurinis
- profesinis
- aukštasis neuniversitetinis
- aukštasis universitetinis
- kita

6. Privatus gyvenimas apima:

- informaciją apie asmens šeimą, draugus
- informaciją apie asmens būstą, socialinę padėtį
- įvairią informaciją apie asmens gyvenimą
- visi atsakymai teisingi

7. Ar Jums pažeidus kito asmens teisę ar padarius nusikalstamą veiką, vis tiek išlieka teisė į privatų gyvenimą?

- tam tikrais atvejais gali būti ribojama

- neišlieka
- visada išlieka

8. Ar Jums teko susidurti su Jūsų privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimu?

- teko
- neteko

9. Jei teko susidurti, koks tai buvo pažeidimas?

.....
.....

10. Ar, Jūsų manymu, esate pats pažeidęs kito asmens privatumą?

- esu
- nesu

11. Kaip Jus paveiktų (paveikė) Jūsų privatumo pažeidimas?

- visiškai nepaveiktų
- jausčiausi (jaučiausi) nesaugus
- kita

12. Kaip manote, ar LR baudžiamasis kodeksas efektyviai saugo asmens privatų gyvenimą?

- manau, kad efektyviai
- manau, kad neefektyviai
- kita

13. Ar svarbus privataus gyvenimo neliečiamumo užtikrinimas norint jaustis saugiai?

- visiškai nedaro įtakos saugumui
- svarbus
- kita

14. Ar žmonos (vyro) ar draugės (-o) trumpųjų SMS žinučių skaitymas, elektroninio pašto pranešimų skaitymas ir pan. yra privataus gyvenimo pažeidimas?

- taip, tai privataus gyvenimo pažeidimas
- tai nėra privataus gyvenimo pažeidimas
- jei yra kito asmens sutikimas, tai nėra pažeidimas

15. Jei tas kitas asmuo, kurio trumposios SMS žinutės ar elektroninio pašto pranešimai yra skaitomi, nėra artimas ar giminė, o svetimas asmuo, ar situacija keičiasi?

- keičiasi, nes...
- nesikeičia

16. Ar informacijos rinkimas apie viešą asmenį, pvz., apie prezidentą, yra asmens privataus gyvenimo pažeidimas?

- žiūrint kokia informacija yra renkama
- nėra, kadangi visuomenė turi teisę žinoti apie tokį asmenį viską
- tai yra privataus gyvenimo pažeidimas

17. Kaip vertinate žmogaus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą apsaugą Lietuvoje?

- labai gerai
- gerai

- nei gerai, nei blogai
- blogai
- labai blogai

18. Ar elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas (telefoninių pokalbių pasiklausymas, elektroninio pašto laiškų perėmimas ir pan.) pateisinama siekiant išsiaiškinti nusikalstamas veikas?

- pateisinama
- nepateisinama
- neturiu nuomonės

19. Ar teisėsaugos institucijų pareigūnai piktnaudžiauja taikydami elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę?

- manau, kad tai daroma nuolatos
- manau, kad yra buvę tokių atvejų
- manau, kad niekada
- neturiu nuomonės

20. Ar esate tiesiogiai susidūręs su teisėsaugos institucijų pareigūnų piktnaudžiavimu, šiems vykdant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę?

- taip, esu
- ne, nesu

21. Ar žinote elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės mastą (skaičių žmonių, kurių atžvilgiu buvo atliekama informacijos kontrolė) per metus Lietuvoje?

- taip, žinau
- nežinau
- man neįdomu

22. Ar teko kada nors kreiptis į atitinkamas institucijas dėl to, kad buvo pažeistas Jūsų privataus gyvenimo neliečiamumas?

- neteko
- teko

23. Jei yra tekę kreiptis, ar Jūsų teisės buvo efektyviai apgintos?

.....

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-05-03

Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Viešo saugumo akademijos, ikiteisminio proceso (nuo 2017) studijų programos studentė Aušrinė Berkmonaitė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas: teorinės ir praktinės problemos“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Aušrinė Berkmonaitė
(vardas, pavardė)